

De terminologie van het jachtwezen bij Sophocles

<https://hdl.handle.net/1874/294529>

104. 9^{em} 192. 1929

De Terminologie van het Jachtwezen bij Sophocles

DOOR

W. M. A. VAN DE WIJNPERSSE

XII

A. G. B.

I^a B

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

H. J. Paris
AMSTERDAM

DE TERMINOLOGIE VAN HET
JACHTWEZEN BIJ SOPHOCLES

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK UTRECHT

3969 3928

DE TERMINOLOGIE VAN HET JACHTWEZEN BIJ SOPHOCLES

PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DEN
GRAAD VAN DOCTOR IN DE LETTEREN EN WIJS-
BEGEERTE AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE
UTRECHT, OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNI-
FICUS DR. H. TH. OBBINK, HOOGLEERAAR IN DE
FACULTEIT DER GODGELEERDHEID, VOLGENS
BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT
TEGEN DE BEDENKINGEN VAN DE FACULTEIT DER
LETTEREN EN WIJSBEGEERTE TE VERDEDIGEN OP
VRIJDAG 25 JANUARI 1929 DES NAMIDDAGS TE 4 UUR

DOOR

WILLEM MARIE ANTONIUS VAN DE WIJNPERSSE
GEBOREN TE ZAANDAM

H. J. PARIS
AMSTERDAM MCMXXIX

BIBLIOTHEEK-DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT.

AAN MIJN OUDERS EN
ECHTGENOOTE
παιδείας τε καὶ σωφροσύνης
ἕνεκα

VOORWOORD

Aan de Academie, waar ik het voorrecht had mijne studiën te voltooien, worden hier mijn gevoelens van erkentelijkheid aangeboden.

Hooggeleerde Vollgraff! Wil dit proefschrift, onder uwe auspiciën tot stand gekomen, als getuigenis aanvaarden van de stijgende belangstelling, waarmede ik uwe colleges heb gevolgd. Uwe voorzichtige en scherpzinnige tekstcritische methode zal ik mij altijd tot voorbeeld blijven stellen, terwijl de zelfstandigheid, die U mij liet in de behandeling van dit onderwerp, door mij op hoogen prijs is gesteld.

Aan U, Hooggeleerde Bolkestein, die mij hebt ingeleid in de kultuurgeschiedenis der Oudheid, bewaar ik dankbare herinnering om uw wetenschappelijken blik en hooggestemde humaniteit. Aan uw humanistischen geest, Hooggeleerde Damsté, dank ik kennis en inzicht in de latijnsche letteren; door U, Hooggeleerde Ovink, werd ik ingewijd in het woelend leven der grieksche filosofie; wat betreft de Archeologie, Zeergeleerde van Hoorn, getuigt dit proefschrift op meerdere bladzijden van uwe leiding en gastvrijheid.

Dankbaar voel ik mij gestemd jegens U, Monseigneur Hooggeleerde Schrijnen, om uwe warme belangstelling en interessante colleges in de kultuurgeschiedenis der christelijke Oudheid en de Linguistiek; U, Hooggeleerde Beysens en Roels, voor uwe voordrachten in de Logica en de Godsdienstpsychologie. Gaarne herinner ik mij, Hooggeleerde Vogelsang, uwe Inleiding in de kunst der catacomben; van U, Hooggeleerde Obbink en von Bissing, de lectuur der hiërogllyphen en de egyptologie.

Mijn dank tenslotte aan den Heer Directeur, Dames en Heeren der Universiteitsbibliotheek, van wie ik de grootste welwillendheid mocht ondervinden; den Heer Uitgever voor zijn aangename samenwerking.

Haarlem - 4 November 1928

INHOUD

	pag.
HOOFDSTUK I	
Bepaling van het Onderzoek.	I
HOOFDSTUK II	
Overzicht der Jachttermen.	9
HOOFDSTUK III	
Samenvatting en Besluit.	92
INDEX DER JACHTTERMEN	94
INDEX DER BESPROKEN PLAATSEN	96

HOOFDSTUK I

BEPALING VAN HET ONDERZOEK

U. v. Wilamowitz in zijn verhandeling „Wege und Ziele der modernen Tragikerkritik” ¹⁾ maakt aan het slot deze opmerking: „Und doch hat auch der dickste commentar nur darin berechtigung, dass er das verständnis des drama's erschliesst, dass er dem nacharbeitenden leser zum vollen genusse der dichtung verhilft, einem genusse, der freilich nur um den preis ernster arbeit feil ist.” Deze woorden houden een waarschuwing in voor hem, die wil bijdragen tot beter begrip der attische dramatische poëzie. Die bijdrage zal in eerste instantie philologisch moeten zijn, omdat het juiste begrip steunt op den herstelden tekst en de waardebepaling der woorden op zichzelf en in hun onderlingen samenhang. In detailonderzoek is dit doel dikwijls nagestreefd met name in zake de metaphoor. Daarin staat de taal op geheel bijzondere wijze ten dienste aan de dichterlijke visie; de behandeling treft derhalve tegelijk vorm en inhoud, is daarom aantrekkelijk en bij critische methode van waarde voor de juiste waardeering der tragische poëzie.

Verschillende studiën nopens dit onderwerp zijn dan ook verschenen ²⁾. Niet alleen in Duitschland is daaraan veel aandacht gewijd; ook uit de dissertaties, tot stand gekomen onder de auspiciën van H. van Herwerden ³⁾ blijkt dat deze hiervoor een open oog had. Hoewel de exegetische waarde dezer bijdragen niet mag worden onderschat, bleek de philologische waarde betrekkelijk gering; U. v. Wilamowitz heeft daarover zijn afkeuring uitgesproken ⁴⁾. Wie deze reeds verschenen studiën achtereen doorleest, ontkomt niet aan den indruk, dat er een zekere onvolledigheid moet worden vastgesteld in de methode van het onderzoek. Om

het beeld of de vergelijking te kunnen verklaren, moet het eerst worden opgemerkt; om het te kunnen opmerken, is volledige kennis der termen noodig, waarin het zich aandient. Die onvolledigheid nu bestaat in het gemis aan vóórkennis der termen, waardoor de beeldspraak soms onopgemerkt blijft. Niet alle immers zijn zoo duidelijk als die in Sophocles El. 1476; overweging verdient in hooge mate de opmerking van U. v. Wilamowitz (Eur. Heracles II², p. 163): „Es fehlen nicht beispiele, wo nur in einem zuge ein bild angedeutet ist, weil für den, dem die sprache lebendig ist, nicht mehr von nöten ist” — Inderdaad moet de vraag of deze voorkennis altijd aanwezig is, ontkennend worden beantwoord, niet alleen bij promovendi, maar ook bij geoefende philologen ⁵).

De hier aangeboden onderzoekingen betreffen de jachttermen bij Sophocles.

Tot goed begrip moet worden vooropgesteld het verschil tusschen jachttermen en jagerstaal. Jagerstaal is een terminologie van begrippen, die in omloop en verstaanbaar is bij een bepaalde groep menschen; zij sluit derhalve ieder contact met de algemeene voertaal uit. Een voorbeeld in het hollandsch moge dit verduidelijken. De uitdrukking dat de haas *een haak slaat* is aan onze jagerstaal ontleend en beteekent, dat de haas niet rechtuit vlucht, maar zich ten opzichte van den jager voornamelijk van rechts naar links beweegt en omgekeerd. Deze term is vreemd aan het algemeen beschaafd nederlandsch. Doch het aantal uitdrukkingen, die, oorspronkelijk jagerstaal, tenslotte in de algemeen gesproken en geschreven taal zijn opgenomen en dus jachttermen zijn geworden, is legio. Voor allen begrijpelijk zijn de termen: op den korrel krijgen, het hazenpad kiezen, in het net verstrikt raken, lucht krijgen van, op het spoor komen, het spoor bijster worden, mis schieten e.d.

Dat wij in onze beschaving dus een scheiding hebben gemaakt en het één met jagerstaal, het ander met jachttermen aanduiden, is een gevolg onzer sociale verhoudingen, en voor ons onderzoek van weinig waarde. Immers het is duidelijk, dat Sophocles zich in zijn taal alléén van jacht-

termen en niet van jagerstaal heeft kunnen bedienen en dat, indien in zijn samenleving ook al een jagerstaal mocht hebben bestaan, hij deze niet heeft mogen toepassen, als hij door zijn auditorium begrepen wilde worden. Heeft Sophocles derhalve alléén die termen gebruikt, welke tot het algemeen taalgoed behoorden en in de literatuur waren doorgedrongen, dan moet ook de overige literatuur in staat zijn het antwoord te geven op de vraag, welke die jachttermen zijn.

Oogenschijnlijk is dit eenvoudig genoeg. Een algemeen gebruikelijk woord als $\theta\eta\rho\alpha\nu$ sluit iederen twijfel uit, wanneer het overdrachtelijk wordt gebruikt. Daarop baseert zich echter de vraag, in welke richtingen het beeld in proza en poëzie is gebruikt; welke richtingen bij Sophocles worden gevonden en welke niet; en of daarvoor een oorzaak is aan te geven. Vervolgens is de waarde van een term als jachtterm veelal niet absoluut, maar afhankelijk van het zinsverband; en dat dit zinsverband de interpretatie door een jachtterm vereischt, berust niet altijd op objectieve redenen. In dat geval moeten de woorden van den kontekst zorgvuldig worden nagegaan. O. K. 1026 zegt Theseus tot Kreon: $\kappa\alpha\iota\ \sigma'\ \epsilon\iota\lambda\epsilon\ \theta\eta\rho\omega\nu\theta' \ \eta\ \tau\acute{\upsilon}\chi\eta$. $\epsilon\iota\lambda\epsilon$ correspondeert hierin volkomen met andere plaatsen waarin $\alpha\iota\rho\epsilon\iota\nu$ de term is voor: het wild in zijn macht krijgen. Doch in El. 528 $\eta\ \gamma\alpha\rho\ \Delta\acute{\iota}\kappa\eta\ \nu\iota\nu\ \epsilon\iota\lambda\epsilon\nu$, $\omicron\upsilon\kappa\ \epsilon\gamma\omega\ \mu\acute{o}\nu\eta$ kan de nuance van $\epsilon\iota\lambda\epsilon\nu$ als jachtterm alleen worden aanvaard bij een aanvullend onderzoek aangaande $\Delta\acute{\iota}\kappa\eta$, hetwelk uitwijst, dat het niet vreemd is aan de tragische dictie, $\Delta\acute{\iota}\kappa\eta$ als jageres voor te stellen. De toepassing van $\kappa\iota\nu\epsilon\iota\nu$ nagaande, vinden we in jachtgedachte als gewone beteekenis: „het wild opjagen” en daarmee is alle twijfel aangaande de lezing El. 567 $\epsilon\acute{\xi}\epsilon\kappa\acute{\iota}\nu\eta\sigma\epsilon\nu\ \dots\ \epsilon\lambda\alpha\phi\omicron\nu$ opgelost; de variant $\epsilon\acute{\xi}\epsilon\nu\acute{\iota}\kappa\eta\sigma\epsilon\nu$ moet als onhoudbaar worden afgewezen. Het vereischt wederom zorgvuldige overweging de lezing van alle codices Ant. 363 $\xi\upsilon\mu\pi\acute{\epsilon}\phi\rho\alpha\sigma\tau\alpha\iota$ te verwerpen voor $\xi\upsilon\mu\pi\acute{\epsilon}\phi\rho\alpha\kappa\tau\alpha\iota$; de beschouwing van voorafgaande woorden en vooral van $\nu\acute{o}\sigma\omicron\varsigma$ geeft daartoe aannemelijke redenen. Verder kan de vraag worden gesteld, of het feit der jachtvergelijkingen bij Sophocles voortkomt

uit zijn jachtpraktijk, dan wel of hij daarin het karakter bewaart van de poëzie zijner voorgangers en vooral van Aeschylus; of onder de jachttermen alleen de gebruikelijke worden gevonden of ook poëtische, door S. zelf gevormd, zooals b.v. Phil. 165 *θηροβολεῖν*, en waarom daar, behalve metri causa, *τοξεύειν* niet gebruikt is. Zeer moeilijk is tenslotte het onderzoek naar den invloed, dien de taal van Sophocles, ook in deze categorie, op de gesproken taal en later de *κοινή* heeft uitgeoefend.

Om tot verduidelijking van een en ander bij te dragen, moeten we uitgaan van de jachttermen in de grieksche literatuur buiten Sophocles. Bij onderlinge vergelijking der plaatsen die ontwijfelbaar over jacht handelen, kan een bepaald woord, dat telkens terugkeert, als jachtterm worden aangemerkt. Uit zulk een onderzoek ontstaat tenslotte een nauwkeurige bepaling van de beteekenis der jachttermen, hun onderlingen samenhang en de toepassing, die zij vinden in de beeldspraak; eerst daarna is contrôle mogelijk in den tekst van Sophocles. Zóó alleen bestaat de mogelijkheid dat geen jachtbeeld ons ontsnapt; daarbij dient men zich af te vragen of de overgeleverde tekst inderdaad juist is of kan zijn, en welke waarde het beeld bevat.

De voorwaarden tot dit onderzoek zijn voor de jachttermen tamelijk gunstig. Drie geschriften hebben uitsluitend op de jacht betrekking: de *Cynegeticus* op naam van Xenophon, het geschrift van Arrianus met denzelfden titel, en het gedicht, althans de hexameters, „*Cynegetica*” van Oppianus.

Van het eerste is het auteurschap aan Xenophon ontzegd⁶⁾ en ook de vakkundigheid werd bestreden door G. Körte (*Hermes* 53, 1918, p. 317.), hoewel hij enkele termen als echt en technisch erkent, b.v. *κύκλω ἐκπεριιέναι*. Körte zelf was jager en zijn oordeel heeft op grond daarvan gezag. Daarmede is echter wegens de veranderde jachtmethode van toen en nu, op verschillende punten nog geen beslissing verkregen; want, om bij den term *κύκλω ἐκπεριιέναι* te blijven, dit is evenzeer een oorlogsterm: Xen. *Anab.* 4, 2, 5: *οἱ δ' ἔχοντες τὸν ἡγεμόνα κύκλω περιιόντες καταλαμβάνουσι τοὺς φύλακας ἀμφὶ πῦρ καθημένους*. Ook mag niet

zonder meer worden voorbijgegaan, dat Arrianus het geschrift gelezen en als echt erkend heeft, afgezien van de mogelijkheid, dat het Xenophon zou zijn ondergeschoven. Ook Arrianus was jager en zou de incompetentie van den schrijver op jachtgebied hebben moeten erkennen door eigen ervaring. Lateren hebben niet anders gehandeld. In een vertaling van Xenophon's *Cynegeticus* (*Oeuvres complètes de Xénophon*³, E. Talbot, Paris 1873) wordt herhaaldelijk met voetnoten verwezen naar een fransch vakkundig geschrift over de jacht uit het jaar 1640: Jacques de Fouilloux, *La Vénerie* (Paris), waar beider ervaring met elkander overeenstemt⁷). Toch zou bij de heerschende controverse het resultaat van het onderzoek twijfelachtig kunnen worden, als alléén dit geschrift tot bewijs der jachttermen werd aangehaald. Gewoonlijk bevestigen andere schrijvers en plaatsen een term in den *Cynegeticus*; er zijn zelfs jachttermen die alleen elders en niet in den C. voorkomen.

Van Arrianus is de *Cynegeticus* ongetwijfeld vakkundig. Daar de jachtmethode sinds Xenophon onveranderd is, hebben ook de termen weinig verandering ondergaan. Arrianus moest zich voor de terminologie wel stellen op het standpunt van de praktijk en niet van het atticisme. Van minder belang maar als hulpmiddel van den tweeden rang gewichtig is het vijfde boek van Pollux' *Onomasticon*, waarin hij in de eerste 94 capita jachttermen heeft verzameld en tevens de bronnen aangeeft waaruit hij die heeft geput: Sophocles (76) Aristoteles (38, 40, 52, 68, 75) Aeschylus (47) Anyte (48) Anakreon (76) Cratinus (68) Homerus (14, 65, 76, 88) Hyperides (82) Herodotus (26) Nikander (38) Simonides (47) Solon (36) Ktesias (41) Xenophon (9, 11, 15, 27, 30, 47). De lexica geven hier en daar, doch zeer spaarzaam, toelichting.

Uit de overige literatuur, waarin terloops over jacht sprake is, moet vooral Dio Chrys. or. VII worden genoemd. Xenophon, wiens gezag als jager vaststaat op grond van *Anab.* 5, 3, 13, geeft in *Cyropaëdie* en *Memorabilia* belangrijke opmerkingen. Plato voegt veelal in zijn dialogen jachtvergelijkingen in, en de sophisten noemt hij gaarne jagers:

Soph. 231 d: σοφιστῆς νέων καὶ πλουσίων θηρευτῆς (vgl. Xen. Cyn. 13, 9) ook ib. 223 b; Euthyd. 290 b-d. Eur. Iph. A. 567: ἀρετὴν θηρᾶν. De scholia geven een enkele maal toelichting; in den regel is deze foutief.

Moderne onderzoekingen in zake technische termen, om deze toe te passen op den tekst, zijn nog niet geschreven. Uit de vrij omvangrijke Sophocles-literatuur der laatste 70 jaren valt daarom geen enkele rechtstreeksche studie te citeeren; wat op dit punt verricht is, beperkt zich tot verspreide en spaarzame commentaren in de grootere uitgaven. Archeologisch ingesteld is het werk van Buchholz, *Homeric Realien*, II, I, p. 153, en het jongere werk van Blümner, *Technologie und Terminologie der Gewerbe und Künste bei Griechen und Römern*, I, p. 295, Leipzig 1912. De philologische waarde van dit laatste werk is voldoende geïllustreerd door de verklaring van πλέκειν, het knopen van netten; daarbij wordt alleen verwezen naar Euripides.

Van algemeenen aard zijn de artikelen „Venatio” in Daremberg en „Jagd” in R. E. De archeologie bewijst haar dienst inzooverre een term door de monumenten kan worden verklaard; hiertoe komen allereerst de vazen en romeinsche mozaïeken in aanmerking. De eenigste studie, waarin de archeologie en philologie samenwerken, is de dissertatie van R. Johannes, *De studio venandi apud graecos et romanos*, Göttingen 1907.

AANTEEKENINGEN

1) U. v. Wilamowitz, Einleitung in die Griechische Tragödie, Berlin 1921, p. 258.

2) G. Doorenbos, Commentatio de moribus Creontis, qualem descripsit Sophocles. Groningen 1844. L. W. van Deventer, De interpolationibus quibusdam in Sophoclis tragediis, Leiden 1851. H. W. A. Bakhoven, Quaestiones Sophocleae praecipue spectantes fati notionem in huius poetae tragediis expressam. Utrecht 1865. Radtke, De tropis apud tragicos graecos. Berlin 1865. Idem, De metaphoris ex verbis nauticis et ex venaticis petitis, Gymn. progr. Krotoschin, 1867. H. Rappold, Die Gleichnisse bei Aischylos, Sophocles, Euripides, Klagenfurt 1876. L. Morel, Essai sur la métaphore dans la langue grecque, Genève 1879. J. Magdeburg, Ueber die Bilder und Gleichnisse bei Euripides, Dantzig 1882. W. Pecz, Beiträge zur vergleichenden Tropik der griechischen Poesie (= Berliner Studien f. klass. Stud. u. Phil.) Berlin 1886, III, 3. met den ondertitel: Systematische Darstellung der Tropen des Aischylos, Sophocles und Euripides. H. Gorter, De interpretatione Aeschyli metaphorarum. Amsterdam 1889. H. Blümner, Studien zur Geschichte der Metapher im Griechischen. Leipzig 1891. M. Nassau-Noordewier, Metaphorae aristophaneae. Leiden 1891. F. H. Bos, Studia sophoclea. Amsterdam 1898. F. Fischer, Ueber technischen Metaphern im Griechischen, Erlangen 1900. R. Johannes, De studio venandi apud Graecos et Romanos. Göttingen 1907. W. Pecz, Xenia, Athene 1912, p. 42.

3) W. F. H. Coenen, De comparationibus et metaphoris apud atticos praesertim poetas. Utrecht 1865. M. A. Kreling, De usu poeticorum et dialecticorum vocabulorum apud scriptores graecos seniores (Polybius et Diodorus) Utrecht 1886. A. J. Dronkers, De comparationibus et metaphoris apud Plutarchum. Utrecht 1892. C. L. Jungius, De vocabulis antiquae comoediae atticae quae apud solos comicos aut omnino inveniuntur aut peculiari notione praedita occurrunt. Utrecht 1897.

4) op. cit. p. 229: „wie hoch ist nicht der berg von makulatur, der durch dissertationen 'ueber den sprachgebrauch so und so bei dem und dem' in Deutschland gehäuft ist”.

5) vgl. Naber, Mnem. 9, 1881, p. 223; Bruhn, El. 567; Kaibel, El. 528; Jebb, Philoctetes 755; van Herwerden, Lucubrationes sophocleae p. 24.

6) Volledigheidshalve volgt hier een overzicht van de controverse: Xenophon werd als auteur genoemd door Diogenes Laertius; Arrianus Cyn. I, 1, Aelianus N. A. XIII, 24, Hermogenes, Rhet. gr. III, 318—319 Walz. Valckenaer was de eerste die het betwijfelde: Eur. Hipp.: „Xenophon aut quicumque scripsit Cynegeticum”. Het auteurschap aanvaardt T. D. Seymour, On the composition of the C. of X.: Transactions of the American Philol. Association 1878, 9, 69 e.v. 18 jaar later ontkent dit L. Radermacher, Rhein. Mus. 1896 p. 596; deze op philologische gronden bestreden door O. Immisch, Die Apologie des Xenophon, N. Jahrb. 1900, I, p. 407. Een dissertatie van H. N. Sanders, On Xen. Cyn. Baltimore 1903 was mij niet toegankelijk. J. Meuwald, Die Composition des Xen. Cyn. Hermes 1911, 46, 70 noemt het geschrift *γνήσιος*. Norden, Antike Kunstprosa³ 1915 p. 431 sluit zich bij Radermacher aan; Radermacher eveneens bestreden door W. Baehrens, de Cynegetico Xenophonteo, Mnem. 1926, 54 p. 130. en 1927, p. 55; cf. O. Pfoertner, De Xenophontis qui fertur Cynegetico quaestiones grammaticae, diss. Greifswald 1925. E. C. Marchand, Class. Review 36 1922 p. 59 wijst op de polemiek van Xenophon met de sophisten in de laatste twee hoofdstukken van den Cynegeticus.

7) P. Bourquin, Pêche et chasse dans l'antiquité. Castellaansche vertaling van X. Cynegeticus van Diego Gracian, Salamanca 1552. G. Pierleoni, Studi italiani di filologia classica 1897. p. 26; 1898, p. 67 en 407; K. Münscher, Xenophon in der griechisch-römischen Literatur, Philologus, Supplem. b. 13, 1920, 2, p. 3 e.v.

8) Hermogenes *περὶ ἰδεῶν* (p. 419 Spengel): „Ἰδιον δὲ Ξενοφῶντος καὶ τὸ κατὰ ποσὰ διαστήματα χρῆσθαι ποιητικαῖς πῶς λέξει πολὺ τῶν ἄλλων τῇ φύσει διεστηκυῖαις λέξεων, ὥσπερ ὅταν λέγῃ πορεύειν καὶ ὅσα τοιαῦτα. Rutherford, New Phrynichus (Londen 1881): de schijnbare ontleeningen aan de λέξεις τραγική zijn in werkelijkheid ionismen. Vgl. O. Immisch, N. Jahrb. 1900 I, p. 407. Radermacher, Rhein. Mus. 51, p. 616. G. Sauppe, Lexilogus Xenophonteus (Lips. 1869) schrijft vele woorden toe aan de λέξεις τραγική (316).

HOOFDSTUK II

OVERZICHT DER JACHTTERMEN

αἶρεῖν het wild vangen.

Voor deze beteekenis vgl. Xen. Cyr. II, 4, 20: ἦρουν πολλοὺς καὶ σὺς καὶ ἐλάφους. Cyn. 6, 8: ἔστι γὰρ θηρατικὸν μὲν οὗ, φιλόπονον δὲ τὸ ἐκ παντὸς τρόπου ἐλεῖν ταχύ (τὸν λαγῶ). Herod. over de jagende Scythen, I, 73: κοτε συνήνεικε ἐλεῖν σφεας μηδέν. Opp. Cyn. II, 17: θοοῖς ἵπποισιν ἐλαύνων, θήρας ἔλε ξυνοχῇσι μεσημβρινοῖο δρόμοιο. Hesiodus Aspis 302: τοῖ δ' ὠκύποδας λαγὸς ἦρευν ἄνδρες θηρευταί. Diodorus over het hert, door Herakles gevangen IV, 13, 1: οἱ μὲν γὰρ φασιν αὐτὴν ἄρκυσιν ἐλεῖν, οἱ δὲ διὰ τῆς στιβείας χειρώσασθαι καθεύδουσιν.

Hierdoor wordt duidelijk Sophocles O. K. 1026, waar Theseus tot Kreon spreekt:

γνῶθι δ' ὥς ἔχων ἔχη
καὶ σ' εἶλε θηρῶνθ' ἢ Τύχη.

Electra 528 zegt Klytaimestra over Agamemnon:

ἢ γὰρ Δίκη νιν εἶλεν, οὐκ ἐγὼ μόνη. (p. 43).

Phil. 609 over Helenos, door Odysseus krijgsgevangen gemaakt:

Ἐλενος, ὃν . . . Ὀδυσσεὺς εἶλε· δέσμιόν τ' ἄγων
ἔδειξ' Ἀχαιοῖς ἐς μέσον, θήραν καλήν.

Van Phil. 1094 geven de codices L A de lezing

εἶθ' αἰθέρος ἄνω

πτωκάδες ὀξυτόνου διὰ πνεύματος

ἔλωσί μ' οὐ γὰρ ἔτ' ἰσχύω.

ἐλῶσί μ' B. Paris. 2787; Dindorf ἔλωσι of ἐλῶσι; Jebb

Dit overzicht is alphabetisch, doch waar de plaats het eischte zijn ook andere jachttermen, die alphabetisch elders moesten staan, tegelijkertijd behandeld. Men raadplege den index.

ἐλῶσιν· οὐκέτ' ἰσχύω. Wunder aanvaardt de lezing van L A; v. Herwerden (*Exercitationes criticae*, p. 128): μ' ἔλοιεν, als afhangend van εἶθε met optativus. In ieder geval is een vorm van αἰρεῖν hier het meest waarschijnlijk, omdat aldus de vertaling luidt: „mogen de wilde dieren . . . in mij hun prooi vinden”; in αἰρεῖν ligt uitgedrukt, dat de wilde dieren hem „jagen”. Meermalen heeft S. in dezelfde tragedie op deze gedachte teruggegrepen, Phil. 957 en 958 (ἀλίσκεσθαι i.f.); de gedachte, dat de jager op zijn beurt tot wild wordt, ook O. K. 1026: καὶ σ' εἶλε θηρῶνθ' ἢ Τύχη.

ἀκολουθία begeleiding; gevolg?

Bekker *Anecd.* p. 367, 32: ἀκολουθία· ἡ ἀκολούθησις. Σοφοκλῆς. Verder is ons over dit woord niets bekend bij Sophocles. Gaan we bij andere schrijvers de beteekenis na, dan vinden we Xen. Cyn. 10, 5 in een overigens onzekere lezing: ἐπειδὴν δὲ λάβῃ αὐτοῦ τὰ ἴχνη, ἐπείσθαι ἐξῆς τῇ ἰχνευούσῃ (κυνὶ) ἡγουμένη ἀκολουθία σαφῶς, „volgen met de meute”. Plato *Alc.* I 122 c bezigt het in den zin van slavenschaar of gevolg van slaven, Teles (ed. Hense p. 30) eveneens: παίδων ἀκολουθίαν. Bij Xen. Cyn. 10, 5 ware te vergelijken Xen. *Hell.* IV, 2, 19 ἀκολουθεῖν τῷ ἡγουμένῳ, begeleiden, volgen. Maar nergens blijkt dat ἀκολουθία beantwoordt aan „achtervolging”, behalve misschien bij Hesychius s.v. κατ' ἴχνος κατακολουθήσας τὰ ἴχνη. Nu blijkt verder dat de verbinding κατ' ἴχνος een vaste uitdrukking is bij jacht (vgl. pag 75), en zoo moet de omschrijving van Hesychius wel beteekenen: „het wild achtervolgen langs het spoor”, wat natuurlijk nog geen volledige aanduiding geeft voor ἀκολουθία. De vraag is of *Ichn.* 15 (I, 15) het vers

[] υθία γὰρ ἐμμαν<ή>ς κυνηγετῷ
met ἀκολουθία mag worden gesuppleerd. ἀκολουθία Hunt, Wilam. Diehl; [δυσπε]υθία Murray.

Apollo verschijnt ten tooneele en verklaart zijn toehoorders dat hij aan het terugvinden van zijn gestolen runderen wanhoopt. Deze gedachte en zelfs de bewoordingen waarin hij zich uitdrukt staan niet alleen: vgl. Plato *Euthyphro* 3 e:

Ε. Διώκω.

Σ. Τίνα;

Ε. Ὅν διώκων αὐτὸν δοκῶ μαίνεσθαι.

Σ. Τί δέ; πετόμενόν τινα διώκεις;

Zooals hier aan μαίνεσθαι διώκων beantwoordt, zoo zou Ichn. 15 aan ἐμμανής een gedachte van achtervolging moeten beantwoorden in het weggevalle woord. κυνηγετεῖν is een algemeene term voor „jagen”; Ajax 5:

καὶ νῦν ἐπὶ σκηναῖς σε ναυτικάῃς ὄρω...

πάλαι κυνηγετοῦντα καὶ μετρούμενον

ἶχνη τὰ κείνου νεοχάραχθ', ὅπως ἴδης

εἶτ' ἔνδον εἶτ' οὐκ ἔνδον.

Bij nagaan van de situatie in de eerste verzen van den Ajax blijkt dat κυνηγετεῖν niet onvoorwaardelijk de aanwezigheid van een meute veronderstelt, noch dat Odysseus zijn slachtoffer reeds heeft ontdekt; hij ziet alleen zijn voetstappen. In de Ichneutai is een meute bij Apollo daarom onwaarschijnlijk, omdat de satyrs bij Silenus aanstonds als zoodanig opkomen (vs. 39.) Aanvaarden wij de competentie van Hesychius in zijn verklaring van κατ' ἶχνος, dan ware de conjectuur ἀκολουθία derhalve niet ongegrond.

ἀλίσκεσθαι gevangen worden.

Het passivum van αἰρεῖν als jachtterm is ἀλίσκεσθαι. Dit blijkt uit Xenophon, die op twee plaatsen dezelfde gedachte weergeeft in andere bewoordingen. Mem. III, 11, 8 zegt hij, dat men voor de jacht op hazen snelle honden moet dresseeren, opdat ze door deze worden gegrepen: ἵνα κατὰ πόδας ἀλίσκωνται. Cyr. I, 6, 40: ὅτι δὲ ταχὺ ἐφευγεν, ἐπεὶ εὐρεθείη, ἄλλας κύνας εἶχες ἐπιτηδευμένους πρὸς τὸ κατὰ πόδας αἰρεῖν. Activum en passivum staan hier tegenover elkander. Reeds bij Homerus lezen we, Ilias 5, 487:

μή πως, ὥς ἀψῖσι λίνου ἀλόντε πανάγρου,

ἀνδράσι δυσμενέεσσιν ἔλωρ καὶ κύρμα γένησθε,

„gevangen in de mazen van het jachtnet”. Xen. Cyn. 8, 8: (ὁ λαγῶς) ἀλώσεται γὰρ καὶ ἄνευ τῶν δικτύων. ib. 9, 6: ἀλώσεται δὲ (ὁ ἔλαφος) ὑπὸ τῶν κυνῶν σὺν πόνῳ διωκό-

μενος. Arr. Cyn. 16, 6: ἀλίσκόμενον δὲ ἰδεῖν οὔτε ἡδὺ τὸ θέαμα ἀποφαίνω οὔτε ἐκπληκτικὸν ἀλλ' ἀνιαρὸν μᾶλλον. Overdrachtelijk Xenophon, Mem. III, 11, 11: καὶ γὰρ δὴ βίᾳ μὲν οὔτ' ἂν ἔλοις οὔτε κατὰσχοις φίλον, εὐεργεσίᾳ δὲ καὶ ἡδονῇ τὸ θηρίον τοῦτο ἀλώσιμόν τε καὶ παραμόνιμόν ἐστιν. Plato Lysis 206 a: ποῖός τις οὖν ἂν σοι δοκεῖ θηρευτῆς εἶναι, εἰ ἀνασοβοῖ θηρεύων καὶ δυσαλωτοτέραν τὴν ἄγραν ποιοῖ; Eurip. frgm. 434 Nauck:

οὐ γὰρ κατ' εὐσέβειαν αἱ θνητῶν τύχαι,
τολμήμασιν δὲ καὶ χερῶν ὑπερβολαῖς
ἀλίσκεται τε πάντα καὶ θηρεύεται.

Eur. Or. 1316:

καλὸν τὸ θήραμ', ἦν ἄλῳ, γενήσεται.

Oedipus vraagt over de schuld van den moordenaar van Laïos, O. R. 108: ποῦ τόθ' εὐρεθήσεται

ἵχνος παλαιᾶς δυστέκμαρτον αἰτίας;

waarop Kreons antwoord luidt:

ἐν τῇδ' ἔφασκε γῇ. — τὸ δὲ ζητούμενον
ἄλωτόν, ἐκφεύγει δὲ τάμελούμενον.

Zooals bij de bespreking van ζητεῖν zal blijken, kan men niet zeggen ἵχνος ζητεῖν. Onder τό mag derhalve niet ἵχνος verstaan worden, maar het moet algemeen worden opgevat: „wat men zoekt, dat is te bereiken”. Daarom is een rustteeken tusschen γῇ en τό gewenscht.

Geen twijfel omtrent de beeldspraak bestaat in O. R. 542:

ἄρ' οὐχὶ μῶρόν ἐστι τοῦ γχείρημά σου,
ἄνευ τε πλήθους καὶ φίλων τυραννίδα
θηρᾶν, ὃ πλήθει χρήμασιν θ' ἀλίσκεται;

Frqm. 932 Pearson:

(γυνή) ἐν τοῖσιν αὐτοῖς δικτύοις ἀλίσκεται,
bij herhaald baren.

Trach. 934 hebben de codices:

ὄψ' ἐκδιδαχθεῖς τῶν κατ' οἶκον οὔνεκα
ἄκουσα πρὸς τοῦ θηρὸς ἔρξειεν τάδε.

Jebb: ἄκουσα. Schmidt:

κλύουσ' ἀνοσίου θηρὸς ἔρξειεν τάδε.

Heimrich; Groeneboom, Studia . . . in Sophoclis Oedipum regem, diss. Utrecht, 1898, thesis VI:

ἄλοῦσα πρὸς τοῦ θηρὸς ἔρξειεν τάδε,
 en dit lijkt me de juiste conjectuur: Nessos, door Herakles
 gedood, heeft hem en Deianeira tenslotte toch ten val ge-
 bracht. De beeldspraak is dus: Deianeira is het wild, door
 Nessos gevangen; vandaar ἄλοῦσα. Deze taalvorm, waarbij
 de jager door het wild wordt gegrepen, komt bij S. meer-
 malen voor: vgl. Phil. 958:

καί μ' οὕς ἐθήρων πρόσθε θηράσουσι νῦν,
 en het voorafgaand vers, Phil. 957:

θανὼν παρέξω δαίτ' ἅφ' ὧν ἐφερβόμην,
 waartoe mogelijk ook Phil. 1094 kan worden gerekend. Om-
 dat het blijkt dat termen van het jagen tamelijk regelmatig
 terugkeeren bij gevallen van misdaad, is opmerkelijk O.R.
 576, waar Oedipus van zichzelf getuigt:

οὐ γὰρ δὴ φονεὺς ἀλώσομαι (vgl. p. 22),
 hoewel hij zelf degene is, die den moordenaar „opspoor”.

ἀμφιβάλλειν een net omwerpen; in het net vangen.

Ant. 343:

κουφονόων τε φύλον ὀρ-
 νίθων ἀμφιβαλὼν ἄγρεϊ.

Schol. περιβαλὼν τοῖς δικτύοις ἄγρεύει. Hieraan kan
 worden toegevoegd, dat περιβάλλειν de gewone term is
 voor: wild met het net vangen, waarbij wild moet worden
 opgevat in een der drie categorieën: in de lucht, te land of
 in het water. Her. I, 141: ὥς δὲ ψευσθῆναι τῆς ἐλπίδος,
 λαβεῖν ἀμφίβληστρον καὶ περιβαλεῖν τε πλῆθος πολλὸν τῶν
 ἰχθύων καὶ ἐξειρύσαι. Eur. Bacch. 1021:

ἴθ' ὦ Βάκχε, θηραγρευτᾶ βακχᾶν
 γελῶντι προσώπῳ περίβαλε βρόχον
 θανάσιμον ὑπ' ἀγέλαν πεσόν-
 τι τὰν μαινάδων.

Bij Eur. Iph. T. 788:

ὦ ῥαδίῳις ὄρκοισι περιβαλοῦσά με
 noteert Paley: περιβαλοῦσα is a poetical synonym for ἔλοῦσα,
 the metaphor being derived from a hunters net”.

Het is derhalve ongewoon, bij Ant. 343 in plaats van

περιβαλὼν, ἀμφιβαλὼν aan te treffen. We vinden echter in de κοινή het woord ἀμφιβάλλειν voor „visschen”: Ev. Marc. I, 16, en ἀμφιβολεύς voor „visscher”: Jesaia 19, 8: οἱ βάλλοντες σαγήνας καὶ οἱ ἀμφιβολεῖς πενθήσουσιν. Hiernaast ἀμφίβληστρον voor „vischnet”: Matth. 4, 18: περιπατῶν δὲ ὁ Ἰησοῦς . . . εἶδεν δύο ἀδελφούς, . . . βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλατταν ἦσαν γὰρ ἀλλεῖς. Vermoedelijk is Ant. 343 ἀμφιβαλὼν een der woorden uit de tragische dictie, welke in bepaalde beteekenis in de κοινή zijn overgegaan.

ἀμφίβληστρον jachtnet.

Herakles beklaagt zich, Trach. 1052:

δολῶπις Οἰνέως κόρη
καθῆψεν ὦμοις τοῖς ἐμοῖς Ἑρινύων
ὑφαντὸν ἀμφίβληστρον, ᾧ διόλλυμαι.

Ook Aeschylus kent deze wending: Aegisthus, na den moord op Agamemnon, zegt, Agam. 1580:

ἰδὼν ὑφαντοῖς ἐν πέπλοις Ἑρινύων
τὸν ἄνδρα τόνδε κείμενον φίλως ἐμοί.

Wilamowitz: „da A. im gewob'nen Höllennetz vor meinen Augen daliegt”. ὑφαίνειν wordt bij netten gebezigd ook door Xenophon: Mem. III, 11, 7: καὶ ἐμοὶ οὖν, ἔφη, συμβουλεύεις ὑφίνασθαι τι θήρατρον; — Het koor der Eumeniden over Orestes, Eum. 147:

ἐξ ἀρκύων πέπτωκεν, οἷχεται θ' ὁ θήρ.
ὑπνω κρατηθεῖς ἄγραν ὤλεσα.

Eur. Orestes 836 koor:

οἶον ἔργον τελέσας
βεβάκχευται μανίαις
Εὐμενίσι θήραμα, φόνον
δρομάσι δινεύων βλεφάροις
Ἀγαμεμόνιος παῖς.

Lycophron Al. 405: Ἑρινύων πικρὰν πάγην. Herakles beschouwt de Erinyen als de jageressen, die hem in hun netten hebben gevangen. Toch moge bij ἀμφίβληστρον worden opgemerkt, dat het twee beteekenissen heeft: „net” en in meer algemeenen zin: een insluiting. Zoo zegt Iphigenia in I. T. 96:

τί δρῶμεν; ἀμφίβληστρα γὰρ τοίχων ὀρᾷς ὑψηλά.

Aesch. Prom. 81:

στείχωμεν, ὡς κώλοισιν ἀμφίβληστρ' ἔχει,
een omgeworpen band".

Eur. Hel. 1079:

καὶ μὴν τάδ' ἀμφίβληστρα σώματος ῥάκη
συμμαρτυρήσει ναυτικῶν ἐρειπίων.

Waar ἀμφίβληστρον echter door „net" moet worden
weergegeven, is het altijd een vischnet:

Aesch. Agam. 1383:

ἄπειρον ἀμφίβληστρον, ὥσπερ ἰχθύων,
περιστιχίζω, πλοῦτον εἵματος κακόν.

De synoniemen δίκτυον en ἔρκος strekken zich over de
drie soorten van jachtnetten uit, zoodat in plaats van ἀμφί-
βληστρον wel δίκτυον gebruikelijk is, maar δίκτυον slechts
in één geval door ἀμφίβληστρον kan worden vervangen.
Herod. II, 95: πᾶς ἀνὴρ αὐτῶν ἀμφίβληστρον ἔκτηται, τῷ
τῆς μὲν ἡμέρης ἰχθύς ἀγρεύει. Ditzelfde net dient den
bezitter des nachts om zich bij het slapen tegen insecten te be-
veiligen: ib. διὰ δὲ τοῦ δικτύου οὐδὲ πειρῶνται ἀρχήν.
Evenzoo Matth. 4, 18 e.v.: . . . βάλλοντας ἀμφίβληστρον . . .
ἀφέντες τὰ δίκτυα. δίκτυον als jachtnet bij jacht op vier-
voetige dieren: hazen, herten en wilde zwijnen, bezigt
Xenophon in Cynegetico passim. Als vogelnet: Arist. Aves
1083 wordt de vogelmelker Philokrates vogelvrij verklaard,
omdat hij duiven als lokvogels gebruikt: τὰς περιστερὰς . . .
ἀπαναγκάζει παλεύειν δεδεμέναις ἐν δικτύῳ. Ook ἔρκος
heeft de drie nuances van beteekenis: Pindarus P. 2, 80:

ἀβράπτιστός εἰμι, φελλὸς ὥς ὑπὲρ ἔρκος,
ἄλμας.

als een drijfkurk boven het vischnet.

Odyss. 22, 469:

ὥς δ' ὅτ' ἂν ἡ κίχλαι τανυσίπτεροι, ἡὲ πέλειαι,
ἔρκει ἐνιπλήξωσι, τό θ' ἐστήκει ἐνὶ θάμνῳ . . .

„in het slag-net". cf. Arist. Aves 528.

Als jachtnet: Pind. N. 3, 49:

. . . . κτείνοντ' ἐλάφους ἄνευ δολίων ἐρκέων.

Hoewel ἀμφίβληστρον derhalve alleen voor „vischnet"

wordt gebezigd, kan hieruit niet volgen, dat Sophocles niet op de hoogte zou zijn geweest van de heerschende terminologie. Vermoedelijk veroorlooft hij zich een afwijking van het heerschend spraakgebruik.

ἀνιστάναι en κινεῖν opjagen.

ἀνιστάναι en κινεῖν zijn in sommige opzichten synoniem: aan het eerste wordt meer de gedachte verbonden van: iets in beweging brengen, dat voor verdere verplaatsing aan eigen kracht is overgelaten; κινεῖν: iets verwijderen van de plaats, waar het thuis hoort. Daarom kunnen ze beide als jachttermen fungeeren met de beteekenis: het wild uit het leger opjagen. Onder ἐπιέναι (p. 31) citeerden wij Xen. Cyn. 6, 23: (αἱ κύνες) ἀναστήσουσι τὸν λαγῶ καὶ ἐπιάσι κεκλαγγυῖαι. — ib. 6, 25: κατακλίνεται γὰρ ἐν μικρῷ τὸ θηρίον καὶ οὐκ ἀνίσταται ὑπὸ κόπου καὶ φόβου. Bij zwijnenjacht geldt dezelfde terminologie: ib. 10, 6: ἡ δὲ κύων ἐπὶ τὸ πολὺ ἀφίξεται τόπον ὑλώδη ἰχνεύουσα . . . (10, 7) ἐπειδὴ δ' ἀφίκηται ἐπὶ τὴν εὐνὴν, ὑλακτεῖ· ὁ δ' οὐκ ἀνίσταται ὡς τὰ πολλὰ. Xen. Cyr. II, 4, 20 beschrijft een jacht van Cyrus: ὡς δὲ πρὸς τοῖς ὀρίοις ἐγένοντο, εὐθὺς ὥσπερ εἰώθει ἐθήρα· καὶ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων ὤγμενον αὐτῷ, ὡς ἐπιόντες τὰ θηρία ἐξανισταῖεν. Cf. Arr. Cyn. 15, 1. Daarnaast vinden we κινεῖν: Xen. Cyn. 8, 7: bij hazenjacht moet de jager netten spannen (δίκτυα ἰστάναι): ἐπειδὴν ἐστηκότα ἦ, προσελθόντα κινεῖν. Xen. Cyr. I, 6, 39: σὺ γὰρ ἐπὶ μὲν τὰς ὄρνιθας ἐν τῷ ἰσχυροτάτῳ χειμῶνι ἀνιστάμενος ἐπορεύου νυκτός, καὶ πρὶν κινεῖσθαι τὰς ὄρνιθας ἐπεποίητό σοι αἱ πάγαι αὐταῖς καὶ τὸ κεκινημένον χωρίον ἐξεύκαστο τῷ ἀκινήτῳ. Ib. II, 4, 25: μέμνησο οὖν ἐκεῖνο ὅτι φθάνειν δεῖ πεφραγμένους τοὺς πόρους πρὶν κινεῖσθαι τὴν θήραν. Het intransitivum is ὑποκινεῖν: Xen. Cyn. 3, 6; 6, 11.

Electra 567:

πατήρ ποθ' οὐμός, ὡς ἐγὼ κλύω, θεᾶς
παίζων κατ' ἄλσος ἐξεκίνησεν ποδοῖν
στικτὸν κεράστην ἔλαφον, οὗ κατὰ σφαγὰς

ἐκκομπάσας ἔπος τι τυγχάνει βαλὼν.

Zoowel de overlevering der mss. als de specifieke betekenis van κινεῖν wijzen dus uit, dat de lezing ἐξεκίνησεν juist is; toch bestaat een variant in een codex Augustanus ἐξενίκησεν, en deze is voorgestaan door S. A. Naber, *Mnemosyne* N. S. 9 (1881) p. 233, op grond van gevaren voor en feiten van verwisseling van νικ— met κιν—. Zij is derhalve moeilijk houdbaar.

Bruhn merkt aangaande ποδοῖν op: „ποδοῖν bleibt sonderbar und scheint nur passend für ein kleines Tier, das sich in den Blättern am Boden verbergen konnte”. Dat men in heroischen tijd met een of meerdere speren uitgaat hoewel geen vijandige bedoelingen dit wenschelijk maken, blijkt uit de literatuur zoowel als uit de monumenten: Od. 2, 10: Telemachus

βῆ ῥ' ἴμεν εἰς ἀγορὴν, παλάμη δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος.

Evenzoo Od. 17, 4:

εἶλετο δ' ἄλκιμον ἔγχος, ὃ οἱ παλάμηφιν ἀρήρει,

ἄστυδε ἰέμενος, en passim.

Een amphora van Exekias bij Buschor, Griechische Vasenmalerei, vertoont (Pl. 97) Achilles en Ajax bij het spel; ieder heeft twee speren, die zij in de hand houden en gebruiken om erop te steunen. Pl. 143 stelt Orpheus te midden van de Thraciërs voor: vier toehoorders schijnen onder den indruk van het spel; drie ervan steunen eveneens op hunne twee speren. In het Athene der Vde eeuw gold het dus als een bekende gewoonte, dat de helden van het epos hunne speren min of meer geregeld meedroegen, en in het geciteerde vers van Sophocles behoeven we niet anders te veronderstellen; Electra vermoedt dat Agamemnon met zijn speer, die hij niet tot jagen maar uit gewoonte had meegenomen, het hert ingehaald, getroffen en gedood heeft; daarom παίζων ἐξεκίνησεν. Tot goed begrip van ποδοῖν moet worden nagegaan, hoe de hertenjacht gewoonlijk plaats vindt. Xenophon Cyr. II, 4, 20 beschrijft een jacht van Cyrus: ὥσπερ εἰώθει ἐθήρα. Eerst gaan drijvers te voet en te paard vooruit, om het wild op te jagen; daarna: οἱ δὲ ἄριστοι καὶ πεζοὶ καὶ ἵππεῖς διέστας καὶ τάνιστάμενα ὑπεδέχοντο

καὶ ἐδίωκον· καὶ ἦρουν πολλοὺς καὶ σὺς καὶ ἐλάφους καὶ δορκάδας καὶ ὄνους ἀγρίους. Deze jacht, o.a. op herten, is dus te voet en te paard. Hoewel honden hierbij niet worden genoemd, spreekt het vanzelf, dat deze onontbeerlijk zijn. Men heeft een bijzonder sterke soort nodig, de indische; en zelfs deze volbrengen hun taak met moeite: Xen. Cyn. 9, 6: ἀλώσεται δὲ ὑπὸ τῶν κυνῶν σὺν πόνῳ διωκόμενος. In het O. T. is de snelheid van het hert spreekwoordelijk (Habakuk III, 19); Xenophon geeft den raad eerder op νεβροὶ te jagen dan op ἔλαφοι. Cyn. 9, 10: τὸν μὲν πρῶτον δρόμον αἱ κύνες ἀπολείπονται· ἡ τε γὰρ ἀπουσία τῶν ἐλάφων ποιεῖ αὐτὸν περίφοβον τό τε τάχος οὐδενὶ ἔοικός ἐστι τῶν τηλικούτων νεβρῶν· δευτέρῳ δὲ καὶ τρίτῳ δρόμῳ ταχὺ ἀλίσκονται.

De monumenten leveren in het algemeen dezelfde gegevens. Reinach (*Rép. Reliefs* III, p. 60, 8) beeldt een sarcophaag af met een hert, dat door 4 honden in het net gedreven wordt; de mannen staan erbij te voet. Ib. p. 211 wordt een hert door jagers te paard en met honden in het jachtnet gedreven. Een soortgelijke voorstelling, waarbij herten en wilde zwijnen door jagers te paard worden gejaagd, ook op een sarcophaag IIIde eeuw (*Espérandieu, Bas-reliefs de la Gaule Romaine*, I p. 142, no. 175). De romeinsche mozaïeken uit Afrika en Gallië vertoonen herhaaldelijk jachtvoorstellingen, waarbij kan worden opgemerkt, dat de paarden vermoedelijk alleen dienen om den jager naar de plaats van het wild te brengen, daar bij het uitrukken ter jacht gewoonlijk paarden staan afgebeeld, maar de mannen in schietende houding altijd te voet zijn weergegeven. — Lafaye - Blanchet, *Inventaire des mosaïques*, Paris 1909, no. 105 stelt een jacht voor op herten en everzwijnen door jagers te voet en met honden; het centrale gedeelte vertoont Artemis en Callisto. Merkwaardiger is 1051: Vóór de jacht wordt aan Artemis een offer gebracht, het Artemis-beeldje op het altaar vertoont gelijkenis met de Artemis van Versailles. Zij is geflankeerd links door een man met een paard, rechts door een man met een hert aan een touw, dat wel niet anders dan een lokhert kan zijn. In een ander deel van hetzelfde

mozaïek worden herten door mannen te voet, met pijl en boog gewapend, overvallen. No. 64 geeft een jachtscène te zien met een jager te paard en een hond, die een haas achtervolgen. No. 435 is een jacht te voet en met een hond op een everzwijn en een tijger (luipaard?); de laatste wordt te paard achtervolgd. — Hieruit valt af te leiden, dat hertenjacht in achtervolging te paard plaats heeft, maar dat de jager afstijgt, als het wild is ingehaald.

Ook maatschappelijk milieu zal hierin een rol hebben gespeeld: Dio van Prusa (or. VII) beschrijft een boerenfamilie en zegt over de dochter des huizes (VII, 70): *πένητα ἄνδρα λήψεται, ὅμοιον ἡμῖν, κυνηγέτην*. Toch jaagt ook deze op herten, maar zonder paard; doch dit is het bewijs van zijn voortreffelijkheid: (VII, 71): *Τί δέ; τῷ ὄντι κυηγέτης ἀγαθός ἐστιν; ἔφην. — ἔγωγε, εἶπεν ὁ νεανίσκος, καὶ ἔλαφον καταπονῶ καὶ σὺν ὑφίσταμαι*. Het te voet inhalen van herten geldt derhalve als iets bijzonders, als een daad van Herakles, Diod. IV, 13, 1: *οἱ μὲν γὰρ φασιν αὐτὴν ἄρκυσιν ἐλεῖν, ... τινὲς δὲ συνεχεῖ διωγμῷ καταπονῆσαι*. Zoo zegt ook Pindarus (N. III, 53) van Achilles:

τὸν ἐθάμβεον Ἄρτεμις
τε καὶ θρασεῖ Ἀθάνᾱ,
κτείνοντ' ἐλάφους ἄνευ
κυνῶν δολίων θ' ἐρκέων
ποσσί γὰρ κράτεσκε.

In het licht van deze beschouwing valt ook Agamemnons daad te beoordeelen: El. 568:

παίζων κατ' ἄλσος ἐξεκίνησεν ποδοῖν
στικτὸν κεράστην ἔλαφον, οὗ κατὰ σφαγὰς
ἐκκομπάσας ἔπος τι τυγχάνει βαλὼν.

Niet het dooden van het hert is voor A. aanleiding zich erop te beroemen, maar het ποδοῖν ἐκκινεῖν. ποδοῖν moet dan ook meer in negatieven zin worden verstaan: zonder behulp van honden of paarden, „alleen te voet”. Dientengevolge had A. reden, daarop te pochen, daar zelfs het hert, aan Artemis toegewijd, hem nog niet ontvluchten kon.

Over herten spreekt Sophocles weinig. Vergelijkingen met

herten, zooals met honden (Ajax 8), komen niet voor; O. K. 1093 wordt Artemis omschreven als

πυκνοστίκτων ὀπαδὸν ὠκυπόδων ἐλάφων.

Trach. 213: Ἄρτεμιν Ὀρτυγίαν, ἐλαφαβόλον.

In een fragment (89) wordt melding gemaakt van een hinde met gewei. Dit is bewaard bij Aelianus, N. A. 7, 39: ὅσοι λέγουσι θῆλυν ἔλαφον κέρατα οὐ φύειν, οὐκ αἰδοῦνται τοὺς τοῦ ἐναντίου μάρτυρας, Σοφοκλέα μὲν εἰπόντα (frgm. 89):

νομὰς δέ τις κεροῦσσ' ἀπ' ὀρθίων πάγων
καθεῖρπεν ἔλαφος.

Pollux 5, 76 beschouwt dit echter als een vergissing van Sophocles: καὶ Ἀνακρέων μὲν σφάλλεται κερόεσσαν ἔλαφον προσειπὼν, καὶ Σοφοκλῆς κεροῦσσαν τὴν Τηλέφου τροφόν.

De waarheid is wel dat alleen van het rendier het wijfje een gewei draagt, en ook Caesar vermeldt een soort, die in het Zwarte Woud (Hercynia silva) moet zijn voorgekomen: B. G. VI, 26: est bos cervi figura . . . eadem est feminae marisque natura, eadem forma magnitudoque cornuum. Doch deze mogen wij niet in ons onderzoek betrekken, daar Caesar haar bij wijze van uitzondering vermeldt en wij het voorkomen van deze soort zeker niet voor het Griekenland van de Vde eeuw mogen aannemen. Toch was het dier, dat Herakles te achtervolgen had, een hinde: Diod. IV, 13, 1: Μετὰ δὲ ταῦτ' ἔλαβε πρόσταγμα τὴν χρυσόκερων μὲν οὔσαν ἔλαφον, τάχει δὲ διαφέρουσιν, ἀγαγεῖν. In ieder geval blijkt hieruit in 't geheel niet, dat Sophocles met het hert onbekend was, een vergissing in elementaire eigenschappen als deze zou hem voor zijn toehoorders belachelijkhebbengemaakt.

Eenmaal zelfs worden ἀνιστάναι en ἐκκινεῖν naast elkander gebruikt, in verbinding met νόσος; dit moge de opvatting over νόσος rechtvaardigen, waarvan wij p. 34 hebben melding gemaakt: Trach. 981:

οὐ μὴ ἔξεγερῆς τὸν ὕπνῳ κάτοχον
κάκκινήσεις κἀναστήσεις
φοιτάδα δεινὴν
νόσον, ὧ τέκνον;

Hierin is, mede op grond van andere passages, waaruit

hetzelfde karakter van νόσος blijkt, oorspronkelijk een jacht-beeld te veronderstellen.

Van κινεῖν is de concrete beteekenis geleidelijk in abstracte wendingen overgegaan, waarvan ook Sophocles gaarne gebruik maakt, b.v. O. R. 636: κινεῖν κακά, O.: K. 1276 κινεῖν στόμα, Ichn. 350: κινεῖν λόγον (Jebb); evenzoo Ant. 1060: ἀκίνητα φράζειν, en O. R. 355:

Oedipus:

οὕτως ἀναιδῶς ἐξεκίνησας τόδε

τὸ ῥῆμα; καὶ ποῦ τοῦτο φεύγεσθαι δοκεῖς;

Tiresias:

πέφευγα.

Het beeld is derhalve zóó gewoon, dat het niet aangaat hier aan een jachtbeeld te denken; maar toch geeft het ons een goede verklaring, waarom Sophocles het woord φεύγειν hier ietwat chargeert: Tiresias gebruikt een woord, dat hem duur te staan zal komen, meent Oedipus. Dat woord is als 't ware het gevaarlijke wild, dat Tiresias uit het hol opjaagt en waaraan hij niet kan ontkomen: φεύγειν is in deze opvatting de juiste term, die op ἐκκινεῖν kan worden verwacht.

Apollo.

In verband met Artemis, z. Artemis. In de Oedipus Rex is Apollo de godheid, op wier aanwijzing de moordenaar van Laios wordt opgespoord. Vs. 163 wordt hij als rampen-afweerder aangeroepen, maar vs. 469 spreekt het koor de overtuiging uit, dat de moordenaar door Apollo en de Κῆρες wordt achtervolgd; O. R. 469:

ὦρα νιν ἀελλάδων

ἵππων σθυναρώτερον

φυγᾶ πόδα νομᾶν.

ἔνοπλος γὰρ ἐπ' αὐτὸν ἐπενθρόσκει

πυρὶ καὶ στεροπαῖς ὁ Διὸς γενέτας,

δεῖναι δ' ἅμ' ἔπονται

κῆρες ἀναπλάκῃτοι.

Hierbij moet gelet worden op de handeling der geheele tragedie en in hoeverre deze passage daarin past, als ook op de woorden, waarin de gedachte ligt uitgedrukt.

De handeling der geheele tragedie bestaat daarin, dat de moordenaar van Laios gezocht en gevonden wordt. Beneden (pag. 34) is opgemerkt, dat Sophocles hem vergelijkt met een wilden stier, die ronddwaalt in de bergen (vs. 476) en dit vers volgt dan ook onmiddellijk na de hier boven geciteerde passage.

Het spreekt vanzelf, dat daarop een term als *ιχνεύειν*, opsporen, redelijk aansluit: deze is in de gedachte volledig van toepassing:

vs. 475:

ἔλαμψε . . . φάμα . . . τὸν ἄδηλον

ἄνδρα πάντ' ἰχνεύειν (over ἄδηλος zie pag. 42).

Doch ook reeds hooger op ontmoeten we dezelfde wijze van uitdrukking, nl. in vs. 108:

ποῦ τόδ' εὐρεθήσεται

ἵχνος παλαιᾶς δυστέκμαρτον αἰτίας;

waarop het antwoord luidt:

τὸ δὲ ζητούμενον | ἄλωτόν (vgl. p. 12).

Vers 221 zegt Oedipus over den moordenaar:

οὐ γὰρ ἂν μακρὰν | ἵχνεον αὐτός. (Over αὐτός p. 72).

vs. 258:

οὐδ' εἰ γὰρ ἦν τὸ πρᾶγμα μὴ θεήλατον,

ἀκάθαρτον ὑμᾶς εἰκὸς ἦν οὕτως ἔαν, . . .

ἄλλ' ἔξερευνᾶν.

Na de verzen 469 sqq. volgt nog:

vs. 566:

ἄλλ' οὐκ ἔρευναν τοῦ κανόντος ἔσχετε;

vs. 576:

(Over κανόντος pag. 51).

οὐ . . . φονεὺς ἀλώσομαι. (p. 13).

Sophocles maakt dus in geheel de tragedie gebruik van uitdrukkingen, die in hun *concreten* zin tot de jachttermen moeten worden gerekend en speciaal daar, waar sprake is van het opsporen van den moordenaar. In dit koorlied behelst de eerste strophe de gedachte van deze achtervolging door de godheid, Apollo zelf; de tweede vergelijkt den moordenaar zelfs met een wild dier, dat nagejaagd moet worden: daarin valt het jachtbeeld niet te ontkennen. Doch ook de eerste strophe, vs. 469—472, bevat de aanwijzingen tot de-

zelfde gevolgtrekking. Niet zoozeer om de schildering van Apollo, als wel om het volgende, O. R. 471:

δεινὰ δ' ἅμ' ἔπονται

κῆρες ἀναπλάκῃτοι.

Dat met κῆρες de Erinyen zijn bedoeld, behoeft wel niet nader te worden bewezen. Deze nu worden in de tragedie veelal met jageressen of jachthonden vergeleken, met de laatste het meest. Haar karakter als jageressen werd reeds onder ἀμφίβληστρον behandeld (pag. 14). Als jachthonden vgl. Aesch. Eum. 131, waar Klytaimestra zich richt tot het koor:

ὄναρ διώκεις θῆρα, κλαγγάνεις δ' ἅπερ

κύων μέριμναν οὔ ποτ' ἐκλείπων πόνου.

Ib. 139:

ἔπου, μάραινε δευτέροις διώγμασιν.

(Over ἔπεσθαι zie beneden, pag. 24).

Arist. Ranae 472: Aan den als Herakles vermomden Dionysos wordt voorspeld, dat hem de Styx en de Acheron gevangen zullen houden, Κωκυτοῦ τε περίδρομοι κύνες. Eur. El. 1342 raden de Dioskuren Orestes na den moedermoord aan, de Erinyen te ontkomen door naar Athene te gaan:

τοῖσδε μελήσει γάμος· ἀλλὰ κύνας

τάσδ' ὑποφεύγων στείχ' ἐπ' Ἀθηνῶν.

Ook Sophocles zelf bezigt de term κύνες voor Erinyen; als Orestes het paleis is binnengegaan om aan Kl. de wraak te voltrekken, zingt het koor, El. 1387:

βεβᾶσιν ἄρτι δωμάτων ὑπόστεγοι

μετάδρομοι κακῶν πανουργημάτων

ἄφυκτοι κύνες.

Aesch. Cho. 924 Kl. tot Orestes:

ὄρα, φύλαξαι μητρὸς ἐγκότους κύνας.

Or. τὰς τοῦ πατρὸς δὲ πῶς φύγω, παρὲς τάδε;

Het is dus zeer waarschijnlijk, dat bij κῆρες ἀναπλάκῃτοι aan een jachtbegrip moet worden gedacht. ἀναπλάκῃτοι worden zij genoemd als jachthonden, waaraan geen wildbuit ontgaat. Hiermede is ἔπονται volledig in harmonie. De toevoeging met ἅμα moge voor rekening komen der epische poëzie: Homerius levert ons daarvan passim de voorbeelden. Xen. Cyn. 6, 19 raadt den jager aan, wanneer de honden

het wild opmerken, te roepen: εὖ γε, εὖ γε ὦ κύνες, ἔπεσθε ὦ κύνες. Deze plaats is hier van veel gewicht, omdat daaruit volgt, dat ἔπεσθαι een geijkte jagersuitroep is, die vast is, omdat de honden haar moeten kunnen „verstaan” en gelijk staat met ons hollandsche „pak ze”. Zoo Aesch. Eum. 139: ἔπου, μάραινε δευτέροις διώγμασιν.

Pollux 5, 10 noemt het achtervolgen van wild: ἐφέπεσθαι κατὰ πόδας.

O. R. 471 ἔπονται κῆρες vormt alzoo een sluitend begrip, waarin een jachtgedachte ligt uitgedrukt; zijn de κῆρες hier de jachthonden, dan is Apollo de jager, die met geheel bijzondere wapenen, πυρὶ καὶ στεροπαῖς, zijn buit bespringt. De overige epitheta van Apollo hebben geen vermeldenswaardige bijzonderheden.

Het is niet uitsluitend eigen aan Sophocles, zich de κῆρες als honden te denken. Zoo Eur. El. 1252:

δειναὶ δὲ κῆρές σ' αἱ κυνώπιδες θεαὶ
τροχηλατήσουσ' ἔμμανῇ πλανώμενον.

Simonides frgm. 94 (Bergk): de ziener Megistias was:

κῆρας ἐπερχομένας σάφα εἰδώς.

(Over ἐπιέναι zie pag. 30).

Anth. Pal. 7, 439, 3:

Μοῖρα, Κῆρας ἐπισσεύσασα βίου κύνας.

ἀποφαργνύναι afzetten, omheinen.

Ant. 241:

εὖ γε στιχίζη κάποφάργνυσαι κύκλω
τὸ πρᾶγμα. δηλοῖς δ' ὥς τι σημανῶν νέον.

De verba στιχίζεσθαι en ἀποφαργνύναι houden onderling verband; daarom gaat een bepaling van στιχίζεσθαι vooraf.

De codd. hebben στοχάζη, dat gehandhaafd is door Wunder Bruhn Masqueray. φροιμιάζη Dindorf volgens het citaat Arist. Rhet. III, 14; στεγάζη Jacobs, στοχίζη Seyffert, στιχίζη Pearson.

Harpocraton s.v. περιστοιχίζεται· Δημοσθένης Φιλιππικοῖς φησι· μέλλοντας ἡμᾶς καὶ καθημένους περιστοιχίζεται, ἐκ μεταφορᾶς τῶν κυνηγετῶν· κατὰ γὰρ τὰς ἐκδρομὰς τῶν

θηρίων ὀρθὰ ξύλα ἰστᾶσιν, ἃ καλοῦσι στοίχους ἢ στόχους, καταπεταννύντες αὐτῶν δίκτυα, ἵν' ἔαν αὐτοὺς ἐκφύγῃ τὰ θηρία, εἰς τὰ δίκτυα ἐμπέσῃ, ὡς ὑποσημαίνει Ξενοφῶν ἐν τῷ Κυνηγετικῷ. Paaltjes worden in den grond geslagen om daaraan de netten te bevestigen; deze noemt H. στόχοι, Xen. Cyn. 2, 7: σχαλίδες. Een rij van deze paaltjes heet στοῖχος, het bevestigen van het net περιστοιχίζειν. Eur. Hec. 1174:

ἐκ δὲ πηδήσας ἐγὼ
θῆρ ὡς διώκω τὰς μαιφόνους κύνας,
ἅπαντ' ἐρευνῶν στοῖχον ὡς κυνηγέτης
βάλλων ἀράσσων.

Aesch. Agam. 1383:

ἄπειρον ἀμφίβληστρον, ὥσπερ ἰχθύων,
περιστιχίζω, πλοῦτον εἴματος κακόν.

„ik zet het net uit". Xen. Cyn. 6,8: στοιχίζετω (ὁ ἄρκυωρός) δὲ τὰ δίκτυα μακρά, ὑψηλά, ὅπως ἂν μὴ ὑπερπηδᾷ. Het jachtnet moet een tamelijke breedte bestrijken en zóó hoog zijn, dat het wild niet over de netten heen kan springen. φράττειν en ἀποφαργνύναι beantwoordt aan „omheinen”;

Aesch. Agam. 1375:

πῶς γὰρ τις ἐχθροῖς ἐχθρὰ πορσύνων, φίλοις
δοκοῦσιν εἶναι, πημονῆς ἀρκύστατ' ἂν
φάρξειεν ὕψος κρεῖσσον ἐκπηδήματος;

cf. boven Eur. Hec. 1174.

Pollux 5,36: φαίης δ' ἂν στήσασθαι τὰς ἄρκυς, . . . ὀρθῶσαι, στοιχίσαι, περιστοιχίσαι περιστοιχίσασθαι. καλεῖται δ' αὐτῶν ἡ στάσις στοῖχος, καὶ στόχος καὶ στοχὰς καὶ στοχασμὸς καὶ στοιχισμὸς. Hieruit besluiten we tot een verbum στοιχίζειν en στοχάζειν met de beteekenis van: de netten opstellen.

Bij het stellen der netten ligt het in de bedoeling, een van te voren gekozen terrein met netten af te sluiten, waarna het wild wordt opgejaagd en in de netten gedreven. Dit „afzetten” van de wildstand heet φράττειν. Xen. Cyr. II, 4, 25 geeft Cyrus aan Chrysantas zijn bevelen voor den strijd en maakt daarbij een vergelijking met de jacht: νόμιζε δὲ

ὥσπερ ἐν θήρᾳ ἡμᾶς μὲν τοὺς ἐπιζητοῦντας ἔσεσθαι, σὲ δὲ τὸν ἐπὶ ταῖς ἄρκυσι μέμνησο οὖν ἐκεῖνο ὅτι φθάνειν δεῖ πεφραγμένους τοὺς πόρους πρὶν κινεῖσθαι τὴν θήραν. Xen. Cyn. 2,9: ἔστω δὲ καί, ἐν ὧν ἔσονται αἱ ἄρκυς καὶ τὰ ἐνόδια καὶ τὰ δίκτυα, κυνοῦχος μόσχειος καὶ δρέπανα, ἵνα ἡ τῆς ὕλης τέμνοντα φράττειν τὰ δεόμενα. Ook moeilijk terrein moet men afzetten met netten of takken en doornstruiken: Xen. Cyn. 10,7: ἐμφράττειν τῇ ὕλῃ καὶ τὰ δύσορμα, ἵνα εἰς τὰς ἄρκυς ποιῇται τὸν δρόμον (τὸ θηρίον). Pollux noemt dit 5, 35: τὰ διαστήματα προσαποφράσαι.

Hieruit blijkt, dat in Ant. 241 Kreon den wachter vergeelijkt met een jager, die zijn netten stelt en het terrein afsluit. Deze jager is de ἄρκυωρός, bij Xen. Cyr. II, 4, 25 ὁ ἐπὶ ταῖς ἄρκυσι genoemd. Bij jacht op gevaarlijk wild moet deze op zijn hoede zijn, daar hij van de jagers de gevaarlijkste post bezet. Daarom geeft Xenophon hem den raad, Cyn. 6, 10: φυλαττέτω ἐκπεριῶν, er buiten omheen loopend, moet hij op de loer gaan liggen aan de andere zijde, vanwaar het wild in het net springt. Vandaar dat de oorspronkelijk technische beteekenis van ἀποφαργνύναι meer algemeene geldigheid verkrijgt in den zin van: „in veiligheid brengen”. Naast Soph. Ant. 241 vergelijke men Ar. Thesm. 581:

σκοπῆτε καὶ τηρῆτε μὴ καὶ προσπέση
ὑμῖν ἀφ' ἄρκυοις πρᾶγμα δεινὸν καὶ μέγα.

Deze vergelijking van Kreon is opvallend, omdat, gelijk we p. 28 zullen zien, in de woorden Ant. 240:

οὐδ' ἂν δικαίως ἐς κακὸν πέσοιμί τι

de wachter zichzelf met een stuk wild vergelijkt. Kreon neemt het jachtbeeld van den wachter over, maar in omgekeerden zin.

Keeren wij tot de lezing στιχίζη terug. Op grond van Pollux 5, 36 is στοχάζη mogelijk juist: de lezing der codices is derhalve niet absoluut te verwerpen. Doch de voorkeur heeft στιχίζη: het gezag van Xenophon, Aeschylus en Demosthenes gaat boven dat van Pollux. Cf. Vollgraff, Mnemos. 1918 p. 182, sqq.: „commode retia ponis remque tuam circumsaepis”; Wilamowitz, Hermes, 1928, p. 371.

Tot volledig begrip evenwel der geheele passage moeten

wij het onderzoek tot eenige voorafgaande verzen uitbreiden. De bode begint met zijn schuchtere inleiding Ant. 238:

φράσαι θέλω σοι πρῶτα τάμαντοῦ· τὸ γὰρ
πρᾶγμ' οὐτ' ἔδρασ' οὐτ' εἶδον ὅστις ἦν ὁ δρῶν,
οὐδ' ἂν δικάίως ἐς κακὸν πέσοιμί τι.

Om de juiste beteekenis van de laatste woorden ἐς κακὸν πέσοιμί τι te kunnen bepalen, moeten wij uitgaan van de beteekenis van πίπτειν. Naast „vallen” kent reeds Homerus de beteekenis van: „zich laten vallen, springen; hierop is gewezen door C. W. Vollgraff, Meded. Kon. Akad. v. Wet. Afd. Letterk. Deel 57, serie A (1924) p. 22 e.v. onder verwijzing naar Od. 10,51: Odysseus is zóó moedeloos, dat hij eraan denkt,

ἢ ἐπεσὼν ἐκ νηὸς ἀποφθίμην ἐνὶ πόντῳ,
„overboord springend”. — Herod. VIII, 56: Als de Perzen de Akropolis in brand hebben gestoken, ontstaat zulk een verwarring op Salamis, dat de veldheeren hunne opdracht niet uitvoeren, ἀλλ' ἐς τε τὰς νέας ἐσέπιπτον καὶ ἰστία αἶροντο ὥς ἀποθουσόμενοι. Waar in de overige literatuur over jacht sprake is, zijn de composita εἰσπίπτειν, εἰς . . . ἐμπίπτειν, ἐμπίπτειν de gewone uitdrukkingen voor, „in het net springen”. Naast onze plaats Ant. 238 vergelijkte men Eur. Medea 986, waar het koor de gevolgen van Medea's geschenk aan Glauke, het betooverde kleed, aldus voorziet:

τοῖον εἰς ἔρκος πεσεῖται
καὶ μοῖραν θανάτου δύστανος' ἅταν δ'
οὐχ ὑπεκφεύζεται.

En Eur. Orestes 1315:

Εἰ. ὦ φίλταται γυναῖκες, ἐς μέσον φόνον
ἦδ' Ἑρμιόνη πάρεστι· παύσωμεν βοήν.
στείχει γὰρ ἐσπεσοῦσα δικτύων βρόχους.
καλὸν τὸ θήραμ', ἦν ἄλῳ, γενήσεται.

Dezelfde verbinding ἐς κακὸν πίπτειν bij Sophocles ook Ant. 1026:

ἀνθρώποισι γὰρ
τοῖς πᾶσι κοινόν ἐστι τοῦξαμαρτάνειν·
ἐπεὶ δ' ἀμάρτη, κείνος οὐκέτ' ἔστ' ἀνήρ

ἄβουλος οὐδ' ἄνολβος, ὅστις ἐς κακὸν
πεσὼν ἀκεῖται μηδ' ἀκίνητος πέλει.

Deze directe voorbeelden van πίπτειν met een praepositie εἰς willen wij met eenige indirecte steunen. Naast εἰσπίπτειν gebruikt Sophocles in een ondubbelzinnig jachtbeeld ἐμπίπτειν; El. 1477 zegt Aigisthos:

τίνων ποτ' ἀνδρῶν ἐν μέσοις ἄρκυστάτοις
πέπτωχ' ὁ τλήμων;

De echtheid van ἐμπίπτειν als jachtterm spreekt hier reeds voor zichzelf, doch dit wordt b.v. door Xenophon gesteund: de taak van den ἄρκυωρός is, Cyn. 6, 10: διωκομένου δὲ τοῦ λαγῶ εἰς τὰς ἄρκυς εἰς τὸ πρόσθεν προῖέσθω καὶ ἐπιθέων μὲν ἐμβοάτω· ἐμπεπτωκότος δὲ τὴν ὀργὴν τῶν κυνῶν παύετω. Xen. Cyr. I, 6, 40 een raad voor het wel-slagen der jacht: οἷα χωρία φεύγοντες αἰροῦνται οἱ λαγῶ, ἐν τούτοις δίκτυα δυσόρατα ἐνεπετάννυς ἄν, ἵνα ἐν τῷ σφόδρα φεύγειν αὐτὸς ἑαυτὸν ἐμπεσὼν συνέδει. Xen. Mem. II, 1, 4: Οὐκοῦν καὶ ἄλλα ὑπὸ λαγνείας, οἷον οἱ τε ὀρυγες καὶ οἱ πέρδικες, πρὸς τὴν τῆς θηλείας φωνὴν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀφροδισίων φερόμενοι καὶ ἐξιστάμενοι τοῦ τὰ δεινὰ ἀναλογίζεσθαι, τοῖς θηράτροις ἐμπίπτουσι; „erin vliegen”.

Ook vinden wij zelfs εἰς ἐμπίπτειν, uit welke cumulatie wij de synonymie van εἰσπίπτειν en ἐμπίπτειν zouden mogen afleiden. Hetzelfde hoofdstuk Xen. Cyn. 6, 24 bevat bij hazenjacht nog de volgende aanwijzing: ἐὰν δὲ εἰς τὰς ἄρκυς ἐμπίπτῃ ἢ ἐντὸς ἢ ἔξω παρενεχθῇ, καθ' ἐν ἑκάστον τούτων ὁ ἄρκυωρός γεγωνεῖτω. Cyn. 5, 28: ὥστε διὰ ταῦτα προσπίπτων λανθάνει (ὁ λαγῶς) πρὸς πολλὰ καὶ εἰς τὰς ἄρκυς ἐμπίπτων. Xen. Mem. III, 11, 8: jagers moeten snelle honden africhten op de hazenjacht, ὅτι δὲ καὶ ταύτας αὐτῶν τινες ἀποφεύγουσι, δίκτυα ἰστᾶσιν εἰς τὰς ἀτραπούς, ἢ φεύγουσιν, ἵν' εἰς ταῦτα ἐμπίπτοντες συμποδίζωνται. Een en ander geeft aanleiding ook in Ant. 240:

οὐδ' ἄν δικαίως ἐς κακὸν πέσοιμί τι

een jachtterm te vermoeden; te meer omdat Sophocles meermalen het beeld, door den een gebruikt, door den ander laat overnemen, hetgeen blijkt uit een vergelijking tusschen

Ant. 1033 en 1084, Ajax vs. 5 en 20, 32, O. R. 108 en 110. Is dit vermoeden juist, dan denkt de bode zichzelf als het wild, dat in het net dreigt verstrikt te raken; waarop Kreon het jachtbeeld in omgekeerden zin overneemt en hem met een ἄρκυωρός vergelijkt, die zich veilig wil stellen (p. 26). Deze opvatting noopt ons een ander gedeelte der passage te herzien, waarover in de mss. geen eenstemmigheid heerscht:

Ant. 235 (Pearson):

καὶ τὸ μηδὲν ἔξερῶ, φράσω δ' ὅμως.

τῆς ἐλπίδος γὰρ ἔρχομαι δεδραγμένος,

τὸ μὴ παθεῖν ἂν ἄλλο πλὴν τὸ μόρσιμον.

δεδραγμένος A rec. Σ, Suid. s.v.; πεπραγμένος L rec.; πεφραγμένος rec. De genitivus τῆς ἐλπίδος zou van dit partic. perfecti moeten afhangen; δεδραγμένος geeft een verklaarbaren zin: cf. Eur. Tro. 750: τί μου δέδραξαι, χερσὶ κἀντέχῃ πέπλων; Edoch, letten wij ook op ἔρχομαι in het verband; de bode zegt 224: ἰκάνω. 231: ἦνυτον. 233: μολεῖν; moet nu 235: ἔρχομαι als onomstootelijk worden aanvaard, hoewel de bode stilstaat en spreekt voor Kreon? Wanneer deze zich vs. 240 met wild vergelijkt en in vs. 235 ook πεφραγμένος is overgeleverd, rijst de vraag of wij deze gedachte van „wild” te zijn niet zoo mogelijk moeten vasthouden; inderdaad ware πεφραγμένος mogelijk, wanneer wij in plaats van ἔρχομαι, dat toch niet geheel smetteloos is, lezen ἔξομαι:

τῆς ἐλπίδος γὰρ ἔξομαι πεφραγμένος.

Dezen genitivus gebruikt S. een enkele maal, b.v. O. K. 424:

ἐν δ' ἔμοι τέλος

αὐτοῖν γένοιτο τῆσδε τῆς μάχης πέρι,

ἧς νῦν ἔχονται κάπαναίρονται δόρυ.

In wezen betreft het hier de kwestie der superioriteit tus-schen de codices L en A. Of A δεδραγμένος heeft, is be-twijfeld door A. Körte (Phil. Woch. 1925, 1409) maar op-nieuw bevestigd door Pearson (Class. Review 41 1927 1, p. 10). Juist deze plaats Ant. 235 is voor Pearson (praefatio ed. Sophoclis p. V) een bewijs, dat A soms de oplossing

geeft, waar L faalt. Is dus δεδραγμένος juist, dan moet πεπραγμένος in L een corruptie zijn, die via een eerdere corruptie δεδραμένος ontstaan is, welke op haar beurt weer verschreven is uit δεδραγμένος. Daarentegen: is πεφραγμένος de goede lezing, dan is πεπραγμένος in L hiervan een lichte verschrijving, die méér voorkomt: Plato Phaedrus 251 e: ἰδοῦσα δὲ καὶ ἐποχετευσάμενη ἡμερον ἔλυσε μὲν τὰ τότε συμπεφραγμένα. Dit is de lezing van codex Venetus T, terwijl B, die tot dezelfde familie behoort, geeft: συμπεπραγμένα. — Toen πεπραγμένος er eenmaal stond, zou hieruit een verdere corruptie δεδραμένος, δεδραγμένος zijn ingeslopen. In dit geval verdient dan L de voorkeur.

Het stasimon Antigone 332—375 bezingt de stoffelijke en geestelijke grootheid van den mensch; daarvan luidt in de tweede strophe vs. 360—364:

ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται
τὸ μέλλον· Αἰδα μόνον
φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται·
νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς
ξυμπέφρασται.

ἐπιέναι heeft de beteekenis van: iets naderen, waarbij moeilijkheden te overwinnen zijn of waarbij voor het betrokken voorwerp gevaar dreigt. Vandaar bij Homerus: ten strijde trekken: *Ilias* 5, 850:

οἱ δ' ὅτε δὴ σχεδὸν ἦσαν ἐπ' ἀλλήλοισιν ἰόντες . . .
doch ook: toeschieten op: *Od.* 19, 445 stooten jagers en meute op een wild zwijn in het dichte struikgewas:

τὸν δ' ἀνδρῶν τε κυνῶν τε περὶ κτύπος ἦλθε ποδοῖιν,
ὥς ἐπάγοντες ἐπήσαν.

Deze uitdrukking ontmoeten we herhaaldelijk in verband met de jacht; zij schijnt dus tot de jachttermen te behooren: *Xen. Cyr.* II, 4, 20: καὶ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων ὤγμευον αὐτῷ, ὥς ἐπιόντες τὰ θηρία ἐξανισταῖεν. *Arrianus Cyn.* 20, 1 over de drijvers bij de jacht naar keltische gewoonte: τὰ ὑποπτα ἐπερχόμενοι, ὅπου ἂν τύχη ἐξεγερθεὶς λαγῶς, μεθῖασιν τὰς κύνας. Ook wordt de term wel toegepast op honden, wanneer zij het wild opgespoord hebben en erop toeschieten; *Xenophon* deelt ons mede over

slechte jachthonden Cyn. 3,6: προορώμενοι δὲ τὸν λαγῶ
τρέμουσι καὶ οὐκ ἐπέρχονται, πρὶν ἴδωσιν ὑποκινουῦντα.
Over goede jachthonden daarentegen Cyn. 6, 23: εἰσβλέπου-
σαι εἰς τὸν κυνηγέτην, ἐπιγνωρίζουσαι ἀληθῆ ἤδη εἶναι
ταῦτα ὑφ' αὐτῶν ἀναστήσουσι τὸν λαγῶ καὶ ἐπίασι κεκλαγ-
γυῖαι. In deze beteekenis dan ook kan een verklaring liggen voor
Ichneutai 195 (VIII, 11), waar het koor der speurhonden
zegt:

ἐπ[ι]θι [ἐ]πεχ' εἴσιθι ἴθι[

„spring erop af.”

Eveneens wanneer gevaarlijk wild op een prooi aanvalt,
is ἐπιέναι gebruikelijk, zooals vele voorbeelden bij Home-
rus ons leeren, b.v. Ilias 18, 321 over een leeuw, wien een
jager zijn welpen geroofd heeft:

ὁ δὲ τ' ἄχνηται ὕστερος ἐλθὼν·

πολλὰ δὲ τ' ἄγκε' ἐπῆλθε μετ' ἀνέρος ἰχνι' ἐρευνῶν,
εἴ ποθεν ἐξεύροι.

Evenzoo Ilias 10, 485: λέων μήλοισιν ἀσημάντοισιν ἐπελθὼν;
15, 630. In aansluiting hieraan, dat ἐπιέναι de term is zoo-
wel voor honden als gevaarlijk wild, wanneer ze op hun
prooi toeschieten, is opmerkelijk Antigone 258: de bode
meldt, dat het lichaam van Polyneikes begraven is, maar
door wien?

σημεῖα δ' οὔτε θηρὸς οὔτε τοῦ κυνῶν

ἐλθόντος, οὐ σπάσαντος ἐξεφαίνετο.

Dat ἐλθόντος hier mat en weinig zeggend is, werd reeds
opgemerkt door S. A. Naber, Sophoclea, Mnemosyne N.
S. 9, 1881, p. 217, die daarom de wijziging ἔλκοντος voor-
stelde. Deze is echter onnoodig, wanneer we in het oog
houden dat ἐλθόντος hier het simplex vertegenwoordigt voor
ἐπελθόντος. Daardoor verstaan we den juisten inhoud: van
eenig dier of hond, die op buit aast.

Niet ongewoon is de uitdrukking φίλους θηρᾶν; we
komen hier s.v. θηρᾶν op terug. Evenwel vinden wij in de-
zelfde gedachte als φίλους θηρᾶν bij Xenophon een woord-
speling, die ons de waarde van ἐπιέναι als jachtterm on-
dubbelzinnig laat voorkomen: Cyn. 13, 12: ἔρχονται δὲ οἱ
μὲν ἐπὶ τὰ θηρία, οἱ δ' ἐπὶ τοὺς φίλους. εἴθ' οἱ μὲν ἐπὶ τοὺς

φίλους ἰόντες δύσκειαν ἔχουσι παρὰ πᾶσιν, οἱ δὲ κυνηγέ-
ται ἐπὶ τὰ θηρία ἰόντες εὐκλειαν. Ook om eros en huwelijk
aan te duiden, wordt gaarne een beeld van jagen gebruikt:
Eur. Hel. 63:

παῖς ὁ τοῦ τεθνηκότος

θηρᾷ γαμεῖν με.

Eur. Troiades 979:

ἦ γάμον Ἀθηνᾶ θεῶν τινος θηρωμένη,
ἦ παρθεναίαν πατρὸς ἐξητήσατο,
φεύγουσα λέκτρα;

Klytaimestra zegt tot Agamemnon over Iphigeneia Eur.
Iph. A. 1162:

σπάνιον δὲ θήρευμ' ἀνδρὶ τοιαύτην λαβεῖν
δάμαρτα.

Mogelijk is in dezelfde sfeer te rangschikken de betee-
kenis van ἐπιέναι, waar Kreon aan Oedipus het lot der
verlaten Antigone aldus voorstelt, O. K. 752:

ἄεἰ σε κηδεύουσα καὶ τὸ σὸν κára
πτωχῷ διαίτη, τηλικούτος, οὐ γάμων
ἐμπειρος, ἀλλὰ τοῦπιόντος ἀρπάσαι,

d.w.z. zij zal geschaakt worden door den eerste den beste.

Het gebruik van ἐπιέναι „toespringen op, najagen” was
dus vermoedelijk in het grieksch een vertrouwd begrip en
ook aan Sophocles niet onbekend. In het koorlied Antigone
360 e.v. ware dus de gedachte

ἄπορος ἐπ' οὐδὲν ἔρχεται

τὸ μέλλον

aannemelijk weergegeven met: niets wat hij najaagt, is voor
hem onbereikbaar. In de volgende woorden

“Αἶδα μόνον

φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται

is ἐπάγεσθαι een verbum, waarbij in abstracte beteekenis vele
parallellelen te citeeren zijn: ἐπάγεσθαί τινι συμφοράν e.d. In
concrete beteekenis, activum bij Xenophon Cyn. 10, 19: οἱ
δὲ τὰς κύνας ἐπάγουσι τοὺς τόπους ζητοῦντες τοὺς καλλίσ-
τους, medium ib. 6, 25: δεῖ τὸν κυνηγέτην τὸν λαγῶ
ἀπειρηκότα ζήτειν, . . . τὰς κύνας ἐπαγόμενον, ἐγκελεύοντα,
παραμυθούμενον. In dit verband is ook Homerus ermede

vertrouwd; reeds boven onder ἐπιέναι vonden wij Od. 19, 445 dit met ἐπάγειν verbonden: ὥς ἐπάγοντες ἐπῆσαν. Zelfs een substantivum ἐπακτήρ duidt bij jacht op de persoon, die toezicht houdt op de honden: Od. 19, 435: οἱ δ' ἐς βῆσαν ἱκανὸν ἐπακτῆρες· πρὸ δ' ἄρ' αὐτῶν ἵχνη ἐρευνῶντες κύνες ἦῖσαν.

Zij treffen dus het wild aan vóór de jagers; Ilias 17, 135:

Αἴας δ' ἄμφι Μενoitιάδῃ σάκος εὐρύ καλύψας,
ἐστήκει, ὥς τις τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν,
ᾧ ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ
ἄνδρες ἐπακτῆρες· ὁ δέ τε σθένει βλεμεαίνει.

Intusschen valt het eenigszins te betwijfelen, of Sophocles in φεῦξιν οὐκ ἐπάξεται deze nuance van beteekenis voor oogen heeft gehad; evenzeer mag gedacht worden aan een poëtische omschrijving voor: op de vlucht drijven, zooals b.v. Ichneutai 260 (X, 24):

καὶ γὰρ κέκρυπ[ται] τοῦργον ἐν [θ]ε[ῶ]ν ἔδραις,
"Ἦραν ὅπως μ[ὴ] πύ[σ]τ[ι]ς ἴξετα[ι] λόγου

omschrijving is voor: ὅπως μὴ "Ἦρα λόγον πεύσεται. Evenwel is de gewone constructie ἐπάγεσθαι τινί τι, en zou dus Ant. 362 "Αἶδα een lichte correctie behoeven in "Αἶδα. Cf. Vollgraff, Mnem. 48 (1920) p. 367. Een enkele maal wordt in „Hades” het beeld gelegd van een jager, die zijn netten spant voor de levenden: Aesch. Agam. 1115:

Kassandra:

ἐή, παπαῖ παπαῖ, τί τόδε φαίνεται;
ἦ δίκτυόν τί γ' "Αἶδου;
μάλ' ἄρκυς ἅ ξύνενος, ἅ ξυναιτία
φόνου.

Van het slot der strophe, Antigone 363:

νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς
συμπέφρασται,

zou de interpretatie moeten luiden: met vereende krachten heeft men middelen uitgedacht om aan ziekten te ontkomen, waartegen geen kruid gewassen scheen. Gaan wij na, welke de grieksche opvatting van νόσος is geweest.

Hippokrates in zijn geschrift περὶ ἱρῆς νόσου, dat door

U. v. Wilamowitz gesteld wordt in de 2de helft der Vde eeuw, dus tijdens het leven van Sophocles, bestrijdt uitdrukkelijk de volksmeening omtrent de ἰρὴ νόσος καὶ τᾶλλα νοσήματα, als waren zij een door de godheid gezonden onheil, dat alleen door godsdienstig ritueel kan worden bezworen. Evenals Pericles zich op het standpunt van het volk plaatst door over de pest te zeggen (Thuc. II, 64): φέρειν τε χρὴ τὰ τε δαίμονια ἀναγκαίως κ.τ.λ., zoo schijnt Sophocles de oude meening toegedaan of vindt het althans niet voorzichtig, de nieuwe opvatting in zijn stukken te doen uitkomen: ziekte is iets, dat als een onafwendbaar noodlot op den mensch aanvalt, hem bespringt, overweldigt. Het sterkst komt dit tot uiting, waar de ziekte zelf θεός wordt genoemd, O.R. 27:

ἐν δ' ὁ πυρφόρος θεὸς
σκήψας ἐλαύνει, λοιμὸς ἔχθιστος, πόλιν.

Ook elders wordt zij gepersonificeerd, Trach. 1027:

θρῶσκει δ' αὖ, θρῶσκει δειλαία
διολοῦσ' ἡμᾶς

ἀποτίβατος ἄγρια νόσος.

Van φοιτᾶν is een frequente beteekenis: als waanzinnig of in 't wilde weg rondzwerven. Sophocles past het verbum rechtstreeks toe op de gedragingen van een wilden stier: O.R. 476 over den moordenaar van Laios:

φοιτᾷ γὰρ ὑπ' ἄγριαν
ῥῆλιν ἀνὰ τ' ἄντρα καὶ
πετραῖος ὁ ταῦρος.

Schol.: τὸ δὲ ἐξιχνεύειν ἐπήγαγεν καὶ τὰ ἄλλα ὀνόματα τροπικῶς ὡς ἐπὶ ἄγρας ταύρων. Arist. H. A. 10, 32 van arenden: τὰ λοιπὰ γένη ὀλιγάκις εἰς πεδία καὶ ἄλση φοιτᾷ. Ilias, 3, 449:

Ἀτρεΐδης δ' ἀν' ὄμιλον ἐφοίτα, θηρὶ ἑοικώς,
εἴ που ἐσαθρήσειεν Ἀλέξανδρον θεοειδέα.

De met waanzin geslagen Ajax wordt door Athene in de netten van het ongeluk gedreven, A. 59:

ἐγὼ δὲ φοιτῶντ' ἄνδρα μανιάσιν νόσοις
ᾧτρυνον, εἰσέβαλλον εἰς ἔρκη κακά,

alsof Ajax een wild dier was, dat in netten wordt gevangen

en op wien dus de term φοιτᾶν toepasselijk is. vgl. Ilias, 24, 533. Doch reeds Hesiodus, Op. 102:

νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρη ἡδ' ἐπὶ νυκτὶ
αὐτόματοι φοιτῶσι κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι

en Sophocles zelf eveneens; Philoctetes noemt zijn wonde vs. 755 een νόσημα, vs. 795 νόσος, waarna vs. 808:

ἀλλ' ὦ τέκνον, καὶ θάρσος ἴσχ' ὥς ἦδε μοι
ὀξεῖα φοιτᾷ καὶ ταχεῖ' ἀπέρχεται.

De personificatie van νόσος en de wending νόσος φοιτᾷ wijst derhalve op de voorstelling van ziekte als een ronddoelend gevaar, een gevaarlijk stuk wild, dat plotseling verschijnt, de menschen doet vluchten, hen benadeelt, om weder te verdwijnen. Deze opvatting steunt Phil. 755:

δεινόν γε τοῦπίσιγμα τοῦ νοσήματος.

τοῦπείσαγμα L. A. rec. τοῦπίσαγμα rec., Dindorf Wunder Jebb; v. Herwerden, Lucubrationes Sophocleae p. 24: δεινόν γέ τοι τὸ πρᾶγμα of δεινόν γέ τοι τὸ πῆμα. De conjectuur van Bergk is τοῦπίσιγμα, en op grond van scholia en lexica is dit juist: bij Ar. Vespae 704: καὶ θ' ὅταν οὗτός γ' ἐπισίξη teekent de scholiast aan: Λυκόφρων καὶ οἱ περὶ Ἑρατοσθένη τὸ ἐπαφίεναι τὰς κύνας ἐπισίξιν. Anderen meenen, dat hiermede het maken van gedruisch wordt bedoeld, meer speciaal het ophitsen van honden bij jacht. Suidas s.v. ἐπισίξει· ποιόν τινα ἤχον ἐπιβοήσει. E. M. p. 363, 54: ἐπίσιστον τὸ συρίζοντας ἐποτρύνειν τοὺς κύνας ἐπὶ τὰ ἔργα ἐν τοῖς κυνηγεσίοις ἐπίσιστον καλεῖται. Hesychius 2, p. 170: ἐπισίγματα· ἐπικελεύσματα. Σοφοκλῆς Ἀθάμαντι. Pollux, die in het vijfde boek jachtwoorden verklaart, 5, 10: ἐπισίξαι μετὰ τίνος ἀσήμου φωνῆς ἐφεῖναι. Theocr. VI, 29: Σίξαι δ' ὑλακτεῖν νιν καὶ τᾷ κυνί. Met deze aanduiding omtrent ἐπίσιγμα is de conjectuur van Bergk vrijwel gerechtvaardigd: de ziekte achtervolgt Philoctetes op vreeselijke wijze en laat hem geen rust. ἐπίσιγμα is de jachtterm, die op νόσημα redelijk aansluit.

Nog andere verbindingen wijzen bij νόσος op dezelfde nuance. S.v. κινεῖν en ἀνιστάναι is aangetoond, dat deze woorden de gewone termen zijn voor: het wild uit het leger opjagen. Op grond daarvan is opmerkelijk Trach. 980:

οὐ μὴ ἔξερεῖς τὸν ὑπνω κάτοχον
 κάκκινήσεις κἀναστήσεις
 φοιτᾷ δα δεινὴν
 νόσον ὧ τέκνον;

Uit deze aangehaalde plaatsen blijkt derhalve, dat bij νόσος meermalen de gedachte verbonden is van achtervolging als door een gevaarlijk wild dier, welke ontstaat uit de angst en onzekerheid over het verloop der ziekte. Aldus kan bij Ant. 363:

νόσων δ' ἀμηχάνων φυγὰς
 συμπέφρασται

de vraag worden gesteld, in hoeverre deze nuance in de beteekenis van νόσος hier van toepassing is, en hoe in aansluiting daarmee de andere woorden moeten worden verstaan. Ter nauwkeurige bepaling van het woord φυγή in abstracten zin gelijk hier, moeten we van de concrete beteekenis uitgaan. Deze nu is: vlucht, of gelegenheid, kans tot ontvluchten. Bij ἀποφαργγύναι en ἀρκύστατα (p. 24—37) is vermeld, dat bij jacht het terrein met netten wordt afgezet waarachter de jager of jagers zich opstellen, terwijl tusschen twee netten nog ruimte is opengelaten, die zoowel voor de veiligheid der jagers, in geval het gevaarlijk wild zich uit de netten loswerkt, als tot grooter kans op het buit maken, wanneer het over het net heen springt, noodzakelijk is; tevens ontstaat hierdoor echter voor het wild een gelegenheid, om langs het net te ontsnappen. Gebeurt dit, dan noemt Xenophon dit παρατρέχειν; de ἀρκυωρός moet in dat geval roepen (Cyn. 6, 10): παραδεδράμηκε παρὰ τάδε. Arr. Cyn. 2, 4: εἰ παραδράμοι τὰς ἄρκυς. Deze mogelijkheid kan worden ondervangen door het stellen van kleinere netten als verbinding tusschen twee groote; dit kleine net heet bij Pollux 5, 35: ἐμβόλιον. Xenophon noemt dit niet, maar het stellen daarvan, alsmede het afsluiten der vluchtplaatsen met hout en andere middelen noemt hij Cyn. 6, 9: τὰ παράδρομα συμφράττειν. παρατρέχειν is echter niet het eenigste woord: dezelfde schrijver spreekt van διαφεύγειν: Cyr. I, 6, 40: bij de jachtnetten moeten σκοποὶ aanwezig zijn, om de haas, zelfs al is hij in het net gesprongen, het vluchten te beletten:

τοῦ δὲ μηδ' ἐντεῦθεν διαφεύγειν σκοποὺς τοῦ γιγνομένου καθίστης, οἱ ἐγγύθεν ταχὺ ἐμελλον ἐπιγενήσεσθαι. Evenzo Plato, Resp. 432 b: Οὐκοῦν, ὦ Γλαῦκων, νῦν δὴ ἡμᾶς δεῖ ὥσπερ κυνηγέτας τινὰς θάμνον κύκλῳ περιίστασθαι προσέχοντας τὸν νοῦν, μή πη διαφύγῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀφανισθεῖσα ἄδηλος γένηται. Vgl. Legg. II, 654 e: ταῦτ' ἄρα μετὰ τοῦθ' ἡμῖν αὖ καθάπερ κυσὶν ἱχνεύουσας διερευνητέον. . . . εἰ δὲ ταῦθ' ἡμᾶς διαφυγόντα οἰχήσεται, . . . μάταιος ὁ λόγος ἂν εἴη. Zoo Plutarchus, Vita Arati c. 15, p. 1039 B: ὀλίγοι τὸν ἐκ πληγῆς θάνατον ὥσπερ οἱ λαγωοὶ διέφυγον. Phaedo 89c: εἰ με διαφεύγοι ὁ λόγος. Vermoedelijk drukt Sophocles Ant. 363 φυγὰς dezelfde gedachte uit als door Xenophon en Plato in παρατρέχειν en διαφεύγειν is neergelegd: zodoende wordt volledige aansluiting op νόσος verkregen. Alleen kan de lezing συμπεφρασται moeilijk gehandhaafd blijven en behoeft correctie in συμπεφρακται, van συμφράττειν. Hiermede is een beeld geconstrueerd, dat zin heeft: de ziekte, het gevaarlijke wild, waartegen wij vroeger niet veilig waren, is thans in onze macht. — Bestaat er wellicht een bewuste samenhang tusschen de verba ἐπιέναι, ἐπάγεσθαι en συμφράττειν?

ἀρκύστατα gespannen jachtnet.

S. El. 1476:

τῖνων ποτ' ἀνδρῶν ἐν μέσοις ἀρκυστάτοις
πέπτωχ' ὁ τλήμων;

τὰ ἀρκύστατα schijnt poëtisch; het substantivum kent ook Aesch. Agam. 1375: πημονῆς ἀρκύστατα, terwijl Eur. Orestes 1421 het adjectivum bezigt:

κάδοκει τοῖς μὲν οὖ,
τοῖς δ' ἐς ἀρκυστάταν
μηχανὰν ἐμπλέκειν
παῖδα τὰν Τυνδαρίδ' ὁ
μητροφόντας δράκων.

Het in proza gebruikelijke ἄρκυς komt bij S. niet voor, wij hebben hier dus vermoedelijk met een woord te doen, dat speciaal tot de tragische dictie behoort. Doch ook in de

nadere bepaling ἐν μέσοις ἄρκυστάτοις ligt een technische bijzonderheid opgesloten. Xenophon deelt ons mede, dat de ἄρκωρός het jachtnet evenredig moet uitspannen over de paaltjes, die het ondersteunen, daarbij de κεκρύφαλος naar het midden omhoog trekkend, Xen. Cyn. 6, 7: ἐπαίρων εἰς μέσον τὸν κεκρύφαλον. Dezen κεκρύφαλος verklaart ons Pollux 5, 31: κεκρύφαλος δὲ ἄρκυος ἡ κοιλότης.

Bij zwijnenjacht moet het net onder een hoek zijn opgesteld; de aldus ontstaande min of meer cirkelvormige ruimte heet κόλπος. Xen. Cyn. 10, 7: τῆς δὲ ἄρκυος αὐτῆς μακρὸν προήκοντα κόλπον ποιεῖν, ἀντηρίδας ἐνδοθεν ἐκατέρωθεν ὑφιστάντα κλῶνας, ὅπως ἂν εἰς τὸν κόλπον διὰ τῶν βρόχων αἱ αὐγαὶ τοῦ φέγγους ὥς μάλιστα ἐνέχωσιν, ἵνα προσθέοντι ὥς φανότατον ἢ τὸ ἔσω. Het was bijgevolg zeer wenschelijk voor den jager, het wild naar het midden van het net te drijven, daar zoowel de κόλπος geen gelegenheid tot ontsnappen meer bood, als de κεκρύφαλος het verhinderde zich uit het net los te werken. In El. 1476 spreekt Aigisthos derhalve de gedachte uit, dat hij zich reddeloos verloren voelt. Waar de bepaling μέσοις ἄρκυστάτοις een zoo nauwkeurige omschrijving van het jachtbeeld vormt, moet in dien zin ook worden gelezen Aeschylus Eum. 112, waar Klytaimestra's geest over Orestes zegt:

ὁ δ' ἐξαλύξας οἴχεται νεβροῦ δίκην
καὶ ταῦτα κούφως ἐκ μέσων ἄρκυστάτων
ὥρουσεν ὑμῖν ἐγκατιλλώψας μέγα.

„Hij is ontkomen, ontsnapt als een jong hert, en dat wel met lichten sprong midden uit het opgestelde jachtnet, tot gruwelijken hoon voor ons”. — Het midden van het jachtnet noemt Kl. het paleis te Mykene, waarin zij door Orestes werd gedood, terwijl, volgens haar bedoeling, op die plaats Orestes zijn levenseinde had moeten vinden. Het lexicon van Liddell en Scott vertaalt s.v. ἄρκυστάτα: „surrounding toils or nets, a place beset with nets” onder verwijzing naar Aesch. Eum. 112 en Soph. El. 1476. De bepaling μέσων wijst erop dat alleen de eerste vertaling juist kan zijn.

Artemis.

Sommige epitheta, waarmede Artemis door Sophocles wordt genoemd, duiden haar als jachtgodin aan. B.v. El. 563 zegt Klytaimestra, sprekend over de schuld van Agamemnon in Aulis:

ἔροῦ δὲ τὴν κυναγὸν Ἄρτεμιν, τίνος
ποινὰς τὰ πολλὰ πνεύματ' ἔσχ' ἐν Αὐλίδι.

Artemis was als jageres door Agamemnon beleedigd, omdat hij het heilig hert had gedood: daarop zinspeelt Klytaimestra, en noemt Artemis κυναγός. Frgm. 401 wordt zij ἐκηβόλος θεά genoemd om een soortgelijke reden: het vers vormt het begin op de geschiedenis van Oineus (Ilias, 9, 533 sqq).

Twee koorliederen, waarin Artemis eveneens met een epitheton als jageres wordt aangeropen, verdienen vermelding: O. K. 1091 en Trach. 212, waarvan het eerste luidt:

....καὶ τὸν ἀγρευτὰν Ἀπόλλω
καὶ κασιγνήταν πυκνοστίκτων ὁπαδὸν
ὠκυπόδων ἐλάφων στέρ-
γω διπλᾶς ἀρωγὰς
μολεῖν γὰρ τᾷδε καὶ πολίταις.

Trach. 212:

ἴτω κλαγγὰ τὸν εὐφάρετραν
Ἀπόλλωνα προστάταν,
ὁμοῦ δὲ παιᾶνα παι-
ᾶν' ἀνάγετ', ὦ παρθένοι,
βοᾶτε τὰν ὁμόσπορον
Ἄρτεμιν Ὀρτυγίαν, ἐλαφαβόλον,
ἀμφίπυρον,
γείτονάς τε Νύμφας.

In beide koorliederen is opmerkelijk, dat Apollo en Artemis een epitheton bij zich hebben, dat hen als beschermers van de *jacht* viert, hoewel de aanroeping geschiedt naar aanleiding van *strijd*. Iets dergelijks nemen wij waar in het koorlied Ajax 172:

ἦ ῥά σε Ταυροπόλα Διὸς Ἄρτεμις —
ὦ μεγάλα Φάτις, ὦ
μᾶτερ αἰσχύνας ἐμᾶς — ὦρ-
μασε πανδάμους ἐπὶ βοῦς ἀγελαίας,

ἡ ποῦ τινος νίκας ἀκάρπτων χάριν,
 ἡ ῥα κλυτῶν ἐνάρων
 ψευθεῖς, ἁδώροις εἴτ' ἐλαφαβολίαις;

Het koor veronderstelt de mogelijkheid, dat Ajax een belofte aan Artemis, vóór den strijd gedaan, niet heeft ingelost: vandaar κλυτῶν ἐνάρων.

Th. Birt, Rhein. Mus. 69, (1914) p. 605 teekent hierbij aan: „Vor allem aber befremdet, dass hier vorausgesetzt wird, dass man der Artemis nach dem Sieg erbeutete Waffen, ἔναρα, zu weihen pflegte". Hij verwerpt derhalve de beteekenis van ἔναρα „wapenbuit" om ze in dit verband te vervangen door: „jachtbuit" zonder overigens eenig bewijs daartoe te citeeren, dat hem daarop recht geeft. In dat geval wordt εἴτε overbodig; de tekst luidt dan:

ἡ ῥα κλυτῶν ἐνάρων
 ψευθεῖς ἁδώροις
 εἰν ἐλαφαβολίαις;

O.i. is deze verandering geen verbetering; want Sophocles zelf levert ons nog de twee boven geciteerde voorbeelden, waarin Apollo en Artemis, met jachtepitheta, voor den strijd worden aangeroepen, en het is volkomen in overeenstemming met de gedachtengang der „heidenen", dat de goden na behaald succes hun deel uit de wapenbuit ontvangen.

Natuurlijk geschiedt deze aanroeping allereerst bij de jacht zelf: Xen. Cyn. 6, 13: καὶ εὐξάμενον τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τῇ Ἀρτέμιδι τῇ Ἀγροτέρᾳ μεταδοῦναι τῆς θήρας, λῦσαι μίαν κύνα.

Een illustratie daarvan levert een mozaïek bij Espérandieu op. cit. afb. 1051. Waar echter deze aanroepingen Ajax 172, Trach. 208 en O.K. 1091 alleen in de koren plaats vinden, ligt hieraan wellicht een kultusaangelegenheid ten grondslag. Inderdaad deelt Xenophon ons mede, dat het spartaansche gewoonte is aan Ἀρτεμις Ἀγροτέρα te offeren vóór den strijd: Hell. IV, 2, 20: οὐκέτι δὲ στάδιον ἀπεχόντων, σφαγισάμενοι οἱ Λακεδαιμόνιοι τῇ Ἀγροτέρᾳ, ὥσπερ νομίζεται, τὴν χίμαιραν, ἡγοῦντο ἐπὶ τοὺς ἐναντίους. In Athene is het dan ook de πολέμαρχος, die de offers moet opdragen aan Ἀρτεμις Ἀγροτέρα: Arist. Ath. Pol. 58: ὁ δὲ πολέμαρχος

θύει μὲν θυσίας τήν τε τῇ Ἀρτέμιδι τῇ Ἀγροτέρῃ καὶ τῷ Ἐνυαλίῳ. Dit offer aan Artemis bestaat in de 500 geiten als herdenking van den slag bij Marathon. Sophocles week derhalve niet af van de bestaande gewoonte, Artemis ook als oorlogsgodin aan te roepen. Vgl. A. Mommsen, *Feste der Stadt Athen*, p. 175; Hermann, *Gottesd. Altertümer* 59, 2; 64, 8.

Trach. 213 wordt Artemis ἐλαφάβολον, ἀμφίπυρον genoemd. Hoewel de atheensche maand Ἐλαφηβολίων en de feesten Ἐλαφηβολίαι tot een cultus doen besluiten van Artemis ἐλαφάβολος, is hierover toch geen rechtstreeksch gegeven tot ons gekomen. Dat ἀμφίπυρος daarop aansluit, is begrijpelijk; op munten van Amphipolis is de ionische Artemis Tauropolos afgebeeld (Millingen, *Syll. of ancient unedited coins*, pl. 3, 23) zittend op een steigerenden stier en in iedere hand een fakkel. Een andere toont haar kultusbeeld ten voeten uit, eveneens met twee fakkel en het rand-schrift: Tauropolos. Hier ware dus sprake van een Ἀρτεμις Ταυροπόλος ἀμφίπυρος; analoog hiermede is een Ἀρτεμις Ἐλαφάβολος ἀμφίπυρος te denken.

δηλοῦν te kennen geven, alarmeeren.

Er bestaan enkele aanwijzingen, dat dit woord in den mond van jagers de aparte beteekenis heeft van: het geven van een sein bij jacht, vooral wanneer het wild of een spoor van wild gevonden is. Dit blijkt vooral uit Xenophon: *Cyn.* 6, 10 deelt hij mede, wat de ἀρκυωρός moet doen, als de haas gevangen is: καὶ δηλούτω τῷ κυνηγέτῃ ὅτι ἐάλωκεν ἀναβοήσας. *Ib.* 18: ὁ δέ, ἐάν τε ἐάλωκὼς ἢ ἐάν τε μή, δηλούτω. *Pollux* 5, 61 vermeldt van honden, die wild ruiken: διαδηλοῦν en ὑποδηλοῦν; ook Xenophon past het begrip in dezen zin op honden toe: *Cyn.* 6, 16: ἐπειδὴν δὲ περὶ τὸν λαγῶ ὦσι, δῆλον ποιήσουσι τῷ κυνηγέτῃ σὺν ταῖς οὐραῖς, τὰ σώματα ὅλα συνεπικραδαίνουσαι. Ook het adjectivum δῆλος is gebruikelijk: *Xen. Cyn.* 8, 1: ἔστι δέ, ὅταν μὲν ἐπινίφη καὶ ἡ βόρειον, τὰ ἵχνη ἔξω πολὺν χρόνον δῆλα· οὐ γὰρ ταχὺ συντήκεται. Dat δῆλος die aparte toepassing

vindt bij wildspoor, moge blijken uit Xen. Cyn. 10, 5, waar over het wilde zwijn wordt gezegd: ἔσται δὲ καὶ τοῖς κυνηγέταις πολλὰ δῆλα αὐτοῦ, ἐν μὲν τοῖς μαλακοῖς τῶν χωρίων τὰ ἴχνη, ἐν δὲ τοῖς λασίοις τῆς ὕλης κλάσματα. In aansluiting hieraan komt ook ἄδηλος voor in den zin van: zonder spoor achter te laten, „onvindbaar”: Plato Resp. 432 b: ἡμᾶς δεῖ ὥσπερ κυνηγέτας τινὰς θάμνον κύκλῳ περιστάσθαι προσέχοντας τὸν νοῦν, μὴ πη διαφύγῃ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἀφανισθεῖσα ἄδηλος γένηται. Deze passage werpt derhalve licht op O.R. 475:

ἔλαμψε.... φάμα

τὸν ἄδηλον ἄνδρα πάντ' ἰχνεύειν,

n.l. den moordenaar, die onvindbaar is.

Over Ant. 241 sprekende hebben wij pag. 29 gezien, dat Kreon den wachter met een ἄρκυωρός vergelijkt in de woorden:

εὖ γε στιχίζῃ κάποφάργυσσαι κύκλῳ
τὸ πρᾶγμα.

De aansluitende woorden zijn:

δηλοῖς δ' ὥς τι σημανῶν νέον.

Na hetgeen boven is uiteengezet, schijnen δηλοῖς en σημανῶν eenigszins op het voorafgaande te correspondeeren. Xenophon bezigt δηλοῦν in juist dezelfde beteekenis, n.l. bij den ἄρκυωρός; en σημαίνειν is daaraan niet zonder eenige nauwere betrekking toegevoegd. Bij Homerus komt σημαίνειν alleen als synoniem van het attische παραγγέλλειν voor, en in Xenophons Cynegeticus wordt het niet aangetroffen. Bij latere schrijvers komt het evenwel voor, en het kan derhalve worden gerangschikt bij de jachttermen, die van oorspronkelijk poëtische kleur, in het latere proza zijn opgenomen: Dio v. Prusa, Or. VII, 18—19: τῆς θήρας ἡ χειμερινὴ ῥάων ἐγίγνετο. τὰ γὰρ ἴχνη φανερώτερα, ὥς ἂν ἐν ὑγρῷ τῷ ἐδάφει σημανόμενα, „daar ze op vochtigen bodem worden waargenomen”. Oppianus Cyn. I, 454: μυσωτῆρσι κύνες δὲ πανίχνια σημήναντο. Deze beide plaatsen veronderstellen het bestaan van de uitdrukking ἴχνη σημαίνειν. Het is dan niet meer verwonderlijk, dat ἴχνος een synoniem heeft in σημείον: Ant. 257:

σημεῖα δ' οὔτε θηρὸς οὔτε τοῦ κυνῶν

ἐλθόντος, οὐ σπάσαντος ἐξεφαίνετο.

Ajax 29 zegt Odysseus:

καί μοί τις ὀπτήρ αὐτὸν εἰσιδὼν μόνον
πηδῶντα πεδία σὺν νεορράντῳ ξίφει
φράζει τε κἀδήλωσεν· εὐθέως δ' ἐγὼ
κατ' ἵχνοσ ἄσσω, καὶ τὰ μὲν σημαίνομαι,
τὰ δ' ἐκπέπληγμαι, οὐκ ἔχω μαθεῖν ὅτου.

Ichn. 100 (IV, 21) meenen de speurhonden het spoor der runderen te hebben opgemerkt. Nadat χορὸς β' heeft uitgeroepen (Ichn. 96):

ταῦτ' ἔστ' ἐκείνων τῶν βοῶν τ[ὰ] βήματα,
schijnt χορὸς γ' de zaak nog eens nauwkeurig te onderzoeken
en concludeert (Ichn. 100): δοκεῖ πάντῃ,
σαφεῖ [γ]ὰρ αὖθ' ἕκαστα σημαίνει τάδε,
„deze geven aanwijzing”.

Maar even later, vs 110 e.v. bemerken de speurhonden dat het spoor der runderen in omgekeerde richting loopt; dit geeft aanleiding tot verwarring en vrees. Silenus begrijpt er niets van en vraagt, vs. 123:

τ[ι] ταῦτα; π[οῦ] γῆς ἐμάθετ', ἐν πο[ι]ῷ τ[ρ]όπῳ;
[ση]μήνατ', ο[ὗ] γ[ὰρ] ἴδρις εἰμὶ τοῦ τρόπου.

In het eerste geval, vs. 100, zeggen de Ichneutai, dat het spoor hun aanwijzing geeft, in het tweede vraagt Silenus, dat zij hem op de hoogte zullen brengen. Dit heet σημαίνειν en staat in een rechtstreeksche jachtpassage. Het is dus niet onwaarschijnlijk, dat in Ant. 241:

εὖ γε στιχίζη κάποφάργυσσαι κύκλῳ

τὸ πρᾶγμα· δηλοῖς δ' ὥς τι σημανῶν νέον

de verschillende termen tot elkander in onderlinge betrekking staan door het jachtbeeld, dat erin ligt uitgedrukt.

Dike Rechtvaardigheid.

El. 528 zegt Klytaimestra over Agamemnon:

ἡ γὰρ Δίκη νιν εἶλεν, οὐκ ἐγὼ μόνη.

De vraag doet zich voor of aan Δίκη met het oog op het verbum εἶλεν een bepaald karakter mag worden toegekend, en zoo ja, welk. Nu laat dit verbum verschillende mogelijkheden toe: het is een term in het recht en de rechtspraak

gelijk wij ook διώκειν, φεύγειν e.d. bij de attische redenaars passim lezen. Kaibel teekent derhalve bij dit vers aan: „nicht 'sie hat ihn getötet' (das heisst ἐλεῖν auch bei Homer nicht), sondern 'hat ihn im Prozesz schuldig gesprochen und verurteilt: dafür ist ἐλεῖν der technische Ausdruck und das ist der Δίκη eigentliches Geschäft". — Dan echter blijft de moeilijkheid bestaan, waarom Δίκη een proces noodig heeft om Agamemnon te veroordeelen; Zij alleen immers heeft geen onderzoek en proces noodig, om 's menschen schuld vast te stellen. Nog een andere opvatting van ἐλεῖν ware denkbaar, n.l. die van: overwinnen. Een inscriptie te Pompei C. I. L. IV, 3407:

ὁ θρασὺ[ς] ἀνθέστακεν Ἐρως [τ]ῷ [Π]αν[ι] παλαίων
χὰ Κύπρις ὠδίνει, τίς τίνα πρῶτος ἐλεῖ,

„wie zijn tegenstander het eerst overwint". Men zou αἰρεῖν in dit verband derhalve een worstelterm kunnen noemen. Doch s.v. αἰρεῖν is nagegaan, dat het ook een begrip representeert van: door achtervolging vangen: zoo O.K. 1026:

καί σ' εἶλε θηρῶνθ' ἡ Τύχη,
waarin de beide verba op elkander aansluiten. Ook bij Δίκη mag worden gedacht aan een achtervolging: S. El. 476:

εἶσιν ἅ πρόμαντις

Δίκᾱ, δίκαια φερόμένα χεροῖν κράτη·

μέτεισιν, ὧ τέκνον, οὐ μακροῦ χρόνου.

Aesch. Agam. 1611 heeft Δίκη positief het karakter van jageres:

Αἰγ. οὕτω καλὸν δὴ καὶ τὸ κατθανεῖν ἐμοί,
ιδόντα τοῦτον τῆς Δίκης ἐν ἔρκεσιν.

In andere gevallen schijnt zij als jachthond te worden voorgesteld: Eur. frgm. 555 Nauck:

οὐ δῆκται πῶς κύνες οἱ θεοί,

ἀλλ' ἡ Δίκη γὰρ καὶ διὰ σκότου βλέπει.

Dit διὰ σκότου wil vermoedelijk zeggen, dat de goden den schuldigen mensch niet aanstonds met straf achtervolgen, maar dat hij aan Δίκη niet ontgaat, al is hij schijnbaar voor haar verborgen. Want het wild kan eerst gejaagd worden als het in het daglicht komt: Xen. Cyr. I, 6, 40: πρὸς δ'

αὐτὸν λαγῶ, ὅτι μὲν ἐν σκότει νέμεται, τὴν δ' ἡμέραν ἀποδιδράσκει, κύνας ἔτρεφες, αἱ τῇ ὁσμῇ αὐτὸν ἀνηύρισκον. Dezelfde opmerking Xen. Mem. III, 11, 8.

In dit verband wordt begrijpelijk Plato Resp. 432 c: τόπος σκοτεινὸς καὶ δυσδιερεύνητος: καὶ „en dus”. De Erinyen zijn veelal als jachthonden voorgesteld; maar als zoodanig kunnen zij hun prooi, evenals Dike, ook in de duisternis wel vinden:

Frgm. 519: ἡ δ' ἄρ' ἐν σκότῳ λήθουσά με
ἔσαιν' Ἐρινύς ἡδοναῖς ἐψευσμένον.

Derhalve ligt het geheel in de lijn der tragische opvatting over Dike, om S. El. 528:

ἡ γὰρ Δίκη νιν εἶλεν

te vertalen met: „Dike (gedacht als jageres) heeft hem gevangen”.

δίκτυον jachtnet.

Frgm. 840:

μολυβδὶς ὥστε δίκτυον κατέσπασεν.

Frgm. 932:

γυνὴ φεύγει πικρὰν
ὠδῖνα παίδων· ἄλλ' ἐπὶ λήξῃ κακοῦ,
ἐν τοῖσιν αὐτοῖς δικτύοις ἀλίσκεται.

Vgl. ἀμφίβληστρον ἐν ἀλίσκεσθαι.

διώκειν achtervolgen.

In Xen. Cyngetico is διώκειν de gewone term voor het achtervolgen van wild door honden. Bij het africhten van honden op de jacht, 3, 8: διώκουσι δὲ αἱ μὲν ἀρχόμεναι σφόδρα, διὰ δὲ μαλακίαν ἀνιᾶσιν. 4, 5: διωκέτωσαν δὲ ἐρρωμένως καὶ μὴ ἐπανιῆσαι σὺν πολλῇ κλαγγῇ καὶ ὕλαγμῳ. Eénmaal wordt de jager ὁ διώκων genoemd: 8, 2: λαβόντα δὲ τὸν διώκοντα τὰ δίκτυα μετ' ἄλλου ἐλθόντα πρὸς τὰ ὄρη παριέναι ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ ἐπειδὴν λάβῃ τὰ ἴχνη, πορεύεσθαι κατὰ ταῦτα. Het passivum διώκεσθαι, altijd

bij wild gebruikt, laat plaats voor de mogelijkheid, dat zoowel mannen als honden achtervolgen, maar gewoonlijk helt de gedachte over naar de laatsten; wanneer Xen. Cyn. 5, 16 zegt over hazen: εὕρισκόμενοι δὲ ὑπ' αὐτῶν καὶ διωκόμενοι ἔστιν ὅτε διαβαίνουσι τὰ ρεύματα κ.τ.λ., dan staat ὑπ' αὐτῶν (sc. κυνῶν) wel gemeenschappelijk voor beide verba. Bij jacht op wilde zwijnen: 10, 19: ἐπειδὴν δὲ εὕρεθῇ, διώκεται. Hier is mogelijk dat de achtervolging althans ook door de jagers plaats heeft, omdat even later, 10, 20 wordt opgemerkt: ἀλίσκεται δὲ καί, ὅταν ἡ πνίγη, διωκόμενος ὑπὸ τῶν κυνῶν; hier worden de honden speciaal vermeld.

Ajax 997 beklagt Teukros den dood van Ajax met de woorden:

ὦ φίλτατ' Αἴας, τὸν σὸν ὡς ἐπησθόμην
μόρον διώκων κᾶσιχνοσκοπούμενος.

Daarin is κᾶσιχνοσκοπούμενος wel een dichterlijke omschrijving voor ἵχνεύων, maar dan komt de waarde van διώκων als jachtterm daardoor eveneens naar voren. Zelfs ἐπησθόμην is aan deze sfeer niet vreemd: Xen. Mem. III, 11, 8 spreekt over honden, die overdag de hazen opsporen: τῇ ὁσμῇ αἰσθανόμεναι εὕρισκουσιν αὐτούς. Vgl. Xen. Cyn. 5, 2; 3, 3. Arr. Cyn. 3, 2: αὐταί γε ἔτι μᾶλλον ἔκφρονες γίγνονται, ἐπειδὴν αἰσθωνται ἵχνους. Dio v. Prusa, VII, 17: μᾶλλον ἤδη τῷ τοιούτῳ προσεῖχον, καὶ τὸ φαινόμενον ἐδίωκον πᾶν ὁμοίως, καὶ ὁσμῆς ἀμηγέπη καὶ ἵχνους ἡσθάνοντο, καὶ ἀπέβησαν ἀντὶ βουκόλων τοιοῦτοί τινες ὀψιμαθεῖς καὶ βραδύτεροι θηρευταί. Doelen de twee eerstgenoemde schrijvers op honden, het laatste is van personen gezegd. Daardoor wordt het verband tusschen de drie verba in Ajax 997 te opvallend, dan dat de keuze van διώκων en ἐπησθόμην op toeval zou berusten.

In de Ichneutai komt bij Sophocles voor de eerste maal het woord δίωγμα voor. Vs. 135 (VI, 3) zegt Silenus tot de speurhonden: ἐμ[ὸν] δίω[γμά] γ' οὐδαμῶς ὀνήσετε.

Mogelijk is dit een jachtterm. Xenophon kent deze en zegt dat jonge honden, nog niet voldoende gedresseerd, de achtervolging van wild laten varen: Cyn. 3, 9: πολλὰ δὲ τὰ

διώγματα ἀφεῖσαι ἐπανέρχονται διὰ τὸ μισόθηρον. Aesch. Eum. 139:

ἔπου, μάραινε δευτέροις διώμασιν.

Euripides gebruikt een synoniem διωγμός:

Herakles 898: κυναγετεῖ τέκνων διωγμόν.

ἐκπλήττειν de bezinning doen verliezen.

Het is nog heden ten dage een bekend verschijnsel, dat het wild, wanneer het plotseling wordt overvallen, als 't ware aan den grond genageld blijft staan. De schrik schijnt hun bewegingen te paralyseeren. Hiervan maakt de jager dan ook gebruik om het in zijn macht te krijgen; bij stroopers van hazen is de lichtbak in gebruik, die naar drie richtingen licht uitstraalt. Komt de haas in zoo'n lichtbundel, dan kan hij er niet meer uit en kan zonder moeite worden geschoten. Drijvers, die bij nat weer het wild in het leger aantreffen, moeten het soms slaan om het te doen vluchten, waardoor de jager kans krijgt het beest te schieten. Zelfs bij visschen is hetzelfde verschijnsel waargenomen. Volgens waarnemingen der Scott-expeditie naar de Zuidpool doet de rotskabeljauw geen moeite om te ontkomen, waar hij zich, b.v. op den hoek van een ijsschots, plotseling voor een zeehond bevindt. Men schrijft dit toe aan „plotselinge verlamming”.

Door de grieksche schrijvers, die de jacht behandelen, wordt hetzelfde opgemerkt en gewoonlijk met den term ἐκπλήττειν aangeduid. Arr. Cyn. 21, 2: ὁ λαγῶς, εἰ καὶ πάνυ ἀγαθὸς ὢν τύχοι, τὸ πολὺ ὑπὸ τῆς κλαγγῆς τῶν κυνῶν ἐκπλήσσεται, καὶ εἰ μὴ πρὸ πολλοῦ τύχοι προπηδήσας, ὡς καταστήναι αὐτῷ τὴν γνώμην, ἀλίσκεται εὐμαρῶς, ἔκφρων γενόμενος. Xen. Cyr. I, 6, 40: αὐτὸς μὲν σὺ ὀπισθεν κραυγῇ οὐδὲν ὑστεριζούση τοῦ λαγῶ βοῶν ἐξέπληττες αὐτὸν ὥστε ἄφρονα ἀλίσκεσθαι. Xen. Cyn. 5, 9: ὁ μὲν οὖν εὐναῖος ποιούμενος εὐνήν ἐπὶ πολὺ ὅταν μὲν ᾗ ψύχῃ, ἐν εὐδιεινοῖς, ὅταν δὲ καύματα, ἐν παλισκίοις, τὸ δὲ ἕαρ καὶ τὸ μετόπωρον ἐν προσηλίοις· οἱ δὲ δρομαῖοι οὐχ οὕτω διὰ τὸ ὑπὸ τῶν κυνῶν ἐκπληκτοὶ γίνεσθαι. Pollux 5, 72: δειλὶα δὲ ὑπερβάλλει τοῦτο τὸ ζῶον, ἐκπληκτον ῥᾶστα γινόμενον καὶ ἀνα-

πτοούμενον, ὅθεν καὶ πτώξ ὀνομάζεται. Arrianus eischt van een goeden jachthond, Cyn, 4,5: τὰ δὲ ὄμματα ἔστω μέγала μετέωρα καθαρά λαμπρά, ἐκπλήττοντα τὸν θεώμενον.

Antigone 433 verhaalt de wachter aan Kreon, hoe Antigone op heeterdaad werd betrapt:

Ant. 433:

χήμεις ἰδόντες ἰέμεσθα, σὺν δὲ νιν
θηρώμεθ' εὐθύς οὐδὲν ἐκπεπληγμένην.

Niet alleen θηρώμεθα behoort dus tot het jachtbeeld, ook ἐκπεπληγμένην heeft hier de aparte beteekenis, die op de gedachte θηρῶν aansluit. Antigone was in 't geheel niet verbijsterd, maar zich van haar toestand volkomen bewust. Er is hier sprake van een schuld, waaraan Antigone ten slotte ten offer zal vallen; de wachter gebruikt hier een jachtterm: vgl. p. 22.

Odysseus, zoekend naar Ajax, zegt tot Athene:

Ajax 29:

καὶ μοί τις ὀπτήρ αὐτὸν εἰσιδὼν μόνον
πηδῶντα πεδία σὺν νεορράντῳ ξίφει
φράζει τε κἀδήλωσεν· εὐθέως δ' ἐγὼ
κατ' ἵχνος ᾄσσω, καὶ τὰ μὲν σημαίνομαι,
τὰ δ' ἐκπέπληγμαι, κοῦκ ἔχω μαθεῖν ὅτου.

De passage in haar geheel heeft het karakter van een achtervolging; de term κατ' ἵχνος ᾄσσω duidt op jacht en ook van de woorden ἐδήλωσεν en σημαίνομαι is pag. 43 het vermoeden uitgesproken, dat ze aan dit verband niet geheel vreemd zijn. Zodoende kan ook ἐκπέπληγμαι niet zonder meer worden voorbijgegaan; uit Ant. 433 blijkt dat Sophocles de gedachte in verband met jagen kende en ook gebruikt. σημαίνομαι heeft op deze plaats Lobeck op. cit. reeds als een jachttermesignaleerd, van ἐκπέπληγμαι zwijgt hij.

Met reden mag echter worden aangenomen dat zulks evenzeer met ἐκπέπληγμαι het geval is, daar de kontekst er alle aanleiding toe geeft. Slaat σημαίνομαι op jachthond of jager, ἐκπέπληγμαι kan alleen op wild betrekking hebben. Odysseus vergelijkt zich dus afwisselend met jager en wild, om te kennen te geven, dat hij Ajax weliswaar onbevreesd achtervolgt, maar zich niet minder door Ajax achtervolgd voelt,

alsof hij zeggen wilde: wanneer Ajax mij hier aantreft, ben ik een verloren man. Dit is een anacrase van het jachtbeeld, die bij Sophocles meermalen voorkomt. Ant. 240 vergelijkt de wachter zich met wild, maar in het volgende vers verstaat Kreon de situatie, alsof de wachter een ἀρκυωρός geweest ware. O.K. 1026: καὶ σ' εἶλε θηρῶνθ' ἢ Τύχη bewijst hetzelfde; eveneens Phil. 957:

καὶ μ' οὖς ἐθήρων πρόσθε θηράσουσι νῦν,
en wanneer Phil. 1094 de lezing ἐλοιεν de juiste is, ook daar; Ichn. 13 (I, 13):

ἐκπλαγείς ὄκνω [ζητ]ῶ ματεύω,
gesproken door Apollo, vertoont zelfs een zekere overeenkomst met Ajax 32: κατ' ἵχνος ᾄσσω-ἐκπέπληγμαί, daar ζητεῖν bijna synoniem is met κατ' ἵχνος ᾄσσειν; zelfs al is de levendigheid van het jachtbeeld verflauwd, de anacrase der termen is niettemin aanwezig.

ἐκφέρειν ten doel leiden?

A. 8 Athene tot Odysseus:

εὖ δέ σ' ἐκφέρει
κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὐρινὸς βάσις.

Het verband, waarin ἐκφέρειν hier voorkomt, doet de vraag opkomen of dit een jachtterm is. De overige literatuur geeft daarop geen positief antwoord. Door Heindorff alsmede Burnet ed. Phaedo is verband gelegd tusschen deze plaats en Plato, Phaedo 66 b: κινδυνεύει τοι ὥσπερ ἀτραπὸς τις ἐκφέρειν ἡμᾶς κ.τ.λ. Dit ὥσπερ wijst op de uitdrukking: ἀτραπὸς ἐκφέρειν τινά. Nu is ἀτραπὸς het best weergegeven door „smal pad” en Xenophon, Mem. III, 11, 8 zegt over de plaats, waar de stelnetten voor wild worden gezet: δίκτυα ἱστᾶσιν εἰς τὰς ἀτραπούς, ἣ φεύγουσιν. Herodianus 8, 5, 12: αἱ τε λεωφόροι ὁδοὶ καὶ ἀτραποὶ πᾶσαι ἐφυλάττοντο, ὥς μηδένα διαβαίνειν. Anth. Pal. 6, 217, 4:

τοῦ δὲ κατ' ἵχνος
βουφάγος ἐς κοίλην ἀτραπὸν ἵκτο λέων.

Burnet l.c.: „It will be seen that the metaphor of the ἀτραπὸς gains very much, when we bring it into close connexion

with the hunt". Geeft ons dit recht, ook in ἐκφέρειν een jachtterm te zien?

ἐρευνᾶν nasporen.

Dit woord komt in Xenophon's Cynegeticus niet voor. Maar wel geven andere plaatsen ons redelijke zekerheid, dat het tot de jachttermen behoort. Homerus Odys. 19, 435:

οἱ δ' ἐς βῆσσαν ἱκανὸν ἐπακτῆρες· πρὸ δ' ἄρ' αὐτῶν
ἵχνη ἐρευνῶντες κύνες ἦϊσαν.

Ilias 18, 321 over een leeuw, wien een jager zijn welpen geroofd heeft:

πολλὰ δέ τ' ἄγκε' ἐπῆλθε μετ' ἀνέρος ἵχνη' ἐρευνῶν,
εἷ ποθεν ἐξεύροι.

Plato Legg. 2, 654 e: Ταῦτ' ἄρα μετὰ τοῦθ' ἡμῖν αὖ καθάπερ
κυσὶν ἰχνεύουσαις διερευνητέον, σχῆμά τε καλὸν καὶ μέλος
καὶ ὥδῃν καὶ ὄρχησιν.

Xen. Cyr. I, 2, 12: χρῶνται δὲ τοῖς μένουσι τῶν ἐφήβων
αἱ ἀρχαί, ἣν τι ἢ φρουρῆσαι δεήσῃ ἢ κακούργους ἐρευνῆσαι
ἢ ληστὰς ὑποδραμεῖν ἢ καὶ ἄλλο τι ὅσα ἰσχύος ἢ τάχους
ἔργα ἐστί. Uit deze vier voorbeelden blijkt, dat ἐρευνᾶν ge-
bezigd wordt in letterlijken zin, n.l. bij het nasporen van wild;
in figuurlijke beteekenis, zooals bij Plato, en in een, die het
midden houdt tusschen deze beide, n.l. het opsporen van
misdadigers. Bij Sophocles wordt ieder van deze drie aan-
getroffen.

Een koor in de Ichneutai, waarbij de speurhonden hun
nasporingen beginnen, heeft als eerste woorden van een
vers, Ichn. 92 (IV, 12):

οὕτως ἔρευναν καὶ π[— — —]

ἔρευναν Diehl Jebb; ἐρευνᾶν Wilam. Bij de gedachte aan
de sfeer van het stuk moet ἐρευνᾶν of ἔρευναν in concreten
zin worden verstaan.

Reeds p. 22 is opgemerkt, dat het zoeken en vinden van
een schuldige aanleiding geeft tot overdrachtelijk gebruik
van woorden, die concreet jachttermen zouden zijn. De codd.
geven van O.R. 566 de lezing:

ἀλλ' οὐκ ἔρευναν τοῦ θανόντος ἔσχετε;

en deze is gevolgd door Dindorf Bruhn Pearson Jebb; Meineke Mekler: κτανόντος, v. Herwerden (Lucubr. Sophocl. p. 43): κανόντος, welke gevolgd is door Groeneboom, Studia in Oedipum regem, Utrecht 1898, p. 82. Gezien het regelmatig gebruik door Sophocles van dit en dergelijke woorden bij schuld, kan de lezing κτανόντος of κανόντος met meer recht worden verdedigd dan θανόντος.

Ant. 249—277 is het relaas van den phylax, die voor Kreon de „misdad“ vertelt, dat het lijk van Polynices met aarde was bedekt; alle godsoordeelen zou hij willen doorstaan om zijn onschuld te bewijzen.

Ant. 268:

τέλος δ' ὅτ' οὐδὲν ἦν ἐρευνῶσιν πλέον,
λέγει τις εἷς, ὃ πάντας ἐς πέδον κάρα
νεῦσαι φόβῳ προὔτρεψεν.

De phylax bedoelt, dat hun zoeken naar den schuldige, den overtreder van Kreon's bevel, tot geen resultaten heeft geleid. Aan ἐρευνῶσιν ligt derhalve een gedachte van schuld ten grondslag.

Frgm. 83: μὴ πάντ' ἐρεῦνα' πολλὰ καὶ λαθεῖν καλόν
moet worden aangemerkt als spreekwoord in den geest van Ant. 92: ἀρχὴν δὲ θηρᾶν οὐ πρέπει τὰμήχανα en El. 1054: πολλῆς ἀνοίας καὶ τὸ θηρᾶσθαι κενά.

In Phil. 452:

ποῦ χρή τίθεσθαι ταῦτα, ποῦ δ' αἰνεῖν, ὅταν
τὰ θεῖ' ἐπαινῶν τοὺς θεοὺς εὖρω κακοῦς;

hebben de codd. ἐπαινῶν en dit is aanvaard door Pearson Dindorf Mekler Jebb; ἐρευνῶν Schneidewin, die later ἐπαινῶν wederom herstelde; intusschen werd ἐρευνῶν overgenomen door Nauck Blaydes Radermacher; ἐπαθρῶν Postgate. Nu is de verbinding ἐρευνᾶν εὐρίσκειν niet alleen meer logisch op zichzelf, maar wordt ook meermalen aangetroffen: Ilias 18, 321 zie boven; Pindarus Ol. 13, 113: εὐρήσεις ἐρευνῶν. Eur. Ion 328:

οὐδ' ἤξας εἰς ἐρευναν ἐξευρεῖν γονάς;

Afgezien nog van de vermoedelijke omstandigheid dat de opeenhooping αἰνεῖν — ἐπαινεῖν voor rekening van den copist moet worden gesteld, wien de gedachte αἰνεῖν in

het daaropvolgende vers nog niet losliet, is de gedachte, het goddelijke na te speuren en de goden slecht te bevinden, sophistisch. Xen. Mem. I, 1, 15 plaatst τὰ θεῖα ζητεῖν tegenover τὰνθρώπεια μανθάνειν. Ook hierin is derhalve een reden gelegen om aan te nemen, dat Sophocles heeft geschreven:

τὰ θεῖ' ἐρευνῶν τοὺς θεοὺς εὕρω κακοὺς;

Vgl. pag. 55.

ἔρκος jachtnet.

Over dit woord is reeds s.v. ἀμφίβληστρον (p. 14) gehandeld, waarbij is aangetoond dat daaronder een jachtnet zowel voor landdieren en vogels, als visschen is begrepen. Intusschen komt het in Xenophon's Cyngeticus niet voor (dezelfde noemt vogelnetten Cyr. I, 6, 39: πάγαι.). Volgens Pollux is de drievoudige beteekenis in eerste instantie waarvoor het woord δίκτυον, maar in de poëzie, althans bij Pherecrates, ook voor ἔρκος: On. 5, 26: πάντα μὲν οὖν τὰ θηρευτικὰ πλέγματα δίκτυα καλοῖτ' ἄν, Φερεκράτης δ' αὐτὰ καὶ ἔρκη εἶπεν.

Sophocles bezigt het als beeldspraak voor: „listen”:

A. 60: ἐγὼ δὲ φοιτῶντ' ἄνδρα μανιάσιν νόσοις
ὥτρυνον εἰσέβαλλον εἰς ἔρκη κακά,
„valstrikken”. Vgl. φοιτᾶν, p. 34.

El. 836 Koor: οἶδα γὰρ ἄνακτ' Ἀμφιάρεων
χρυσόδετοις ἔρκεσι κρυφθέντα γυναι-
κῶν καὶ νῦν ὑπὸ γαίας
πάμπυχος ἀνάσσει.

De meening van Bruhn, dat hier een vogelnet is bedoeld, behoeft dus niet noodzakelijk te worden aanvaard; er is geen reden om Amphiaraios met een vogel te vergelijken, omdat ἔρκος zeer wel de neutrale beteekenis van „net” kan hebben, en het adject. χρυσόδετος de gedachte nog nader verklaart: het is de gouden halsketen, door Polynices aan Eriphyle aangeboden. Het woord roept wederom de gedachte „listen, valstrikken” op.

In een verband, dat nergens elders wordt aangetroffen, staat ἔρκος frgm. 431:

κάτω κρέμανται σπίζ' ὅπως ἐν ἔρκεσιν.

Hier is geen andere vertaling mogelijk dan „vogelstrik” zooals in onzen tijd voor lijsters wordt opgesteld.

Frgm. 630: ἔρκη. Hesychius 1, 192: ἔρκη· ὄπλα, „gereedschap” Σοφοκλῆς Τρωίλῳ.

Frgm. 2: ἔρκεσι· Hesychius 2, 1192 ἔρκεσι· δικτύοις. Σοφοκλῆς Ἀθάμαντι β'. Beide toelichtingen van Hesychius bewijzen, dat ἔρκος bij Sophocles in ruimen, algemeenen zin mag worden opgevat en komen met de aanwijzing van Pollux, 5, 26 overeen.

εὕρισκειν het wild opmerken.

In deze beteekenis wordt εὕρισκειν het best geïllustreerd door Xen. Cyn. 5, 33, waar hij de vreugde van den jager bij hazenjacht beschrijft: οὕτω δὲ ἐπίχαρὶ ἐστὶ τὸ θηρίον, ὥστε οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἂν ἰδὼν ἰχνευόμενον, εὕρισκόμενον, μεταθεόμενον, ἀλίσκόμενον ἐπιλάθοιτ' ἂν εἴ του ἐρώη.

Deze opsomming doet ons de woorden als technische termen kennen en tevens in de juiste beteekenis ten opzichte van elkander: ἰχνεύειν opsporen, εὕρισκειν het wild opmerken, μεταθεῖν achtervolgen, ἀλίσκεσθαι gegrepen worden. εὕρισκειν bedoelt vooral aan te geven: het zien of aantreffen van het wild door den jachthond, die van het spoor reeds lucht heeft gekregen. Zulks blijkt vooral uit Xen. Cyn. 10, 19: bij jacht op het wilde zwijn gaan de drijvers vooruit: οἱ δὲ τὰς κύνας ἐπάγουσι τοὺς τόπους ζητοῦντες τοὺς καλλίστους· ἐπειδὴν δὲ εὕρεθῇ, διώκεται. Dit achtervolgen is slechts mogelijk, wanneer εὕρεθῇ te kennen geeft dat het wild ook gezien wordt. Evenzoo zegt Herodotus I, 43 in zake de jacht, die voor den zoon van Croesus en voor Adrastus noodlottig werd: ἀπικόμενοι δὲ ἐς τὸν Ὀλυμπον τὸ ὄρος ἐζήτεον τὸ θηρίον, εὕρόντες δὲ καὶ περιστάντες αὐτὸ κύκλῳ ἐσηκόντιζον. In beide gevallen gaat aan εὕρισκειν ζητεῖν vooraf.

Op andere plaatsen wordt εὕρισκειν in dezelfde beteekenis met ἰχνεύειν verbonden, Ilias 22, 189:

ὥς δ' ὅτε νεβρὸν ὄρεσφι κύων ἐλάφοιο δίηται

τὸν δ' εἵπερ τε λάθῃσι καταπτήξας ὑπὸ θάμνῳ,

ἀλλὰ τ' ἀνιχνεύων θέει ἔμπεδον, ὄφρα κεν εὔρη.
 Xenophon Mem. III, 11, 9 vraagt Theodote: met wiens hulp zou ik vrienden kunnen jagen (φίλους ἂν ἐγὼ θηρώην;)?
 Antwoord van Socrates: Ἐὰν νῆ Δί', ἔφη, ἀντὶ κυνὸς κτήσῃ, ὅστις σοι ἰχνεύων μὲν τοὺς φιλοκάλους καὶ πλουσίους εὔρήσει.
 Xenophon Cyn. 4, 10 en 6, 4 bezigt de uitdrukking: εὔρίσκειν τὸν λαγῶ. Xen. Cyn. I, 6, 40: πρὸς δ' αὖ τὸν λαγῶ . . .
 κύνας ἔτρεφες αἱ τῇ ὁσμῇ αὐτὸν ἀνηύρισκον. ὅτι δὲ ταχὺ ἔφευγεν, ἐπεὶ εὔρεθείη, ἄλλας κύνας εἶχες ἐπιτηδευμένας πρὸς τὸ κατὰ πόδας αἰρεῖν. Plato Euthyd. 290 c spreekt over de γεωμέτραι καὶ οἱ ἀστρονόμοι καὶ οἱ λογιστικοί en maakt de tusschenbemerking: θηρευτικοὶ γάρ εἰσι καὶ οὗτοι· οὐ γὰρ ποιοῦσι τὰ διαγράμματα ἕκαστοι τούτων, ἀλλὰ τὰ ὄντα ἀνευρίσκουσιν. Arr. Cyn. 2, 4: ἐπεξέρχεται τῷ λόγῳ, εἰ παραδράμοι τὰς ἄρκυς, ὅπως χρή μεταθεῖν αὐτὸν (τὸν λαγῶ) καὶ ἀνευρίσκειν κατὰ τὸ ἵχνος, ἔστε ἀλῶναι ἀπαγορεύσαντα ὑπὸ καμάτου.

Uit deze citaten blijkt genoegzaam, dat in deze beteekenis εὔρίσκειν tot een vast begrip geworden was, waarmede de Grieken vertrouwd geweest moeten zijn. In de tragische poëzie is het aan Aeschylus dan ook niet onbekend, Agam. 1094:

ἔοικεν εὔρις ἢ ξένη κυνὸς δίκην
 εἶναι, ματεύει δ' ὦν ἀνευρήσει φόνον.

Overgaande tot Sophocles, vinden we de rechtstreeksche beteekenis Ichn. 51 (II, 24), waar Apollo voor Silenus den prijs uitlooft, wanneer hij hem zijn runderen terugbrengt:

[ἔξει σφ' ὃ γ' εὐ]ρών, ὅστι[ς] ἔ[σ]θ', ἐτ[οῖ]μ[α] δέ.

Als Kreon uit Delphi tot Oedipus terugkeert om hem te melden wat de godheid heeft geantwoord, dat n.l. de moordenaars van Laios gestraft moeten worden, zegt daarop Oedipus O.R 108:

οἱ δ' εἰσὶ ποῦ γῆς; ποῦ τόδ' εὔρεθήσεται
 ἵχνος παλαιᾶς δυστέκμαρτον αἰτίας;

Letten wij hier op den verhoogden graad van ἀπορία, welke in deze verzen ligt uitgedrukt. Oedipus vraagt niet: waar zou de moordenaar te vinden zijn? Maar: waar is zijn spoor? Het zal reeds moeilijk zijn, het spoor te ontdekken, laat

staan den moordenaar zelf". Gelijk boven is gezegd, kan men niet zeggen εὕρισκειν τὸ ἵχθυος, maar alleen εὕρισκειν τὸ θηρίον. Sophocles veronderstelt bij zijn gehoor de beteekenis van εὕρισκειν het „wild vinden" en dus niet het spoor vinden zóó vast, dat hij tot een catachresis durft over te gaan, om het ἦθος te verhoogen.

Gelijk bij ἐρευνᾶν is opgemerkt, dat de beteekenis drie nuancen heeft: de letterlijke, de zuiver figuurlijke en die, waarin sprake is van het nasporen van schuldigen, zoo kan van εὕρισκειν hetzelfde worden vastgesteld: Ichn. 51 is εὕρων concreet en jachtterm, O.R. 108 betreft het den moordenaar en al moge in strikt figuurlijken zin van εὕρισκειν bij Sophocles geen onbetwistbaar voorbeeld zijn aan te halen, het is althans te veronderstellen in Phil. 452:

τὰ θεῖ' ἐπαίνων τοὺς θεοὺς εὕρω κακοῦς;
wat wel Schneidewin op de idee bracht van zijn conjectuur ἐρευνῶν voor ἐπαίνων. Ook een factor van algemeenen aard kan hier gelden, n.l. zooals U. v. Wilamowitz dien opmerkt Eur. Herakles II², 163: „Es fehlen nicht Beispiele, wo nur in einem Zuge ein Bild angedeutet ist, weil für den, dem die Sprache lebendig ist, nicht mehr von Nöten ist". Dit kan voor alle talen gelden: typische, primaire associaties, gevoelswaarden van woorden, welke voor de toehoorders der première zonder meer duidelijk moeten zijn geweest, vereischen onzerzijds een nauwkeurig onderzoek om ze weer te herkennen, terwijl het resultaat nooit volkomen objectief zal kunnen zijn.

In deze richting heeft ook N. Wecklein aan de tragici een onderzoek gewijd: Ueber Missverständnisse bei den Tragikern, Sitzungsber. Bayr. Acad. phil. kl. 1911, no. 3. Jachttermen brengt hij evenwel niet ter sprake. Wij mogen echter niet verder gaan dan op de *mogelijkheid* van zulk een geval wijzen in Phil. 452, terwijl ook een andere plaats de aandacht vraagt. Philoctetes beklaagt zich, dat hij, alléén op het eiland, met zijn boog in voedsel moet voorzien:

Phil. 287:

γαστρί μὲν τὰ σύμφορα
τόξον τόδ' ἐξηύρισκε, τὰς ὑποπτέρους

βάλλον πελείας· πρὸς δὲ τοῦθ', ὃ μοι βάλοι
νευροσπαδῆς ἄτρακτος, αὐτὸς ἂν τάλας
εἰλυόμεν, δύστηνον ἐξέλκων πόδα
πρὸς τοῦτ' ἄν.

Hetgeen dadelijk opvalt, is dat het woord ἐξηύρισκε in een jachtgedachte staat, maar het is onmogelijk in letterlijken zin aan de beteekenis van εὕρισκειν vast te houden, gelijk die boven is uiteengezet. Hoe dan dezen passus te verklaren? m.i. aldus: Daar εὕρισκειν de taak is van de jachthonden, wil Phil. zeggen: deze boog is mijn jachtwapen en jachthond tegelijk, ik kan slechts schieten, wat me voor den boog komt. En het is alsof S. deze gedachte in de daaropvolgende verzen nog nader heeft uitgewerkt: αὐτὸς ἂν τάλας εἰλυόμεν bedoelt te kennen te geven, dat hij *zonder jachthond*, zelf het wild, dat ergens neergevallen is, moet halen. Vgl. Dio v. Prusa, Or. VII, 16: καὶ σχολὴν ἄγοντες ἀπὸ τῶν βοῶν πρὸς θήραν ἐτράπησαν, τὸ μὲν αὐτοί, τὸ δὲ καὶ μετὰ κυνῶν; hierin is alle twijfel omtrent de beteekenis van αὐτός uitgesloten, die vermoedelijk ook in Phil. 289 moet worden aangenomen en waarmee de voorgestelde beteekenis van ἐξευρίσκειν dan zeer wel overeenkomt. Philoctetes spreekt meermalen in jachttermen, wat nog de waarschijnlijkheid verhoogt: vs. 755, 958, 1005, 1007, waartoe mogelijk moet gerekend worden vs. 1094 (vgl. αἰρεῖν.).

In het boven geciteerde uit Xenophon, Cyn. 10, 19 en Her. I, 43 viel een combinatie op van εὕρισκειν met ζητεῖν en onder ζητεῖν zal de concrete beteekenis van dit woord nog nader worden toegelicht. Intusschen is opmerkelijk het woord van Menelaus over Ajax, A. 1052:

ὁθούνεκ' αὐτὸν ἐλπίσαντες οἴκοθεν
ἄγειν Ἀχαιοῖς ξύμμαχόν τε καὶ φίλον,
ἐξηύρομεν ζητοῦντες ἐχθίῳ Φρυγῶν,

en deze beeldspraak is dan te verklaren, omdat in ἐξευρίσκειν een gedachte van schuld is opgesloten, gelijk ook in O.R. 108 εὕρισκειν in dit verband is gebruikt. Deze schuld volgt dan ook dadelijk, want Menelaus vervolgt, A. 1055:

ὅστις στρατῷ ξύμπαντι βουλεύσας φόνον
νύκτωρ ἐπεστράτευσεν, ὥς ἔλοι δορί.

In El. 624:

El.

σὺ γὰρ ποεῖς

τοῦργον· τὰ δ' ἔργα τοὺς λόγους εὕρίσκεται.

Kl. ἀλλ' οὐ μὰ τὴν δέσποιναν Ἄρτεμιν, θράσους

τοῦδ' οὐκ ἀλύξεις, εὔτ' ἂν Αἴγισθος μόλη

is de vraag gesteld, waarom Klytaimestra hier Artemis aanroept. Parmentier (Mélanges Weil 350) meent dat zij een beroep doet op Artemis, de beschermster der virginiteit, om Electra voor die oneerbiedige woorden te straffen. Kaibel teekent aan: „Der Kl. lag zudem hier, wo sich alles um Aulis handelt, keine Göttin näher als die Herrin Artemis (πότνια θηρῶν): 'so wahr ihrem Geschoss kein Jagdwild entgeht, so wahr Agam. ihr hat Busse leisten müssen, so wirst auch du meiner Rache nicht entgehen.'"

Beide meeningen steunen op het algemeen karakter der tragedie, maar dit is op zichzelf niet voldoende; gezocht moet worden naar een aanleiding om Artemis aan te roepen, die blijkt uit den onderhavigen tekst. De kunst der stichomythie bestaat in de aaneenschakeling van woord en wederwoord in den dialoog, welke zich vertoonen kan in het overnemen van gedachten, van woorden of ook van beelden. Dat Sophocles dit voortdurend doet, behoeft wel niet nader te worden bewezen. Zoo zouden we hier, om de aanroeping van Artemis te verstaan, het voorgaande vers niet mogen verwaarloozen:

τὰ δ' ἔργα τοὺς λόγους εὕρίσκεται.

Als hier werkelijk een verband tusschen dit en het volgende: ἀλλ' οὐ μὰ τὴν δέσποιναν Ἄρτεμιν aanwezig is, dan zou het moeten zijn, dat de term εὕρίσκεται aan Klytaimestra als een jachtwoord in de ooren klinkt, waardoor zij vanzelf op de gedachte van Artemis komt. Het vers blijkt dan ook zeer moeilijk van interpretatie: „*dadens vinden hun woorden*” drukt de gedachte onvoldoende uit, omdat Electra niet anders bedoelen kan dan te zeggen: uw daden wijzen mij erop en maken mij duidelijk, dat uw woorden niet anders kunnen zijn, dan gij ze inderdaad uitspreekt. De vergelijking, in laatste instantie doorgevoerd, zou dan zijn: uw daden zijn mijn jachthonden; met behulp van deze ontgaan mij uw

woorden niet en zie ik ze in hun ware gedaante. — Deze gedachte is echter zoo volkomen vreemd aan het hollandsch, dat onze taal daarvoor geen equivalent beschikbaar heeft.

ζητεῖν het wild opsporen.

Reeds boven s.v. εὐρίσκειν werden twee plaatsen geciteerd, Xen. Cyn. 10, 19 en Herod. I, 43, die rechtstreeks de jacht betreffen, waarin, in verband met εὐρίσκειν, ook ζητεῖν werd gebezigd in bovenstaande beteekenis. Het verschil met ἐρευνᾶν is wel dit, dat ἐρευνᾶν in concreten zin alleen op honden toepasselijk is, ζητεῖν op menschen, terwijl εὐρίσκειν zoowel door honden als door jagers kan worden gedaan. Aan den ἀρκυωρός geeft Xenophon Cyn. 6, 19 de aanwijzing: ἐὰν μὲν ἐαλωκώς ἢ ἐν τῷ πρώτῳ δρόμῳ (ὁ λαγώς), ἀνακαλεσάμενον τὰς κύνας ζητεῖν ἄλλον, en dit wordt 6, 24 nog eens herhaald: ἐὰν μὲν ἢ ἐαλωκώς, ἕτερον ἐπιζητεῖν, ἐὰν δὲ μή, μεταθεῖν. Dit laatste geeft de beteekenis van ζητεῖν door de tegenstelling met μεταθεῖν duidelijker weer; ζητεῖν: de haas opsporen, tot hij gezien wordt, μεταθεῖν: de haas die ontsnapt, nazetten. Zoodoende kan οἱ ἐπιζητοῦντες beantwoorden aan „drijvers”, Xen. Cyr. II, 4, 25: νόμιζε δὲ ὥσπερ ἐν θήρᾳ ἡμᾶς μὲν τοὺς ἐπιζητοῦντας ἔσεσθαι, σὲ δὲ τὸν ἐπὶ ταῖς ἀρκυσι. Ook Pollux 5, 10 noemt ζητεῖν, ἀναζητεῖν onder de gebruikelijke jachttermen. In dezen zin kan Arist. Aves 95 de hop bij het zien van Euelpides en Peisetairos vragen: τίνες εἰσὶ μὲν οἱ ζητοῦντες;

Eur. Orestes 678:

εἴρηκα κάπητήκα τὴν σωτηρίαν,
θηρῶν δὲ πάντες κοῦκ ἐγὼ ζητῶ μόνος.

Soph. Ichn. 13 (I, 13):

ἐκπλαγείς ὄκνω

[ζητ]ῶ ματεύω[[ν]]

is ζητῶ voorgesteld door Wil. en Jebb, en gelet op de omstandigheid, dat Apollo zijn runderen zoekt en twee verzen later den term κυνηγετῶ bezigt, is deze conjectuur meer waarschijnlijk dan στείχω, zooals Diehl wil. Op de papyrus is

ματεύων gecorrigeerd in ματεύω, hetgeen steun vindt in meerdere asyndetische synoniemen, die bij Sophocles worden aangetroffen, Ajax 60: ὤτρυνον εἰσέβαλλον e.d.

Ichn. 201 (VIII, 17) zegt Silenus tot de speurhonden:

ζήτει τε κάξιχνευε καὶ πλού[τει λαβών]
τὰς βοῦς τε κα[ὶ] τὸν χρυσὸν [— — —] ε[.]

Wellicht is dit een woordspel: bij ζητεῖν richt Silenus zich tot de speurhonden in zooverre zij ook satyrs en verstandelijke wezens zijn; in ἐξιχνεύειν doelt hij op hun functie als honden.

Bovenstaande gevallen toonen het gebruik van ζητεῖν door Sophocles in rechtstreeksch jachtverband. Figuurlijke betekenis laat zich bepalen in O.R. 108 e.v.:

Oed. οἱ δ' εἰσὶ ποῦ γῆς; ποῦ τόδ' εὗρεθήσεται
ἶχνος παλαιᾶς δυστέκμαρτον αἰτίας;

Deze woorden werden pag. 54 reeds behandeld; daarop volgt onmiddellijk:

Kr. ἐν τῇδ' ἔφασκε γῆ. — τὸ δὲ ζητούμενον
ἄλωτόν, ἐκφεύγει δὲ τὰμελούμενον.

Opmerkelijk is hier de aanwezigheid in den kontekst van andere jachttermen εὕρισκειν, ἶχνος, ἄλωτός, en de gedachte, dat het hier een schuld betreft, n.l. den moord op Laios. In O.R. 266 keert in dezelfde gedachte hetzelfde woord nogmaals terug:

ὑπερμαχοῦμαι κάπῃ πάντ' ἀφίξομαι
ζητῶν τὸν αὐτόχειρα τοῦ φόνου λαβεῖν.

en O.R. 450:

Teir. λέγω δέ σοι· τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὃν πάλαι
ζητεῖς ἀπειλῶν κἀνακηρύσσων φόνον
τὸν Λαίειον, οὗτός ἐστιν ἐνθάδε.

Hetzelfde motief van schuld ligt ten grondslag aan de verzen Ajax 1052 e.v. (vgl. s.v. εὕρισκειν):

ὀθούνεκ' αὐτὸν ἐλπίσαντες οἴκοθεν
ἄγειν Ἀχαιοῖς ξύμμαχόν τε καὶ φίλον
ἐξηύρομεν ζητοῦντες ἐχθίῳ Φρυγῶν
ὅστις στρατῶ ξύμπαντι βουλευσας φόνον
νύκτωρ ἐπεστράτευσεν, ὥς ἔλοι δορί.

De conjectuur van Reiske ξυνόντες is noch door Lobeck noch door Jebb e.a. aanvaard; dat een participium ζητούντες geen aanstoot kan geven bewijzen verschillende parallellen bij Sophocles, Phil. 282: σκοπῶν ηὔρισκον, O.K. 211: μηδ' ἐξετάσης πέρα ματεύων. Het verbum ζητεῖν is op grond van het schuldmotief hier eenigszins vereischt, zooals de bovenstaande plaatsen bewijzen. Aan een jachtbeeld behoeft echter niet te worden gedacht, evenmin als b.v. Arist. Plutus 104:

οὐ γὰρ εὐρήσεις ἐμοῦ
ζητῶν ἔτ' ἄνδρα τοὺς τρόπους βελτίονα.

Volkomen versleten is de verbinding in de κοινή overgegaan: Matth. 7, 7: ζητεῖτε, καὶ εὐρήσετε.

θήρ dier.

In den regel is bij attische prozaschrijvers θηρίον gebruikelijk; θήρ is poëtisch. Doch als uitzondering bezigt Homerus ook wel θηρίον, Od. 10, 171: μάλα γὰρ μέγα θηρίον ἦεν doelt op een hert. Omgekeerd bestaan in het proza gevallen, waarin niet θηρίον maar θήρ geschreven is; doch dit geschiedt of in de poëtische taal van Plato, Resp. VIII, 559 d, of, bij Xenophon, in een uitroep van de hoogste emotie: Cyr. IV, 6, 4 roept de zoon van Gobryas, na een beer en een leeuw gedood te hebben: Ἄρα βέβληκα δις ἐφεξῆς καὶ καταβέβληκα θήρα ἑτεράκισ. Daaruit blijkt tevens, dat θηρίον en θήρ dezelfde beteekenis hebben. Sophocles kent het gebruik van beide dan ook voor dezelfde zaak: Ichn. 141 spreekt Silenus zijn speurhonden toe met: κάκιστα θηρῶν, en even later, vs. 147, met: ὦ κάκιστα θηρίων. Dit is het eenige geval van θηρίον bij Sophocles, dat ons bekend is. θήρ komt herhaaldelijk voor, b.v. Trach. 556, 568, 680, 707; 1162 van den Kentaur gezegd, 1097 doelt op het erymantische everzwijn, terwijl Ajax 366 met θηροῖ de tamme runderen zijn aangeduid en Ichn. 281 en 320 het schildpad, waaruit Hermes zijn lier maakte. Ant. 257:

σημεῖα δ' οὔτε θηρὸς οὔτε του κυνῶν
ἐλθόντος, οὐ σπάσαντος ἐξεφαίνετο

slaat op de dieren, die 's nachts op lijken azen, en dezelfde beteekenis moet verondersteld worden in Ant. 1082:

ἔχθρα δὲ πᾶσαι συνταράσσονται πόλεις,
ὄσων σπαράγματ' ἢ κύνες καθήγνισαν
ἢ θῆρες.

Het bovenstaande betreft alleen gevallen, waarbij θήρ niet met een adjectivum verbonden is. Hiernaast groepeert zich een categorie, wèl met adjectiva, waarbij juist deze een invloed op de beteekenis van θήρ uitoefenen.

Bij de woorden Phil. 184:

στικτῶν ἢ λασίων μετὰ
θηρῶν

merkt Jebb op: στικτῶν naturally suggests deer, and, acc. to one interpretation, is meant here to denote the class of „peaceful animals” as dist. from λασίων, beasts of prey. The latter epithet, it might be objected, could equally well suggest goats and sheep. Another and stranger view is that στικτῶν means birds, (pictae volucres), as dist. from beasts¹⁾. Obviously the poet used the epithets simply in order to call up a general picture of creatures that haunt the wilds; he was not carefully classifying them”. — Evenwel valt van één adjectivum, met θήρ verbonden, met groote waarschijnlijkheid de juiste beteekenis te bepalen, n.l. ὄρεσιβάτης, en de daarmee verwante ὄρειος, ὀρειβάτης. Deze duiden op de berggeit of -bok, Ant. 347:

περιφραδῆς ἀνὴρ κρατεῖ
δὲ μηχαναῖς ἀγραύλου
θηρὸς ὄρεσιβάτα, λασιάχενά θ'
ἵππον ὑπαξέμεν ἀμφίλοπον ζυγὸν
οὐρεῖόν τ' ἀκμῆτα ταῦρον.

Bruhn verklaart hier ἀγραύλου θηρὸς ὄρεσιβάτα als het „wilde, im Freien lebende, bergdurchwandernde Rind,” zooals Eur. Bacch. 1188: θήρ ἄγραυλος = μόσχος. Evenwel zou ditzelfde dier in de volgende verzen dan nogmaals genoemd worden, terwijl de geit ongenoemd bleef, iets wat zeker voor Attica haast ondenkbaar is: vgl. C. W. Vollgraff,

1) Aesch. frgm. 304 (Nauck): σικτή νιν αὖθις ἀμφινωμήσει πτέρυξ. (v. d. W.)

Mnem. 48, 1920, 366. Door Sophocles wordt Pan in boksgestalte O.R. 1100: Πανὸς ὄρεσιβάτα genoemd; de satyrs zijn Ichn. 36: ὀρείων θηρῶν. De plaats waar Philoctetes zich bevindt, is een onbewoond eiland. Od. 9, 124 heeft zulk een eiland wilde geiten als bewoners: βόσκει δέ τε μηκάδας αἴγας en ook Sophocles schijnt deze staffage in zijn tragedie over te nemen, daar hij, althans onder een bepaald epitheton, deze herhaaldelijk noemt, Phil. 1148:

ὦ πταναὶ θῆραι χαροπῶν τ'
ἔθνη θηρῶν, οὓς ὄδ' ἔχει
χῶρος οὐρεσιβώτας.

Phil. 937: ὦ ξυνουσίαι θηρῶν ὀρείων, 955: θῆρ' ὀρειβάτην. Evenzoo Anth. Pal. VI, 14: ὀρειονόμοι θῆρες, VI, 240: ὀρειονόμος κάπρος.

Het adj. στικτός, hoewel minder exclusief, wijst toch ook in een bepaalde richting. Van een vogel, die στικτός wordt genoemd, is bij S. geen voorbeeld bekend. Van landdieren is deze eigenschap alleen op herten van toepassing en als zoodanig doet het herhaaldelijk dienst, Soph. El. 568: στικτὸν κεράστην ἔλαφον, O.K. 1092: πυκνοστίκτων ὀπαδὸν ὠκυπόδων ἐλάφων, Eur. Bacch. 112: στικτῶν τ' ἐνδυτὰ νεβρίδων, ib. 835: νεβροῦ στικτὸν δέρας, Opp. Cyn. II, 13: ἐλάφων στικτῶν.

Ook van λάσιος laat zich de beteekenis eenigszins nader bepalen: bij voorkeur zou men het verwachten bij hazen of geiten. Het kan geen algemeen oordeel uitdrukken, wanneer wij vinden, Anth. Pal. X, 11:

Κυνὶ Πάν λασίῳ ποδὸς ἵχνια φαίνει.

Daarmede is wel een of ander bepaald dier aangeduid: Homerus noemt herten en geiten (bokken) gezamenlijk, b.v. Od. 6, 104:

οἷη δ' Ἄρτεμις εἴσι κατ' οὐρεος ἰοχέαιρα, . . .
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείης ἐλάφοισιν.

Il. 3, 24:

ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας,
εὐρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν ἢ ἄγριον αἶγα.

Is de wilde geit een θῆρ ὄρειος, dan behoort tot deze categorie mogelijk ook Il. 21, 485:

ἦτοι βέλτερόν ἐστι κατ' οὔρεα θήρας ἐναίρειν
 ἄγροτέρας τ' ἐλάφους, ἢ κρείσσοσιν ἱφι μάχεσθαι.

Het ligt derhalve voor de hand, dat Sophocles, ὁμηρικώ-
 τας, dezelfde gedachte voor den geest zweefde in Phil. 184:

στικτῶν ἢ λασίων μετὰ
 θηρῶν,

„met de gevlekte herten en ruige geiten”, die het onbewoonde
 eiland hem oplevert.

Terugkeerend tot Ant. 347:

περιφραδῆς ἀνὴρ κρατεῖ
 δὲ μηχαναῖς ἄγραύλου
 θηρὸς ὀρεσσιβάτα

zien wij dat ἄγραυλος nog eenige verklaring behoeft. De
 eigenlijke beteekenis luidt: „in het veld levend” en Bruhn
 vat het op meer speciaal als „in het wild levend”. Evenwel
 wordt ἄγραυλος door Homerus regelmatig gebezigd van
 tamme runderen, Ilias 10, 155; 17, 521; 23, 780. De herders
 Il. 18, 162 zijn ποιμένες ἄγραυλοι. Ook Eur. Bacch. 1188
 kan θήρ ἄγραυλος synoniem zijn met μόσχος, omdat het
 een in het veld levend, tam dier aanduidt. Derhalve is Ant.
 348 ἄγραύλου proleptisch te verstaan.

Aangaande κρατεῖν is het volgende op te merken. Xen.
 Cyn. 5, 29 zegt over het vangen van hazen: κατὰ πόδας δὲ
 οὐ πολλάκις ὑπὸ τῶν κυνῶν διὰ τὸ τάχος κρατεῖται. Ib.
 9, 7 na het vangen van het eene hert, moet men voortgaan
 en een ander buit maken: κρατήσαντα δὲ τούτου πορεύεσ-
 θαι καὶ ἐπὶ τοὺς ἄλλους κ.τ.λ.. Bij zwijnenjacht ib. 10, 15:
 οὐ γὰρ καλὴ ἡ σωτηρία ἄλλως ἢ κρατήσαντι. Ib. 13, 14:
 . . . ὥστε τῷ κυνηγέτῃ μάτην οἱ πόνοι γίνονται, ἐὰν
 μὴ μείζονι φιλοπονίᾳ καὶ πολλῇ συνέσει κρατήσῃ αὐτῶν.
 Arr. Cyn. 16, 4: . . . καὶ τοῦτο τεκμήριον ποιητέον ὅτι
 ἐκράτησεν ἡ κύων τοῦ λαγῶ. Plato Legg. VII, 824: μόνη
 δὴ πᾶσιν λοιπῇ καὶ ἀρίστη ἡ τῶν τετραπόδων ἵπποις καὶ
 κυσὶν καὶ τοῖς ἑαυτῶν θήρα σώμασιν, ὧν ἀπάντων κρατοῦσιν
 δρόμοις καὶ πληγαῖς καὶ βολαῖς αὐτόχειρες θηρεύοντες.
 Hieruit kan worden besloten, dat κρατεῖν bij jacht beant-
 woordt aan: het wild in zijn macht krijgen, hetzij dood of
 levend. Terecht derhalve zegt Sophocles Ant. 347:

κρατεῖ δὲ μηχαναῖς ἀγρούλου
θηρὸς ὀρεσσιβάτα.

Hiermede is tevens de vraag gesteld, welke zin hier aan μηχανή moet worden toegekend.

In de overige literatuur is opvallend, dat het daarbij gebruikelijke verbum veelal is πλέκειν, συνάπτειν, ἰστάναι, verba die op het knopen of stellen van netten van toepassing zijn. Anderzijds valt moeilijk een plaats aan te wijzen, waar μηχανή concreet „net” beteekent: Xen. Cyr. I, 6, 39: εἰ δὲ σύ γε, ἔφη, ὦ παῖ, μηδὲν ἄλλο ἢ μετενέγκοις ἐπ’ ἀνθρώπους τὰς μηχανὰς ἃς καὶ πάνυ ἐπὶ τοῖς μικροῖς θηρίοις ἐμηχανῶ, οὐκ οἶει ἄν, ἔφη, πρόσω πάνυ ἐλάσαι τῆς πρὸς τοὺς πολεμίους πλεονεξίας; Ten opzichte van μικροῖς θηρίοις ware μηχανὰς hier beter door „strik” weergegeven, maar het zinsverband vereischt een nog algemeener vertaling met „list”: „indien ge niets anders doet dan op menschen de listen toe te passen, die ge zoozeer tegen klein wild in praktijk brengt” Eveneens figuurlijk, maar niettemin in verband met jagen Plato Symp. 203 d: Eros is θηρευτῆς δεινός, αἰεὶ τινὰς πλέκων μηχανὰς „altijd strikken spannend” en daarom is hij een jager.

De volgende plaatsen suggereeren de synonymie van μηχανή met ἄρκυς:

Aesch. frgm. 312 (Dindorf):

μηχανὴ πεπλεγμένη φόνου
ἔστηκεν αὐτῷ.

Vgl. ἄρκυς ἰστάναι, Xen. Cyn. 6, 5. Eur. Andr. 995:

τοῖα γὰρ αὐτῷ μηχανὴ πεπλεγμένη
βρόχοις ἀκινήτοισιν ἔστηκεν φόνου
πρὸς τῇσδε χειρός.

Aesch. frgm. 373:

δεινοὶ πλέκειν τοὶ μηχανὰς Αἰγύπτιοι,
„om U strikken te spannen”.

Eur. Andr. 66:

τί δρῶσι; ποίας μηχανὰς πλέκουσιν αὖ,
κτεῖναι θέλοντες τὴν παναθλίαν ἐμέ;

Naast Plato Euthyd. 298 c: οὐ λίνον λίνῳ συνάπτεις vgl.
Aesch. Agam. 1608:

καὶ τοῦδε τάνδρὸς ἡψάμην θυραῖος ὦν,
 πᾶσαν συνάψας μηχανὴν δυσβουλίας.
 οὕτω καλὸν δὴ καὶ τὸ κατθανεῖν ἐμοὶ
 ἰδόντα τοῦτον τῆς δίκης ἐν ἔρκεσιν.

Eur. Or. 1421: κἀδόκει τοῖς μὲν οὐ,
 τοῖς δ' ἐς ἄρκυστάταν
 μηχανὰν ἐμπλέκειν
 παῖδα τὰν Τυνδαρίδ' ὁ
 μητροφόντας δράκων.

„in de opgestelde valstrik te vangen”.

Eur. Hipp. 956:

φεύγειν προφωνῶ πᾶσι· θηρεύουσι γὰρ
 σεμνοῖς λόγοισιν, αἰσχροὶ μηχανώμενοι.

Uit deze plaatsen blijkt, dat μηχανή ten opzichte van het werkwoord, dat ermee verbonden is, synoniem mag worden gesteld met ἄρκυς, maar dat het nergens die rechtstreeksche, concrete beteekenis heeft. Uit Xenophon Cyr. I, 6, 39 valt af te leiden, dat μηχανή als een beeld van het jagen op den mensch is overgebracht. We zouden dus mogen aannemen, dat μηχανή „jachtnet” in zijn concrete beteekenis in onbruik is geraakt, terwijl alleen de figuurlijke is overgebleven.

Men vergelijke nu Sophocles, Ant. 347:

περιφραδῆς ἀνὴρ· κρατεῖ
 δὲ μηχαναῖς ἀγρεύλου
 θηρὸς ὀρεσσιβάτα.

Ook hier staat μηχανή in betrekking tot het jagen, en het is hier, dat figuurlijke en concrete beteekenis elkander dekken. Gelijk in de voorafgaande verzen is gezegd, dat de mensch de visch weet te vangen met netten: σπείραισι δικτυωκλώστοις, zoo ware hier aan te nemen: „met netten maakt hij zich meester van het wild der bergen en temt het,” doch het spraakgebruik van μηχανή drijft meer in de andere richting: „met list” enz. De keuze blijft onzeker.

θηρᾶν jagen.

Bij Homerius komt θηρᾶν niet voor; θηρεύειν éénmaal, Od. 19, 465; de gewone term is κύνας ἐπάγειν, Od. 19, 445. Tot

onderzoek over gebruik en beteekenis van θηρᾶν bij Sophocles moeten we uitgaan van de overige poëzie en het proza. Plato, alvorens vast te stellen, welke wetten in zijn staat voor het jagen en de jagers bindend zullen zijn, laat daaraan een inleiding voorafgaan ter bepaling van wat men onder jagen verstaat, Legg. VII, 823 b: θήρα γὰρ πάμπολύ τι πρᾶγμα ἐστὶ, περιειλημμένον ὀνόματι νῦν σχεδὸν ἐνὶ πολλῇ μὲν γὰρ ἡ τῶν ἐνύδρων, πολλῇ δὲ ἡ τῶν πτηνῶν, πάμπολυ δὲ καὶ τὸ περὶ τὰ πεζὰ θηρεύματα, οὐ μόνον θηρίων, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀξίαν ἐννοεῖν θήραν, τὴν τε κατὰ πόλεμον, πολλῇ δὲ καὶ ἡ κατὰ φιλίαν θηρεύουσα, ἡ μὲν ἔπαινον, ἡ δὲ ψόγον ἔχει· καὶ κλωπεῖαι καὶ ληστῶν καὶ στρατοπέδων στρατοπέδοις θῆραι. Volgens Plato bestaat er dus een „jacht” op visschen, vogels, landdieren en menschen; de laatsten kan men „jagen” als vijanden of vrienden: daaronder behoort ook het opsporen van misdadigers en de formeele oorlog. — Dat Plato hierin de samenvatting geeft van het gebruik van θηρᾶν, bewijst de overige literatuur.

Vijandschap en oorlog: Xen. Anab. 5, 1, 9: ἐὰν οὖν κατὰ μέρος φυλάττωμεν καὶ σκοπῶμεν, ἥττον ἂν δύναιντο ἡμᾶς θηρᾶν οἱ πολέμιοι. Vgl. Plato Euthyd. 290 d.

Deze beeldspraak komt reeds in het egyptisch voor: sht „vogels met het net vangen” en ch „wild in strikken vangen” gelden als termen voor het buitmaken van gevangenen.

Vriendschap: Xen. Cyr. 2, 4, 10: οὓς δὲ δὴ τῶν εἰς τὸν πόλεμον ἔργων ποιήσασθαι τις βούλοιοτο συνεργούς προθύμους, τούτους παντάπασιν ἔμοιγε δοκεῖ ἀγαθοῖς θηρατέον εἶναι καὶ λόγοις καὶ ἔργοις. Xen. Mem. 3, 11, 7: οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε ἀτέχνως οἶεσθαι χρή τὸ πλείστου ἀξιον ἄγρευμα, φίλους, θηράσειν. Ib. 9: Τίτι οὖν, ἔφη, τοιούτῳ φίλους ἂν ἐγὼ θηρώην; en deze uitdrukkingswijze wordt in de volgende woorden nog voortgezet: een vriend heet θηρίον; iemand, die helpt om vrienden te winnen, is συνθηρατής τῶν φίλων. — Eros: Xen. Mem. 1, 2, 24: Ἀλκιβιάδης δ' αὖ, διὰ μὲν κάλλος ὑπὸ πολλῶν καὶ σεμνῶν γυναικῶν θηρώμενος. Eur. Hel. 63: θηρᾷ γαμῖν με. Troad. 979: γάμον Ἀθάνᾳ θεῶν τινος θηρωμένη. Hel. 314:

πάντες φίλοι μοι πλὴν ὁ θηρεύων γάμους. Vgl. Hel. 545, Bacch. 459, 732, I. A. 960. Ook de egyptische literatuur kent dezelfde beeldspraak. Pap. Harris 500, 1, 12: „het voorhoofd van de „zuster” dat een *wildval* is”. Vgl. H. Bordeaux, *La robe de laine*, p. 71: „Elle rentra au plus vite se cacher dans le pavillon, comme un lièvre traqué gagne son gîte”.

Misdaad: vgl. de citaten uit Xen. Cyr. onder ἐρευνᾶν. Eur. Bacch. 890: κρυπτεύουσι δὲ ποικίλως δαρὸν χρόνου πόδα καὶ θηρῶσιν τὸν ἄσεπτον.

In vele andere verbindingen komt dezelfde beeldspraak voor, en vooral in sophistische sfeer. Vgl. s.v. εὐρίσκειν Plato Euthyd. 290 c. Theaet. 198 a: Τὸ τοίνυν πάλιν ἦν ἂν βούληται τῶν ἐπιστημῶν θηρεύειν καὶ λαβόντα ἴσχειν κ.τ.λ. Resp. 401 c: ἐκείνους ζητητέον τοὺς δημιουργοὺς τοὺς εὐφυῶς δυναμένους ἰχνεύειν τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ εὐσχήμονος φύσιν. Evenzoo Eur. I. A. 567: μέγα τι θηρεύειν ἀρετάν. Plato Soph. 219 a e.v. is een breed uitgesponnen vergelijking, dat en in hoeverre een sofist zich θηρευτής kan noemen, en dat een τέχνη voor splitsing vatbaar is (219 e): . . . τὸ μὲν ἀναφανδὸν ὅλον ἀγωνιστικὸν θέντας, τὸ δὲ κρυφαῖον αὐτῆς πᾶν θηρευτικόν. Phaedo 66 c: τοῦ ὄντος θήραν. We treffen den term θηρᾶν eveneens aan in de woorden van een kinderspelletje, dat eenige overeenkomst vertoont met ons: „kat en muis”; het is ons overgeleverd door Pollux, 9, 123: χαλκῆν μυῖαν θηράσω, — θηράσεις, ἀλλ’ οὐ λήψει. Daaruit mag worden afgeleid dat een uitsluitend poëtische waarde aan θηρᾶν vreemd is, maar dat het oude beeld in nieuwe wending wederom inhoud verkrijgt, gelijk bij Xen. Mem. III, 11 het geval is in de episode met Theodote.

Een vergelijking der overige literatuur met den tekst van Sophocles wijst uit, dat het overdrachtelijk gebruik van θηρᾶν bij Sophocles hiermede volkomen parallel loopt, maar dat erotische en sophistische wendingen schijnen te ontbreken. Bij Euripides zijn deze beide wèl aanwezig. Mag het achterwege blijven der eerste categorie voor rekening komen van

de bijna profetische hoogte der sfeer, waarin de gedachten-gang van S. zich beweegt, het tweede geval raakt de vraag naar de antisophistische uitingen, die door J. Vürtheim (Mnem. 38, 1910, 111) aan de orde is gesteld. De sophisten worden meermalen als θεραπευταί voorgesteld; daarin zou de lezing Phil. 452:

τὰ θεῖ' ἐρευνῶν τοὺς θεοὺς εὖρω κακοὺς

als antisophistische uiting in waarschijnlijkheid winnen, daar de synonieme uitdrukking van τὰ θεῖα ἐρευνᾶν bij Xen. Mem. I, 1, 15: τὰ θεῖα ζητεῖν (vgl. s.v. ἐρευνᾶν) sophistisch blijkt te zijn.

In letterlijke beteekenis komt θηρᾶν slechts éénmaal voor: Phil. 958 zegt Philoctetes:

καί μ' οὐς ἐθήρων πρόσθε θηράσουσι νῦν.

Dit is een geval van anaclastisch gebruik, waarin ἐθήρων letterlijk, θηράσουσι eenigszins overdrachtelijk is bedoeld, en is een nadere uitbreiding van de gedachte in het onmiddellijk voorafgaande vers:

θανῶν παρέξω δαῖτ' ἀφ' ὧν ἐφερβόμην.

Een ook in proza voorkomend adjectivum is θήρειος, Trach. 1059: Herakles klaagt dat geen strijd, geen gevaarlijk wild, maar een vrouw hem ten val heeft gebracht:

κού ταῦτα λόγῃ πεδιάς, οὐθ' ὁ γηγενὴς

στρατὸς Γιγάντων οὔτε θήρειος βία, . . .

γυνὴ δέ, θῆλυς οὔσα κούκ ἀνδρὸς φύσις,

μόνη με δὴ καθεῖλε φασγάνου δίχα.

Daar verschillende van zijn „werken” een jachtkarakter dragen, had hij reden, deze mogelijkheid op te noemen.

Het gewone woord voor „jacht” in proza en poëzie is θήρα of ἄγρα, Phil. 1146:

ὦ πταναί θῆραι χαροπῶν τ'

ἔθνη θηρῶν.

Schol. ἀντὶ τοῦ ὦ πτηνῶν ἄγραι. Dit is juist, want ook Sophocles zelf past ἄγρα meermalen letterlijk toe, Ajax 880:

τίς ἂν δῆτά μοι, τίς ἂν φιλοπόνων

ἄλιαδᾶν ἔχων ἀύπνους ἄγρας. . . .

τὸν ὠμόθυμον εἴ

ποθι πλαζόμενον λεύσσω
ἀπύοι;

Dit gebruik van ἄγρα bij visschers klinkt ons als beeldspraak in de ooren, maar is het, naar grieksche opvatting, niet. Het boven geciteerde, Plato Legg. VII, 823 b, bewijst dat voldoende; s.v. ἀμφίβληστρον is uiteengezet, dat ook de naam der netten voor de drie soorten van jacht gemeenschap-pelijk is; ook Homerus maakt geen onderscheid tusschen „jacht” in de lucht en te water, Od. 12, 330:

καὶ δὴ ἄγρην ἐφέπεσκον ἀλητεύοντες ἀνάγκη
ἰχθῦς ὄρνιθός τε, φίλας δ' ὅτι χεῖρας ἴκοιτο.

Intusschen is ἄγρα „jachtbuit”, waar over jacht sprake is, de gewone term, en meer gebruikelijk dan θήρα. Xen. Cyn. 13, 13: ἐὰν γὰρ μὴ πόνοις καὶ ἐνθυμήμασι καὶ ἐπιμελείαις πολλαῖς ὑπερβάλλωνται, οὐκ ἂν ἔλοιεν ἄγρας. Plato, Lysis 206 a: ποῖός τις οὖν ἂν σοι δοκεῖ θηρευτῆς εἶναι, εἰ ἀνασοβοῖ θηρεύων καὶ δυσαλωτοτέραν τὴν ἄγραν ποιοῖ; In deze beteekenis Ajax 64:

τοὺς ζῶντας αὖ δεσμοῖσι συνδήσας βοῶν
ποίμνας τε πάσας ἐς δόμους κομίζεται,
ὥς ἄνδρας, οὐχ ὥς εὐκερων ἄγραν ἔχων.

En Ajax 406:

μώραις δ' ἄγραις προσκείμεθα.

Van het woord θήρευμα was ons in figuurlijken zin een voorbeeld bekend uit Euripides, I. A. 1162:

σπάνιον δὲ θήρευμ' ἀνδρὶ τοιαύτην λαβεῖν
δάμαρτα.

De Ichneutai leverden een voorbeeld van letterlijk gebruik, waarin overigens door de hiaten de bedoeling minder duidelijk is: de kontekst wijst echter uit, dat het de „jacht” der speurhonden betreft: Ichn. 285 (XI, 22):

θήρευμ[α]· λέγει[ς].

Dit komt overigens alleen nog bij Plato, Legg. VII, 823 b voor en is derhalve poëtisch.

In verband met oorlog en vijand heeft θηρᾶν de beteekenis van: door achtervolging bemachtigen.

Phil. 1007 richt Philoctetes zich tot Odysseus:

ὦ μηδὲν ὑγιὲς μηδ' ἐλεύθερον φρονῶν,

οἷ' αὖ μ' ὑπῆλθες, ὥς μ' ἐθηράσω, λαβὼν
πρόβλημα σαντοῦ παῖδα τόνδ' ἄγνῶτ' ἐμοί.

Phil. 609 vertelt de Emporos over Helenos, door Odysseus gevangen genomen:

δέσμιόν τ' ἄγων
ἔδειξ' Ἀχαιοῖς ἐς μέσον, θήραν καλήν.

Evenzoo Ajax 564:

δυσμενῶν θήραν ἔχων.

Evenals bij de letterlijke beteekenis, is ook hier ἄγρα synoniem; Eur. Hec. 881:

τὰς αἰχμαλώτους εἶπας, Ἑλλήνων ἄγραν;

Bij misdaad is wel niet θηρᾶν, doch συνθηρᾶν gebruikt, terwijl het éénmaal ook bij vijandschap voorkomt. Ten opzichte van de constructie valt op te merken, dat het proza alleen kent συνθηρᾶν en συνθηρεύειν τινί, medejager zijn; Sophocles kent slechts συνθηρᾶν τινα, met vereende krachten iemand overmeesteren, pass. συνθηρᾶσθαι, overweldigd worden. Voor de eerste constructie vgl. Xen. Cyr. III, 1, 14: ὁ Κῦρος, ἡσθημένος, ὅτε συνεθήρα αὐτῷ ὁ Τιγράνης, σοφιστήν τινα αὐτῷ συνόντα κ.τ.λ. Xen. Anab. V, 3, 10: Bij het feest in Skillus mogen de mannen bij jacht van de partij zijn: οἱ δὲ βουλόμενοι καὶ ἄνδρες ξυνεθήρων. Sophocles Phil. 1005 wordt Philoctetes door Odysseus gevangen genomen en gebonden:

Philoctetes: ὦ χεῖρες, οἷα πάσχειτ' ἐν χρεῖα φίλης
νευρᾶς, ὑπ' ἀνδρὸς τοῦδε συνθηρώμεναι.

Hier kan de beteekenis geen andere zijn dan: „met vereende krachten overweldigd”, en dit in vijandige beteekenis. Ant. 433 deelt de bode mede, hoe hij en zijn helpers Antigone in hun macht kregen, Ant. 433:

χῆμεῖς ἰδόντες ἰέμεσθα, σὺν δέ νιν
θηρώμεθ' εὐθύς οὐδὲν ἐκπεπληγμένην.

Zooals reeds meermalen is opgemerkt, is het geheel in de lijn van Sophocles, bij de althans veronderstelde schuld van Antigone een woord en soortgelijk begrip als θηρᾶν te gebruiken (pag 22); doch ook Xenophon bedoelt iets dergelijks Cyr. I, 2, 12 bij ἐρευνᾶν; vgl. Hom. Hymn. op Hermes, 176.

Mogelijk is het gebrek aan bewijspplaatsen voor συνθηρᾶν τινα in het proza slechts toevallig.

Bij Eros komt het adj. θηρατήριος voor, frgm. 433:

τοίαν Πέλοψ ἵγγα θηρατηρίαν
ἔρωτος ἔχει.

Tot de algemeene uitdrukkingswijzen, waarin θηρᾶν in de beteekenis van *najagen* tot *nastreven* overgaat, behoort vooreerst de categorie der spreekwoorden:

Ant. 92: ἀρχὴν δὲ θηρᾶν οὐ πρόπει τάμήχανα.

El. 1054: πολλῆς ἀνοίας καὶ τὸ θηρᾶσθαι κενά.

Daarnaast is τυραννίδα θηρᾶν opmerkelijk, O.R. 541:

ἄρ' οὐχὶ μῶρόν ἐστι τοῦγχείρημά σου,
ἄνευ τε πλήθους καὶ φίλων τυραννίδα
θηρᾶν, ὃ πλήθει χρήμασιν θ' ἀλίσκεται;

Hierin is θηρᾶν overdrachtelijk synoniem met τοξεύειν; v.i. p. 87.

Op twee andere plaatsen staat θηρᾶν in zeer algemeene beteekenis, Phil. 116 over den boog:

θηρατέ' οὖν γίγνοιτ' ἄν, εἴπερ ᾧδ' ἔχει.

Evenzoo Phil. 839:

ἀλλ' ὅδε μὲν κλύει οὐδέν, ἐγὼ δ' ὁρῶ οὐνεκα θήραν
τήνδ' ἀλίως ἔχομεν τόξων, δίχα τοῦδε πλέοντες.

Bij het gebruik van θηρᾶν is hier de pointe, dat het is toegepast op den boog, die zelf jachtwapen is.

ἰχνεύειν opsporen.

Homerus gebruikt alleen het compositum ἀνιχνεύειν, n.l. van een hond, die het jong van een hert achtervolgt, Ilias 22, 192:

ἀνιχνεύων θέει ἔμπεδον, ὄφρα κεν εὔρη.

Xenophon bezigt uitsluitend het simplex, Cyn. 4, 3 over jachthonden: ἰχνευέτωσαν δὲ ἐκ τῶν τριμῶν ταχὺ ἀπαλλαττόμεναι. Ib. 3, 4: πορεύονται ἀσήμεως ὥστε μὴ γιγνώσκεισθαι ὅτι ἰχνεύουσιν; vgl. 10, 5; 4, 9. Agr. Cyn. 3, 2: αὐταὶ ἰχνεύουσιν σὺν κλαγγῇ καὶ ὑλαγμῷ.

Xen. Mem. III, 11, 9: 'Εάν νῆ Δί', ἔφη, ἀντὶ κυνὸς κτήση, ὅστις σοι ἰχνεύων μὲν τοὺς φιλοκάλους καὶ πλουσίους

εὔρησει, εὐρών δὲ μηχανήσεται ὅπως ἐμβάλη αὐτοὺς εἰς τὰ σὰ δίκτυα. Plato Legg. II 654 e: καθάπερ κυσὶν ἰχνεύουσας διερευνητέον. Parm. 128 c: ὥσπερ γε αἱ Λάκαιναι σκύλακες εὖ μεταθεῖς τε καὶ ἰχνεύεις τὰ λεχθέντα.

§. Ajax 20 zegt Odysseus tot Athene over Ajax:

κεῖνον γὰρ, οὐδέν' ἄλλον, ἰχνεύω πάλοι.

Geheel de inleiding op deze tragedie is rijk aan termen, die op jacht en achtervolging duiden.

O. R. 475: ἔλαμψε . . . φάμα Παρνασσοῦ τὸν ἄδελον ἄνδρα πάντ' ἰχνεύειν.

Over ἄδελον vgl. s. v. δηλοῦν, p. 42. Hier is wederom sprake van een schuldige, in welk geval het gebruik van ἰχνεύειν als jachtterm eenigszins is te verwachten (p. 24).

O.R. 221 spreekt Oedipus over den moordenaar, dien hij zich tot taak stelt op te sporen. Alléén is hem dat onmogelijk, hij hoopt van anderen aanwijzingen te ontvangen:

οὐ γὰρ ἂν μακρὰν

ἰχνεύον αὐτός, μὴ οὐκ ἔχων τι σύμβολον.

Naar aanleiding van Phil. 291 is s.v. εὕρισκειν (p. 56) besproken, dat αὐτός daar naar alle waarschijnlijkheid duidt op de afwezigheid van jachthonden. — De lezing αὐτός heeft A rec. Jebb („by myself”) Mekler; αὐτό L rec. Dindorf Bruhn Groeneboom; m.i. is voldoende reden aanwezig, de zin die αὐτός bij Phil. 290 εὕρισκειν heeft, in dit verband, ἰχνεύον αὐτός, te veronderstellen; niet alleen volgens de sfeer van het spraakgebruik bij jachttermen, maar ook in den kontekst: in de volgende verzen bezweert Oedipus zijn burgers, de inlichtingen te verschaffen die hij noodig heeft; alléén den moordenaaropsporen kan hij niet. Over σύμβολον vgl. Pollux, 5, 11: ἵχνη . . . σύμβολα ἐντετυπωμένα τῇ γῇ.

Een compositum ἐξιχνεύειν schijnt wel dichterlijk; bij Sophocles voor het eerst in de Ichneutai, 160 (VII, 2):

εἰ μὴ ἵνα νοστήσαντες ἐξιχνεύσε[τε

τὰς βοῦς ὅπη βεβᾶσι . . .

Ichn. 201 (VIII, 17):

ζήτει τε κάξιχνευε καὶ πλού[τει λαβών . . .

Doch reeds eerder Aesch. Agam. 368 figuurlijk:

πάρεστίν τοι τόδ' ἔξιχνεῦσαι.

Het subst. ἰχνευτής vertegenwoordigt op zichzelf geen andere waarde dan „speurend” of „speurder” en veronderstelt de aanvulling met een substantivum; Pollux 5, 10: ἰχνευτής ἀνὴρ, κύων. Arr. Cyn. 21, 1 maakt onderscheid tusschen κύνες ἰχνευταί en ὠκεῖαι: θηρῶσιν δὲ Κελτοὶ καὶ ἀναμιγνύοντες τοῖς ἰχνευταῖς κυσὶν τὰς ὠκείας· καὶ οἱ μὲν μαστεύουσιν, αὐτοὶ δὲ δίστανται. Vgl. s.v. κύων, p. 78.

ἰχνοσκοπεῖν, nasporen, komt op slechts drie plaatsen voor, Aesch. Cho. 227:

Orestes: κούραν δ' ἰδοῦσα τήνδε κηδεῖου τριχὸς
ἰχνοσκοποῦσά τ' ἐν στίβοισι τοῖς ἐμοῖς
ἀνεπτερώθης κἀδόκεις ὄραν ἐμέ.

dus, overdrachtelijk, „nasporend”.

Plutarchus Mor. 399 A: μᾶλλον δ' ὁ μὲν εἰκάζων
καλῶς ὃν ἄριστον μάντιν ἀνηγόρευκεν ἢ παροι-
μία, ἰχνοσκοποῦντι καὶ στιβεύοντι διὰ τῶν εὐλόγων τὸ
μέλλον ὁμοίως ἐστι. Soph. Ichn. 7 (I, 7) Apollo:

[ἅπα]ντα φρ[οῦδα καὶ μάτη]ν ἰχνοσκοπῶ,

„alles is weg en mijn nasporingen zijn tevergeefs”. Ofschoon de beteekenis in dit vers derhalve nadert tot die van ἰχνεύειν, blijft zij hier overdrachtelijk en dichterlijk. Dit neemt niet weg, dat ook aangaande σκοπός eenige betrekking tot het jagen valt aan te wijzen: Artemis is, Hymn. Artemis, 27, 11: θηροσκοπὸς ἰοχέαιρα. Xenophon zegt, dat bij hazenjacht aan het net σκοποί aanwezig moeten zijn: Cyr. I, 6, 40: τοῦ δὲ μηδ' ἐντεῦθεν διαφεύγειν σκοποὺς τοῦ γιγνομένου καθίστης, οἱ ἐγγύθεν ταχὺ ἐμέλλον ἐπιγενήσεσθαι. Pollux noemt de handeling van den jager die op de netten toeziet, 5, 17: λινόπτῃς ὁ τὰ ἐμπίπτοντα ἀποσκοπούμενος. Hesych. σκοπεύει ἰχνεύει.

Een daarvan gevormd verbum ἔξιχνοσκοπεῖν komt bij S. tweemaal voor en is zonder twijfel dichterlijk. De beteekenis is evenwel synoniem met den gewonen term ἰχνεύειν:

Ajax 997 Menelaos:

ὦ φίλτατ' Αἴας, τὸν σὸν ὡς ἐπησθόμην
μόρον διώκων κἄξιχνοσκοπούμενος.

Zie voor deze verzen s.v. διώκειν (p. 46). ἔξιχνοσκοπεῖν in letterlijken zin Trach. 271:

Ἴφιτος, ἵππους νομάδας ἔξιχνοσκοπῶν.

ἶχνος voetspoor.

ἶχνος impliceert geenszins een begrip van jagen of achtervolgen van wild; Homerus gebruikt het zoowel voor de voetstappen van menschen als van dieren. De voortreffelijkheid van Odysseus' jachthond wordt geïllustreerd door Od. 17, 317: ἶχνεσι γὰρ πέρι ἤδη, en daarom ontkwam hem nooit het wild in het dichte struikgewas. Eveneens Od. 19, 436 bij de jacht van Autolykos: ἶχνη ἐρευνῶντες κύνες ἦϊσαν. Doch ook Od. 7, 38 laat Odysseus zich leiden door Athene: ὁ δ' ἔπειτα μετ' ἶχνια βαῖνε θεοῖο. Verschil in beteekenis tusschen ἶχνος en ἶχνιον is niet vast te stellen. Xenophon bezigt geregeld ἶχνος, en noemt verschillende eigenschappen, wanneer het wildsporen betreft: Cyn. 5, 7: ὅζει τῶν ἰχνῶν ἐπὶ πλείω χρόνον τῶν εὐναίων ἢ τῶν δρομαίων· τὰ μὲν γὰρ εὐναῖα ὁ λαγὼς πορεύεται ἐφιστάμενος, τὰ δὲ δρομαῖα ταχύ. Cyn. 3,8 zegt hij, dat slechte jachthonden de ἶχνη τὰ μὲν εὐναῖα niet onderscheiden, τὰ δὲ δρομαῖα ταχύ διατρέχουσι. Het beoordeelen van een spoor, vooral ook of het versch of oud is, geldt voor den jager als van het grootste gewicht. Intusschen, wanneer ἶχνος niet op zichzelf „wildspoor” aanduidt, moet de kontekst daarin opheldering geven. Dit is het geval bij Sophocles A. 6:

καὶ νῦν σε ὁρῶ

πάλαι κυνηγετοῦντα καὶ μετρούμενον

ἶχνη τὰ κείνου νεοχάρακτα.

Odysseus gaat de ἶχνη van Ajax na. Moet hier de beteekenis letterlijk of figuurlijk worden verstaan? Afgezien van den kontekst zijn beide opvattingen mogelijk, daar ἶχνος een voetstap zoowel van mensch als dier kan aanduiden. Maar het adjectivum νεοχάρακτα, de versche sporen dus, alsmede het woord κυνηγετοῦντα en het nog volgende:

εὖ δέ σ' ἐκφέρει

κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὖρινος βάσις

bevestigen het vermoeden, dat ἵχνη mede in het jachtbeeld moet worden opgenomen, waardoor de interpretatie „spoor” boven „voetspoor” de voorkeur verdient.

In dezelfde gedachte voortgaande, zegt Odysseus over zijn zoeken naar Ajax, A. 32:

εὐθέως δ' ἐγὼ

κατ' ἵχνος ᾄσσω, καὶ τὰ μὲν σημαίνομαι,

τὰ δ' ἐκπέπληγμαι.

Deze uitdrukking κατ' ἵχνος schijnt eveneens op de j a c h t te doelen, welke Odysseus hier bezighoudt. Zij komt meer voor; Plato, die, gelijk wij zagen (p. 5) meermalen jacht-vergelijkingen toepast, zegt, Phaedo 115 b: ἐὰν δὲ ὑμῶν αὐτῶν ἀμελήτε καὶ μὴ θέλητε ὥσπερ κατ' ἵχνη κατὰ τὰ νῦν τε εἰρημένα καὶ τὰ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ ζῆν, οὐδὲν πλεον ποιήσετε. Dit ὥσπερ duidt op een vergelijking, die in κατ' ἵχνη ligt opgesloten. Plato Resp. 410 b: ἄρ' οὖν οὐ κατὰ ταῦτ' ἵχνη ταῦτα ὁ μουσικὸς γυμναστικὴν διώκων, ἐὰν ἐθέλῃ, αἰρήσει κ.τ.λ. Xen. Cyn. 8,8: μεταθεῖν κατὰ τὰ ἵχνη. Aesch. Agam. 695:

πολύανδροί τε φεράσπιδες κυναγοί

κατ' ἵχνος πλατᾶν ἄφαντον κ.τ.λ.

Arrianus Cyn. 2, 4: χρή μεταθεῖν αὐτὸν καὶ ἀνευρίσκειν κατὰ τὸ ἵχνος. Simonides Anth. Pal. 6, 217, 4:

τοῦ δὲ κατ' ἵχνος

βουφάγος ἐς κοίλῃν ἀτραπὸν ἵκτο λέων.

Hesych. s. v. κατ' ἵχνος· ἀκολουθήσας τὰ ἵχνη.

In Ajax 32 moet in eerste instantie derhalve gedacht worden aan „wildspoor”, daar Odysseus zich blijkens de overige termen van den kontekst als jager voelt.

In een gedachtensfeer van schuld kan Oedipus over de misdaad, die rampen bracht over Thebe, zeggen, O.R. 109:

ποῦ τόδ' εὐρεθήσεται

ἵχνος παλαιᾶς δυστέκμαρτον αἰτίας;

Vergelijken wij hiermede Arr. Cyn, 2, 4, dan vinden we dat de uitdrukking is ἀνευρίσκειν κατὰ τὸ ἵχνος, en niet

εὐρίσκειν τὸ ἶχνος. De oorzaak van dit afwijkend gebruik door Sophocles is de katachresis (p. 55).

Over ἶχνος Ichn. 109 vgl. p. 82.

κυναγός jager.

Dit woord komt bij S. alleen als epitheton van Artemis voor en slechts op één plaats, El. 563:

ἐροῦ δὲ τὴν κυναγὸν Ἄρτεμιν, τίνος
ποινὰς τὰ πολλὰ πνεύματ' ἔσχ' ἐν Αὐλίδι.

Over κυνηγός — κυναγός cf. s.v. κυνηγία.

Een ander woord, κυνηγέτης, dat in de Odyssee hapax is (9, 120), komt ook bij S. éénmaal voor en dan nog alleen in het satyrstuk, Ichn. 225 (IX, 14):

κατέκλυον
ὁμοῦ πρέπον κέλευμά πως κ[υ]νηγετ[ῶ]ν
ἐγγὺς μολόντων θηρὸς εὐναί[ου] τρο[φ]ῆς.

Euripides bezigt het ook in de tragedie (Herakles, 860, Bacch. 871) en vanaf de IVde eeuw wordt κυνηγέτης ook in proza aangetroffen: Plato Euth. 290 b: ὁ ἂν θηρεύονται . . . οἱ μὲν κυνηγέται καὶ οἱ ἄλιεῖς τοῖς ὀψοποιοῖς παραδιδόασιν. Dio v. Prusa, Or. VII, 70: πένητα ἄνδρα λήψεται, ὁμοῖον ἡμῖν, κυνηγέτην.

κυνηγέσσειν jagend meester worden.

Silenus, die het voorstel van Apollo aanvaardt om de vermiste runderen op te sporen, zegt tot hem, Ichn. 44 (II, 17):

[σ]οί, Φοῖβ' Ἀπολλων, προσφιλέης εὐε[ργέτης]
θέλων γενέσθαι τῷδ' ἐπεσσύθη δρ[ό]μ[ω],
ἂν πως τὸ χρῆμα τοῦτό σοι κυνηγ[έ]σω.

Hapax. Vgl. Tudeer, de Vocabulis in Ichneutis, diss. Hel-singfors 1916, p. 45.

ἐκκυνηγέσσειν jagend meester worden.

Aanroeping van Silenus, Ichn. 75 (III, 23):

θεοὶ Τύχη [κ]αὶ δαῖμον ἰθυντήριε,
τυχ[εῖ]ν με πράγους οὐ δράμημ' ἐπείγεται,
λείαν ἄγραν σύλη[σ]ιν ἐκκυνηγέσαι.

Meer gebruikelijk is ἐκκυνηγετεῖν, Aesch. Eum. 231:
μέτειμι τόνδε φῶτα κάκκυνηγετῶ.

Eur. Ion. 1422: ὦ Ζεῦ, τίς ἡμᾶς ἐκκυνηγετεῖ πότμος;
Hapax. Vgl. Tudeer op. cit. p. 29.

κυνηγετεῖν jagen.

Evenals κυνηγέτης behoort κυνηγετεῖν tot de woorden, die, in de Vde eeuw uitsluitend poëtisch, in de IVde in proza overgaan. In de Vde eeuw is het in proza gebruikelijk woord θηρᾶν en ook dit is aan de tragici niet vreemd. Κυνηγετεῖν, door Aeschylus (Prom. 572) overdrachtelijk gebruikt, vinden we het eerst bij Sophocles als eigenlijk jachtwoord, Ichn. 15 (I, 15):

[]υθία γὰρ ἐμμανὴς κυνηγετῶ,
zegt Apollo, die zijn runderen niet kan terugvinden. S. Ajax
2 zegt Athene tot Odysseus:

αἰεί δέδορκά σε
πεῖράν τιν' ἐχθρῶν ἀρπάσαι θηρώμενον,
en vervolgt dan, vs. 5: καὶ νῦν ὁρῶ σε
πάλαι κυνηγετοῦντα καὶ μετρούμενον
ἵχνη τὰ κείνου νεοχάρακτα,
waarin een synonymie valt op te maken tusschen θηρᾶν en
κυνηγετεῖν.

Dat κυνηγετεῖν overigens niet uitsluitend de handeling van den jager is, wat etymologisch het meest voor de hand ligt, maar ook van jachthonden die het wild opsporen, bewijst Ichn. 119 (V, 14):

τίν' αὖ τέχνην σὺ τήν[δ' ἄρ' ἐξ]εῦρες; τίν' αὖ,
πρόσπαιον ὧδε κεκλιμ[ένος] κυνηγετεῖν
πρὸς γῆ;

„Wat is dit voor een manier van jagen?”

Voor het proza der IVde eeuw cf. Plato, Legg. VII, 824:
τούτους μηδεὶς τοὺς ἱεροὺς ὄντως θηρευτὰς κωλυέτω ὅπου
καὶ ὅπηπερ ἂν ἐθέλωσιν κυνηγετεῖν, νυκτερευτὴν δὲ ἄρκυσιν
καὶ πλεκταῖς πιστὸν μηδεὶς μηδέποτε ἑάσῃ μηδαμοῦ θηρεῦ-
σαι. Xen. Cyn. 5, 34: ἐν δὲ τοῖς ἔργοις κυνηγετοῦντα ἀπέ-
χεσθαι ὧν ὥραι φέρουσι καὶ τὰνάματα καὶ τὰρεῖθρα ἔαν.

κυνηγία jacht.

A. 36 Athene: ἔγνων, Ὀδυσσεῦ, καὶ πάλαι φύλας ἔβην
τῇ σῇ πρόθυμος εἰς ὁδὸν κυναγία.

De tragici bezigen gewoonlijk κυναγία en κυναγός naast κυνηγετεῖν en κυνηγέτης. Phryn. p. 428: κυνηγός· τοῦτο τοῦνομα οὕτω πως μεταχειρίζονται· οἱ μὲν τραγικοὶ ποιηταὶ τρισυλλάβως λέγουσι καὶ δωρίζουσι τὸ η εἰς α μετατιθέντες κυναγός· οἱ δ' Ἀθηναῖοι τετρασυλλάβως τε προφέρουσι καὶ τὸ η φυλάττουσιν, οἷον κυνηγέτης. Voor κυναγία is A. 36 de oudste plaats; Eur. Hippolytus, die 428 v. Chr. werd opgevoerd, heeft vs. 109: τερπνὸν ἐκ κυναγίας τράπεζα πλήρης. Later gaat het woord in de koine over, Polyb. IV, 8, 9: τινὲς μὲν γὰρ ἐν ταῖς κυνηγίαις εἰσὶ τολμηροὶ πρὸς τὰς τῶν θηρίων συγκαταστάσεις. Diod. III, 36, 3; IV, 34, 3 en passim.

κύων jachthond.

Odysseus, die de gedragingen van Ajax nagaat, ontvangt van Athene de geruststelling, A. 8:

εὖ δέ σ' ἐκφέρει

κυνὸς Λακαίνης ὥς τις εὖρινος βάσις.

Tot juist begrip dezer vergelijking — de eenigste bij S. waarin hij den jachthond invoert — moet worden vastgesteld, dat de jager zijn honden onderscheidt in speurhonden en die, welke het wild moeten aanvallen. Bij de jacht op hazen is dit verschil minder van beteekenis, omdat de honden voor klein wild geen vrees toonen en er voor hen geen gevaar bestaat, te worden aangevallen, wat bij de jacht op everzwijnen wel het geval is. Met name noemt Arrianus dit onderscheid, Cyn. 21, 1: θηρῶσιν δὲ Κελτοὶ καὶ ἀναμιγνύοντες τοῖς ἰχνευταῖς κυσὶν τὰς ὠκείας. Ook Xenophon, hoewel hij daarover niet uitdrukkelijk spreekt, schijnt die kennis bij den lezer te veronderstellen, waar hij bij zwijnenjacht den raad geeft, Cyn. 10, 4: ὅπου ἂν οἴωνται εἶναι ὑπάγειν τὸ κυνηγέσιον, λύσαντας μίαν τῶν κυνῶν τῶν Λακαϊνῶν, τὰς δ' ἄλλας ἔχοντας δεδεμένους συμπεριιέναι

τῇ κυνί. ἐπειδὴν δὲ λάβῃ αὐτοῦ τὰ ἴχνη, ἔπεσθαι ἐξῆς τῇ ἰχνευούσῃ ἡγουμένη ἀκολουθίαν σαφῶς. Hij stelt derhalve het gedrag der andere honden afhankelijk van één, en wel den laconischen, de κύων ἰχνεύουσα. In een reeds eerder geciteerden tekst, (s.v. εὐρίσκειν) Xen. Cyr. I, 6, 40 zegt hij: ge moet honden hebben, om den haas op te sporen: αἱ τῇ ὁσμῇ αὐτὸν ἀνηύρισκον. Wanneer hij, na opgespoord te zijn, snel tracht te vluchten, moet ge andere honden hebben om hem te vangen: ἄλλας κύνας εἶχες ἐπιτηδευμένους πρὸς τὸ κατὰ πόδας αἰρεῖν. Dezelfde opmerking Mem. III, 11, 8. Er schijnt dus eenige nadruk in opgesloten, wanneer Plato zegt, Legg. 2, 654 e: Ταῦτ' ἄρα μετὰ τοῦθ' ἡμῖν αὖ καθάπερ κυσὶν ἰχνευούσαις διερευνητέον. Het zijn vooral de laconische honden, waaraan de taak van het speuren is toegewezen; Xen. Cyn. 10, 4 bewijst dit, ook Plato, Parm. 128 c: ὥσπερ γε αἱ Λάκαιναι σκυλάκες εὖ μεταθεῖς τε καὶ ἰχνεύεις τὰ λεχθέντα. Aristoteles, H.A. 8, 28 p. 607 a 3: ὅσων οἱ μυκτῆρες μακροὶ οἶον τῶν Λακωνικῶν κυνιδίων, ὁσφραντικά. Den laconischen hond geeft hij als voorbeeld van een speurhond. Jebb ad Ajax 8 schijnt mij deze omstandigheid niet volkomen te hebben doorgrond. Proclus Ms. fol. 37 gaat nog verder en zegt van den laconischen hond: φιλόσοφον τοῦτο τὸ θηρίον, om zijn speurzin. Ook bij de Romeinen is de eigenschap dezer honden algemeen erkend.

Hiermede is tevens de richting aangewezen naar de oplossing van een grammaticale onzekerheid, die in het vers ligt opgesloten. In de woorden:

κυνὸς Λακείνης ὥς τις εὐρινὸς βάσις

kan εὐρινὸς een nominativus vertegenwoordigen als adj. bij βάσις, zooals Libanius Ecphr. T. IV, p. 1065: εὐρίνω βάσει τὸ λανθάνον ἀνιχνεύοντες, doch ook een genitivus van εὐρις als behoorende bij κυνός. Waar Sophocles hier de kennis der eigenschappen van een laconischen hond, namelijk den speurzin, bij het publiek bekend veronderstelt, is het niet twijfelachtig, dat εὐρινὸς als genitivus fungeert. Van een βάσις te zeggen, dat zij εὐρινὸς is, gaat moeilijk. Xenophon noemt de jachthonden εὐρινες, Cyn. 4, 6: μετὰ

δὲ τοῦ εἶδους καὶ τοῦ ἔργου τούτου εὐψυχοὶ ἔστωσαν καὶ εὐρίνες καὶ εὐποδες καὶ εὐτριχες . . . εὐρίνες δέ, ἐὰν τοῦ λαγῶ ὁσφραίνωνται ἐν τόποις ψιλοῖς κ.τ.λ. De ontkenning daarentegen is ἄρινος: Cyn. 3, 3: αἱ δὲ ἄρινοι μόλις καὶ ὀλιγάκις αἰσθάνονται τοῦ λαγῶ. Oppianus kent zowel εὐρίς als εὐρίνος, Cyn. IV, 357:

ἴδριες αὐτ' ὀλίγοι σὺν εὐρίνεσσι κύνεσσιν
ἵχνια μαστεύσαντ' ὀλοῶν πολυτλανέα θηρῶν.

Ib. II, 456:

οὔτε γὰρ εὐρίνοιο κυνὸς τρομέουσιν ὕλαγμα.

Doch Aeschylus schrijft εὐρίς: Agam. 1092:

ἔοικεν εὐρίς ἢ ξένη κυνὸς δίκην
εἶναι, ματεύει δ' ὦν ἀνευρήσει φόνον.

Na de Vde eeuw schijnt zich derhalve uit het oorspronkelijke εὐρίς een bijvorm εὐρίνος te ontwikkelen, terwijl beide naast elkander blijven voortbestaan. Ze functionneeren uitsluitend als adjectiva bij honden. De uitzondering, die de aangehaalde plaats uit Libanius daarop maakt, maakt den indruk van te berusten op een foutieve interpretatie van den tekst A. 8 bij Sophocles. Cobet, Mnem. 7, (1857) p. 424: „flocci non facies eos, qui εὐρίνος quod Sophocles cum κυνὸς Λακαίνης conjunxerat, pessime cum βάσις conjungi posse opinati sunt”. — Ten opzichte van het geslacht der honden moet worden opgemerkt dat Xenophon, Plato en Sophocles den vrouwelijken vorm kiezen, Arrianus Cyn. 21, 1 daarentegen den mannelijken. De andere gevallen zijn onzeker door het samengesteld adjectivum εὐρίς en εὐρίνος. Een nauwkeurig onderzoek op dit punt zou moeten uitmaken, of de lezing bij Arrianus l.c. ἀναμιγνύοντες τοῖς ἰχνευταῖς κυσὶν τὰς ὠκείας moet worden gehandhaafd.

El. 1388 noemt S. de Erinyen ἄφυκτοι κύνες. Zie s.v. Ἐρίνυες. De andere gevallen waarin κύων voorkomt, geven geen aanleiding tot bespreking.

Bij het opsporen van wild is het de gewoonte, dat de jager zijn honden aanvuurt. In de Ichneutai zegt daarom Silenus tot het koor, Ichn. 167 (VII, 9):

ἐγὼ πα[ρ]ὼν αὐτός σε προσβιβῶ λόγῳ
κυνορτικὸν σύριγμα διακαλούμεν[ος].

Hierin is κυνορτικός hapax in de grieksche literatuur en vermoedelijk naast andere woorden door S. gemaakt. Worden de adjectiva op -ικός door Aristophanes in het belachelijke getrokken? Vgl. Arist. Eq. 1378:

συνερκτικός γάρ ἐστι καὶ περαντικός,
καὶ γνωμοτυπικός καὶ σαφής καὶ κρουστικός
καταληπτικός τ' ἄριστα τοῦ θορυβητικοῦ.
οὔκουν καταδακτυλικὸς σὺ τοῦ λαλητικοῦ;

ματεύειν opsporen.

De vorm van dezen term is in proza gewoonlijk μαστεύειν; ματεύειν is poëtisch (H. Eichler, De usu formarum epicarum in trag. Aesch. et Soph., diss. Göttingen 1873, 31), ματεύειν komt ook in de poëzie gewoonlijk niet in jachtverband voor, maar toch zijn enkele verzen bij Aeschylus aanleiding te veronderstellen, dat de term oorspronkelijk die waarde heeft.

Aesch. Eum. 247:

ὥς κύων νεβρὸν
πρὸς αἶμα καὶ σταλαγμὸν ἐκματεύομεν.

Agam. 1092: ἔοικεν εὖρις ἢ ξένη κυνὸς δίκη
εἶναι, ματεύει δ' ὦν ἀνευρήσει φόνον.

De grammatici en lexicæ brengen ons niet veel verder: Hesych. μαστεύει· ζητεῖ, ἐρευνᾷ. Suidas s.v. μαστεύων· ἐπιζητῶν. Bij Sophocles is de eenigste plaats, waar positief een jachtgedachte in ματεύειν ligt uitgedrukt, Ichn. 13 (I, 13):

ἐκπλαγείς ὄκνω

[ζητ]ῶ ματεύω,

waar Apollo, op jacht naar zijn runderen, moedeloos het relaas van zijn nasporingen aan het publiek meedeelt.

ὀγμεύειν opsporen.

Dit woord komt éénmaal bij S. voor: Phil. 163 zegt Neoptolemos over Philoctetes:

δῆλον ἔμοιγ' ὥς φορβῆς χρεῖα
στίβον ὀγμεύει τῇδε πέλας που.

De interpretatie dezer verzen stuit op moeilijkheden en

is gezocht in verschillende richting. Pape s.v. ὄγμεύειν: „den Tritt in grader Richtung hinlenken”. Radermacher: „schleppt sich fort”. Jebb en Radermacher zijn beiden de meening toegedaan, dat hierin een beeld van het ploegen is neergelegd. Dit is het geval, wanneer bij στίβος onvoorwaardelijk moet worden gedacht aan het spoor van Philoctetes zelf. Ook het substant. ὄγμος „vore” is bekend uit Homerus, Ilias 18, 546 en Theocritus, X, 2, waarvan een verbum ὄγμεύειν mogelijk is. Maar de overige literatuur bewijst, dat zoowel στίβος als ὄγμεύειν op zichzelf nog andere beteekenis hebben, terwijl ook de kontekst der tragedie en deze verzen nog andere interpretatie toelaten. Philoctetes moet door jagen in zijn voedsel voorzien: deze gedachte wordt in de tragedie herhaaldelijk uitgesproken (vs. 287, 957). Achter de woorden φορβῆς χρεῖα past derhalve beter de gedachte „jagen”, dan slechts „zich voortsleepen”. Wat ὄγμεύειν betreft, vgl. Xen. Cyr. II, 4, 20: καὶ τὸ μὲν πλῆθος τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἱππέων ὠγμευον αὐτῷ, ὡς ἐπιόντες τὰ θηρία ἐξανισταῖεν. Pollux 5, 77 vermeldt over herten: ἀλίσκονται δὲ δικτύοις μὲν, εἴ τις ὄγμεύσας αὐτὰς συναλάσειεν. Hieruit blijkt voor ὄγμεύειν de beteekenis van „opsporen”. — In zake στίβος leert ons de Ichneutai, dat het synoniem is met ἵχνος, Ichn. 109 (V, 2):

ἀλλ' αὐτὰ μὴν ἵχ[νη τε] χῶ στίβος τάδε
 κείνων ἐναργῇ τῶν β[ο]ῶν. μαθεῖν πάρα.

Een dergelijke verbinding ook later in proza: Xen. Anab. I, 6, 1: ἐντεῦθεν προϊόντων ἐφαίνετο ἵχνη ἱππῶν καὶ κόπρος. ἠκάζετο δ' εἶναι ὁ στίβος ὡς δισχιλίων ἱππῶν. Evenzoo ib. VII, 3, 43: τῷ στίβῳ τῶν ἱππῶν ἔπεσθε. Arrianus, Cyn. 21, 1 maakt onderscheid tusschen jachthonden voor het opsporen, en die, welke bestemd zijn tot achtervolgen van het wild: θηρῶσιν δὲ Κελτοὶ καὶ ἀναμιγνύοντες τοῖς ἰχνευταῖς κυσὶν τὰς ὠκείας. Diodorus echter, die dezelfde aangelegenheid behandelt, drukt zich als volgt uit, V, 3, 2: διὰ δὲ τὴν ἀπὸ τῶν φυομένων ἀνθρώπων εὐωδίαν λέγεται τοὺς κυνηγεῖν εἰωθότας κύνας μὴ δύνασθαι στιβεύειν, ἐμποδιζομένους τὴν φυσικὴν αἴσθησιν. In aansluiting hiermede bestaat een subst. στιβεῖα: Diod. IV, 13, 1 (over de wijze,

waarop Herakles de hinde bemachtigde): οἱ μὲν γὰρ φασιν αὐτὴν ἄρκυσιν ἐλεῖν, οἱ δὲ διὰ τῆς στιβείας χειρώσασθαι καθεύδουσιν. στιβεῖα derhalve: het nagaan van het spoor. Sophocles zelf bezigt een verbum στιβεῖν synoniem met ἰχνεύειν, Ajax 874:

πᾶν ἐστίβηται πλευρὸν ἔσπερον νεῶν,

„geheel de westzijde van het scheepskamp is afgezocht”.

Een en ander is aanleiding om de tragische dictie στίβος voor synoniem te houden met ἶχνος; als zoodanig is het woord ook te verklaren Aesch. Choe. 226:

ἰχνοσκοποῦσά τ’ ἐν στίβοισι τοῖς ἑμοῖς κ.τ.λ.

Hieruit ontstaat de mogelijkheid de uitdrukking in Phil. 163 στίβον ὀγμεύειν te interpreteeren door: „een wildspoor nagaan” en me dunkt dat hiermede een gedachte is aangegeven, die in geheel de tragedie alsmede in den onmiddellijken context beter harmonieert. Want de daarop volgende verzen zijn:

Phil. 164: ταύτην γὰρ ἔχειν βιοτῆς αὐτὸν
λόγος ἐστὶ φύσιν, θηροβολοῦντα
πτηνοῖς ἰοῖς σμυγερὸν σμυγερῶς.

πλάγιος van bezijden of achteraan komend.

Ichn. 196 (VIII, 12): ἐπι[ι]θι [ἐ]πεχ’ εἴσιθι ἴθι
τ[ὸ] δὲ πλάγιον ἔχομ[εν]

Tudeer p. 58 teekent hierbij aan: „nostro quidem loco utrum obliquum an fallacem significet, dubium est, cum etiam eorum, qui praecedunt versuum magna pars desit, ut nexum sententiarum et ipsas sententias difficillimum sit eruere”. — De woorden worden gesproken door de speurhonden, die het spoor meenen te ontdekken; daarom is in het voorgaande vers ἐπιθι daarmede in overeenstemming: „spring erop af!” — πλάγιος wordt éénmaal rechtstreeks door Arrianus en éénmaal zijdelings door Xenophon toege- licht. Arr. Cyn. 25, 8 geeft als een jachtvoorschrift, dat de jachthond den haas niet recht t e g e m o e t moet loopen, want dan gaat het den hond als een schip, dat niet snel genoeg kan bijdraaien, maar men moet den haas laten passeeren en eerst daarna, dus *van achteren*, den hond loslaten: hiervoor

gelden de uitdrukkingen ἐφίεναι κατὰ στόμα en ἐφίεναι ἐκ τοῦ πλαγίου.

Xenophon gebruikt den term wel niet, maar geeft toch hetzelfde voorschrift. Cyn. 6, 17 is een aanwijzing voor den jager wat hij moet doen, als de honden den haas hebben opgejaagd: κυνοδρομεῖν περιελίξαντα ὃ ἀμπέχεται περὶ τὴν χεῖρα καὶ τὸ ῥόπαλον ἀναλαβόντα κατὰ τὸν λαγῶ καὶ μὴ ὑπαντᾶν ἄπορον γάρ. Xenophon geeft bovendien de reden aan. In zijn vlucht beschrijft de haas een kromme lijn, waardoor hij tenslotte weer bij zijn leger uitkomt, wanneer hij aan den jager is ontsnapt. Dit κατὰ τὸν λαγῶ meen ik gelijk te moeten stellen met ἐκ τοῦ πλαγίου: met den haas mee, van achter aan. Koettgen, Quae ratio intercedat inter Indagatores fabulam sophocleam et hymnum in Mercurium qui fertur Homericus, diss. Bonn 1914, p. 84 gelooft dat met πλάγιον een heuvel is bedoeld: „in clivum jam ascendimus”. Deze interpretatie werd bestreden door Spoelder, De S. Indagatorum fragmentis papyraceis, diss. Leiden 1908, p. 32, overigens zonder dat door hem een correctie wordt voorgesteld.

De beide gevallen, waarin Arrianus en Xenophon de omstandigheid memoreeren, gelden beide voor wild, dat reeds is opgejaagd. Wanneer nu de speurhonden zeggen: τὸ δὲ πλάγιον ἔχομεν, moet de interpretatie m.i. in deze richting gezocht worden, b.v.: „we zijn er achter”, we zijn op het goede spoor. De volgende verzen schijnen dit eenigszins te bevestigen, Ichn. 197:

π[ά]τερ, τί σ[ι] γῶς; μῶν ἀληθ[ές] εἶπομεν;]

ῥινηλατεῖν opsporen door honden.

Pollux II, 74: ῥινηλατεῖν τὸ τὰς ὀσμάς ἔλκειν, καὶ ῥινηλάτην κύνα ἢ τραγωδία. Volgens Pollux is ῥινηλατεῖν dus een specifiek tragisch woord. Aesch. Agam. 1184:

καὶ μαρτυρεῖτε συνδρόμῳ ἵχνος κακῶν

ῥινηλατούσῃ τῶν πάλοι πεπραγμένων.

Wilamowitz: „Bezeugt mir, dasz ich wie der Hund die Witterung des altvergoss'nen Blutes zu verfolgen weiss”.

Bij Sophocles is ons uit de resten van een koor der Ichneutai bewaard, Ichn. 88 (IV, 8):

ῥινηλατῶν ὁ σμ[αῖσι — ~ — —].

ῥινηλατεῖν is in proza niet gebruikelijk, ὁσμή daarentegen wel en Xenophon wijst herhaaldelijk op den invloed, dien de weersgesteldheid en de jaargetijden daarop uitoefenen, waardoor de honden met meer of minder moeite het wild kunnen vinden: Cyn. 5, 3: οἱ ὄμβροι οἱ γιγνόμενοι διὰ χρόνου ὁσμάς ἄγοντες τῆς γῆς ποιοῦσι δύσοσμον, ἕως ἂν ψυχθῇ. Ib. 5, 5: τὸ δὲ ἔαρ κεκραμένον τῇ ὥρᾳ καλῶς παρέχει τὰ ἴχνη λαμπρά, πλὴν εἴ τι ἢ γῆ ἐξανθοῦσα βλάπτει τὰς κύνας, εἰς τὸ αὐτὸ συμμειγνύουσα τῶν ἀνθῶν τὰς ὁσμάς. Met het zien van het spoor door de honden gaat het ruiken ervan derhalve onvermijdelijk samen. Ib. 8, 2: ἡ γὰρ χιών . . . τὴν ὁσμήν τοῦ λαγῶ ἀφανίζει διὰ τὸ ὑπερπαγῆς. Xen. Cyr. I, 6, 40: πρὸς δ' αὖ τὸν λαγῶ . . . κύνας ἔτρεφες αἱ τῇ ὁσμῇ αὐτὸν ἀνῆύρισκον. Pollux 5, 12 geeft een verklaring van hetgeen met δύσοσμος en εὖσοσμος wordt aangeduid: δύσοσμα δὲ καὶ εὖσομα οὐ τὰ δυσχερὲς ἢ ἡδὺ ἀποπνέοντα λέγουσιν ἀλλὰ τὰ εὐαίσθητα ἢ δυσαίσθητα πνεύματα τῶν ἰχνῶν. Als deze opmerking niet getuigt van de naiveteit van Pollux, bewijst zij dat dergelijke termen, tot de jacht behoorend, verkeerd konden worden verstaan. — Buiten jachtverband wordt ὁσμή door S. gebezigd voor den geur van rottend vleesch, b.v. Ant. 412 en 1083.

ῥινηλατεῖν komt voor in het proza van Philo; Clem. Alex. Protr. 10, 92 en Longinus, 2, 13. Het behoort dus bij de oorspronkelijk poëtische jachtwoorden, die in later tijd in het proza zijn overgegaan.

τοξεύειν met den boog schieten.

Uit de mythologie en Homerus is het gebruik van pijl en boog als jachtwapen passim bekend: Artemis als jageres jaagt ermede, en Odysseus schiet wilde geiten op het verlaten eiland (Od. 9, 156). In die sfeer gebruikt ook Philoctetes in de tragedie zijn boog tot jagen; doch S. noemt dit niet τοξεύειν, maar θηροβολεῖν of τόξοις ἐναίρειν.

Phil. 165: ταύτην γὰρ ἔχειν βιοτῆς αὐτὸν λόγος ἐστὶ φύσιν, θηροβολοῦντα πτηνοῖς ἰοῖς σμυγερὸν σμυγερῶς.

En Phil. 956: ἀλλ' αὐανοῦμαι τῷδ' ἐν αὐλίῳ μόνος,
οὐ πτηνὸν ὄρνιν, οὐδὲ θῆρ' ὀρειβάτην
τόξοις ἐναίρων τοισίδε.

θηροβολεῖν is poëtisch en bij S. harax, ἐναίρειν is aan het epos ontleend, Hom. Ilias 21, 485:

ἦτοι βέλτερόν ἐστι, κατ' οὔρεα θήρας ἐναίρειν,
ἄγροτέρας τ' ἐλάφους, ἢ κρείσσοσιν ἴφι μάχεσθαι.

Het is opmerkelijk, dat op deze twee plaatsen door S. het gebruik van τοξεύειν is vermeden; want een vergelijking met de overige literatuur leert, dat τοξεύειν bij S. geen jachtterm is.

Xenophon in zijn Cynegeticus spreekt niet over gebruik van pijl en boog bij jacht; de term τοξεύειν komt niet voor. De hazenjager gaat uit met netten en een knots, ῥόπαλον; bij jacht op herten worden naast netten ἀκόντια gebezigd, terwijl bij zwijnenjacht bovendien προβόλια, jachtmessen, dienst moeten doen.

Voor den romeinschen tijd wordt de dienst van pijl en boog bij hertenjacht bewezen door de mozaïeken van Africa en Gallië; s.v. ἔλαφος kwam deze methode reeds ter sprake. Eénmaal bezigt Xenophon τοξεύειν in jachtverband, Cyr. I, 2, 10, waar hij van een perzische jacht gewag maakt: διὰ τοῦτο δὲ δημοσίᾳ τοῦ θηρᾶν ἐπιμέλονται, . . . ἀνάγκη δὲ καὶ τοξεῦσαι θηρίον καὶ ἀκοντίσαι ὅπου ἂν παραπίπτῃ. Deze gewoonte mag niet zonder meer ook als grieksch worden beschouwd. Herodotus I, 136, VIII, 128 vermeldt het boogschieten als een perzisch gebruik, IV, 94 zegt hij hetzelfde van de Thraciërs. Nu is het waarschijnlijk, dat, wanneer de pijl en boog evenzeer een perzisch als grieksch oorlogswapen is geweest, ook de Grieken zich daarvan bij het jagen zullen hebben bediend, maar anderzijds is opvallend, dat zulks nergens in de literatuur is meegedeeld, die er speciaal over handelt. Plato, Alkibiades II, 145 d spreekt van ἵππεύειν en τοξεύειν als van zaken, ὅσα τέχνην οἶδαμεν, maar uit niets blijkt, dat hiermede het jagen als doel wordt gesteld, en ib. 145e stelt hij de vraag, welke waarde een staat met goede boogschutters en fluitspelers en dergelijke hebben kan zonder goede leiding: ποίαν οὖν οἶε πολιτείαν εἶναι τοξοτῶν τε ἀγαθῶν

καὶ αὐλητῶν κ.τ.λ., maar uit niets blijkt een verband met de jacht: Plato doelt op de τοξόται, de politie (Ar. Lys. 433; B. C. H. XIV, p. 177 Foucart).

Mogen wij op grond hiervan aan τοξότης een politieke beteekenis toekennen, mogelijk volgt dit ook voor τοξεύειν; de τοξόται waren dan te vergelijken met onze grenadiers en jagers. Vermoedelijk vermijdt Sophocles in Phil. 165 den term τοξεύειν om θηροβολεῖν ervoor in de plaats te stellen en onduidelijkheid uit te sluiten.

O.R. 1197 antistrophe:

ὅστις καθ' ὑπερβολὰν
τοξεύσας ἐκράτησας τοῦ
πάντ' εὐδαίμονος ὄλβου.

Ofschoon τοξεύειν en θηρᾶν in concrete beteekenis een aanmerkelijk verschil toonen, naderen zij toch tot elkander in den overdrachtelijken zin van: nastreven, als doel voor oogen hebben. Want dezelfde gedachte als O.R. 1197 lezen we bij Xenophon, Cyr. IV, 2, 46: δεινὸν γάρ τ' ἂν εἶη, ὃ Κῦρε, εἰ ἐν θήρᾳ μὲν πολλάκις ἄσιτοι καρτεροῦμεν, ὅπως θηρίον τι ὑποχείριον ποιησώμεθα καὶ μάλα μικροῦ ἴσως ἄξιον ὄλβον δὲ ὅλον πειρώμενοι θηρᾶν κ.τ.λ. Vgl. Hor. Carm. II, 16, 17: quid brevi fortes jaculamur aevo multa? En de uitdrukking O.R. 541: τυραννίδα θηρᾶν kan vergeleken worden met Eur. frgm. 850:

ἡ γὰρ τυραννὶς πάντοθεν τοξεύεται
δεινοῖς ἔρωσιν, ἧς φυλακτέον πέρι.

Hierin vallen de overdrachtelijke beteekenissen van θηρᾶν en τοξεύειν samen.

ὑπερπηδᾶν over het net springen.

Frqm. 961: θεοῦ δὲ πληγὴν οὐκ ὑπερπηδᾷ βροτός.

Xenophon geeft aangaande het stellen der jachtnetten de aanwijzingen aan den jager, Cyn. 6, 8: στοιχιζέτω δὲ μακρά, ὑψηλά, ὅπως ἂν μὴ ὑπερπηδᾷ. Euripides, Bacch. 870:

ὥς νεβρὸς χλοεραῖς ἐμπαι-
ζουσα λείμακος ἡδοναῖς,
ἡνίκ' ἂν φοβερὰν φύγη

θήραν ἔξω φυλακᾶς
εὐπλέκτων ὑπὲρ ἄρκύων....

Het zijn de goden, die den mensch najagen, hem val-
strikken zetten. Vgl. Dike, Apollo.

φαίνειν het spoor toonen.

Ant. 258: σημεία δ' οὔτε θηρὸς οὔτε του κυνῶν
ἐλθόντος, οὐ σπάσαντος ἐξεφαίνετο.

Naar aanleiding van het zinsverband, waarin ἐξεφαίνετο
voorkomt, rijst de vraag, of daarin een meer nadrukkelijke
gedachte ligt opgesloten dan het woord op het eerste gezicht
doet vermoeden. Correspondeerend aan σημεία ἐξεφαίνετο
lezen wij bij Xenophon, Anab. I, 6, 1: ἐντεῦθεν προΐόντων
ἐφαίνετο ἵχνια ἵππων. Cyn. 8, 4 bij hazenjacht: ἀπὸ δὲ τῶν
τοιούτων ἐπειδὴν φανῇ τὸ ἵχνος, προΐεναι εἰς τὸ πρόσθεν.
Dio v. Prusa, VII, 19: de jacht is des winters gemakkelijker;
τὰ γὰρ ἵχνη φανερώτερα, ὥς ἂν ἐν ὑγρῷ τῷ ἐδάφει
σημαινόμενα. Anth. Pal. X, 11: κυνὶ Πάν λασίου ποδὸς
ἵχνια φαίνει. In aansluiting hiermede wordt φαίνεσθαι gebezigd
van wilde dieren, die „zich vertoonen”, b.v. Xen. Cyr.
IV, 6, 3: ὁ μὲν ὡς φίλῳ συνεθήρα, φανείσης δὲ ἄρκτου
διώκοντες ἀμφοτέροι, ὁ μὲν νῦν ἄρχων οὗτος ἀκοντίσας
ἤμαρτεν κ.τ.λ. Doch reeds Homerus kent dezen term: Ilias
15, 275: ἐφάνη λῆς ἡυγένειος. Dio v. Prusa VII, 17: τὸ
φαινόμενον ἐδίωκον πᾶν ὁμοίως, καὶ ὁσμῆς ἀμηγέπη καὶ
ἵχνους ἡσθάνοντο κ.τ.λ.

Van deze concrete beteekenis uitgaande, moet wellicht het
gebruik van φαίνειν en φαίνεσθαι abstract worden op-
gevat in sommige gevallen, waarin weliswaar van een jacht-
beeld geen sprake meer is, maar die toch opmerkelijk zijn
om het verband met andere woorden en de gedachte, die
ze weergeven. Reeds vroeger (p. 22) is opgemerkt, dat het
zoeken en vinden van een schuldige meermalen gekleed is
in woorden, welke in concrete beteekenis jachttermen zouden
zijn. Zoo ook Ant. 325 zegt Kreon over degenen, die het
lijk van Polynices met aarde hebben bestrooid en dus zijn
bevel overtreden hebben:

εἰ δὲ ταῦτα μὴ
 φανεῖτέ μοι τοὺς δρῶντας, ἔξερεῖθ' ὅτι
 τὰ δειλὰ κέρδη πημονὰς ἐργάζεται.

O.R. 453 zegt Tiresias tot Oedipus over den *moordenaar* van Laios:

τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὃν πάλαι ζητεῖς . . .
 ξένος λόγῳ μέτοικος, εἴτα δ' ἐγγενὴς
 φανήσεται Θηβαῖος.

O.R. 853:

οὔτοι ποτ', ὦναξ, τόν γε Λαῖου φόνον
 φανεῖ δικαίως ὀρθόν, ὃν γε Λοξίας
 διεῖπε χρῆναι παιδὸς ἐξ ἑμοῦ θανεῖν.

Deze beide gevallen betreffen den *schuldige* en *schuld* van den moord op Laios.

Met ἐρευνᾶν verbonden O.R. 725:

ὦν γὰρ ἄν θεὸς
 χρεῖαν ἐρευνᾷ, ῥαδίως αὐτὸς φανεῖ.

De gedachte dat de godheid iets opspoort, ja zelfs als jager fungeert, cf. s.v. Apollo, Dike; ὑπερπηδᾶν, p. 87.

φυλάττειν op de loer liggen.

Ajax 36 Athene tot Odysseus:

ἔγνων, Ὀδυσσεῦ, καὶ πάλαι φύλαξ ἔβην
 τῇ σῇ πρόθυμος εἰς ὁδὸν κυνηγία.

De proloog van den Ajax wordt beheerscht door een vergelijking met het jagen. Hier wordt aan Athene het woord *κυνηγία* nog eens uitdrukkelijk in den mond gelegd en een nadere beschouwing over de waarde, die *φυλάττειν* bij jacht vervult, moge hier volgen, omdat daaruit blijkt, dat *φύλαξ*, gelijk Athene zichzelf noemt, hier opzettelijk gekozen is om haar als trouwe bijstand van Odysseus te tekenen. Gelijk bekend, moet de ἄρκυωρός op den wildstand de netten stellen, en terwijl de andere jagers zich op bepaalde punten van het terrein opstellen om het wild in de richting der netten te drijven, moet de ἄρκυωρός bij de netten de wacht houden; dit noemt Xenophon *φυλάττειν*. Cyn. 6, 10: φυλατ-

τέτω δὲ ἐκπεριῖών· ἐὰν δὲ ἐκκλίνη τὸν στοῖχον ἢ ἄρκυς, ἀνιστάτω. De plaats van den ἄρκυωρός is volgens Xen. Cyn. 6, 12: ἐν φυλάκῃ. Uit ἀνιστάτω blijkt, dat de beteekenis van φυλάττειν in dit geval het best is weergegeven door: „op de loer liggen”. Bij zwijnenjacht, die zooveel gevaarlijker is, luidt eveneens het voorschrift, 10, 19: ὁ δὲ τεταγμένος ἔχων τὸ προβόλιον φυλάττει τὰς ἄρκυς; ib. 10, 10 moeten de jagers het wild zwijn bespieden en wanneer het in het net loopt, met speren werpen: αὐτοὺς δὲ χρή φυλαττομένους αὐτὸν ἀκοντίζειν καὶ βάλλειν λίθοις.

Hieruit volgt voor φυλάττειν de intr. beteekenis „op de loer liggen”, en een transitieve „bespieden”. In dit verband verkrijgt φύλαξ een speciale beteekenis: Athene is de medejaagster, die de wacht houdt, terwijl Odysseus het „wild” bezig is op te jagen.

Nog in een anderen samenhang komt φυλάττειν voor, O.R. 542:

ἄνευ τε πλούτου καὶ φίλων τυραννίδα

θηρᾶν, ὃ πλήθει χρήμασιν θ' ἀλίσκεται,

dat een pendant heeft bij Eur. frgm. 850:

ἡ γὰρ τυραννὶς πάντοθεν τοξεύεται

δεινοῖς ἔρωσιν, ἧς φυλακτέον πέρι.

De uitdrukking τυραννίδα θηρᾶν of τοξεύειν schijnt derhalve een bekende gedachte in de grieksche poëzie. Hetzelfde kan worden opgemerkt van πλοῦτος, Eur. frgm. 419:

βίᾳ νυν ἔλκετ' ὧ κακοὶ τιμὰς βροτοί

καὶ κτᾶσθε πλοῦτον πάντοθεν θηρώμενοι.

Xen. Cyn. 13, 9 spreekt in een beeldspraak welke hieraan ten nauwste verwant is: οἱ μὲν γὰρ σοφισταὶ πλουσίους καὶ νέους θηρῶνται. Wanneer derhalve τυραννὶς en πλοῦτος op dusdanige wijze met werkwoorden als θηρᾶν, τοξεύειν, ἀλίσκεσθαι e.d. worden verbonden, en φυλάττειν aan de sfeer van het jagen niet geheel vreemd is, is het gebruik van dit laatste werkwoord opmerkelijk in O.R. 380:

ὧ πλοῦτε καὶ τυραννὶ καὶ τέχνῃ τέχνης

ὑπερφέρουσα τῷ πολυζήλῳ βίῳ,

ἔσος παρ' ὑμῖν ὁ φθόνος φυλάσσεται.

Bruhn: „wird bei euch aufbewahrt und haftet euch dann

an", en Groeneboom neemt deze interpretatie over. M.i. zou met het oog op het boven uiteengezette de vertaling kunnen luiden: „hoe groote afgunst ligt bij U op de loer; belaagt U, om U ten val te brengen". — Op deze wijze is volledige harmonie verkregen met kontekst en uitdrukking zelve.

HOOFDSTUK III.

SAMENVATTING EN BESLUIT

Er blijft ons nog over, de verkregen resultaten te overzien ten opzichte van de taak, die wij ons in het eerste hoofdstuk van dit onderzoek hebben gesteld.

Gebleken is, dat de terminologie van het jachtwezen bij Sophocles vervat is in veelal gewone woorden, wier beteekenis vele nuances toelaat, als αἶρεῖν, ἐπεσθαι, εὕρισκειν e.d. Van deze termen, welke vroeger niet als jachttermen opvielen, is de beteekenis in jachtverband nauwkeurig vastgelegd.

Eerst hierdoor was het mogelijk een jachtbeeld aan te wijzen; waar zulks noodig bleek, eerst na zorgvuldige overweging van den kontekst, en werd het jachtbeeld volledig verklaard.

De als zoodanig aangemerkte termen zijn te verdeelen in drie categorieën. Onder de eerste vallen die, welke tijdens Sophocles in proza gebruikelijk moeten zijn geweest, zooals αἶρεῖν, διώκειν, ζητεῖν, φυλάττειν. De tweede bestaat uit termen, welke evident poëtisch zijn en tot de λέξις τραγική behooren, zooals θηροβολεῖν, ἐκκυνηγέσσειν, ῥινηλατεῖν. Deze zijn dus niet uit het proza afkomstig, maar zijn soms uit de λέξις τραγική in het proza van de κοινή overgegaan. Een derde categorie bestaat uit die jachttermen, waarvan niet meer is na te gaan, of zij uit het proza in de λέξις τραγική zijn terecht gekomen, of omgekeerd, zooals b.v. ἰχθυον, λάσιος.

Bovendien zijn er termen, waarvoor de literatuur niet voldoende gegevens oplevert om ze als jachttermen te qualificeeren, hoewel aanwijzingen in die richting aanwezig zijn, b.v. λαμβάνειν, ἐκφέρειν. Deze zijn in dit onderzoek

alleen behandeld bij dringende aanleiding, zooals bij ἐκφέρειν het geval is.

De vraag, in welke richting het jachtbeeld door Sophocles werd toegepast, werd als volgt beantwoord:

Bij goden, als jagers op den schuldigen mensch.

Bij gedachte van schuld en misdaad, om het opsporen en vinden van den schuldige te kennen te geven.

Bij gedachte aan ziekte, om het gevaarlijke en onberekenbare ervan aan te duiden.

Sophocles bezigt in tegenstelling met Euripides het jachtbeeld niet bij gedachten van vriendschap, eros, huwelijk, en sophistische wendingen.

Het gebruik van jachttermen als poëtisch motief is bij Sophocles niet oorspronkelijk, maar wordt bij Aeschylus, Euripides en in de overige poëzie van Homerus a aangetroffen. Sophocles blijkt deze echter minder te bezigen dan Aeschylus en Euripides en minder dan deze in bijzonderheden af te dalen. Een uitgewerkte jachtvergelijking gebruikt Sophocles slechts éénmaal, *Electra* 1476. Enkele malen komt een anacrase van het jachtbeeld voor.

Positieve gegevens, dat Sophocles de jacht al dan niet zou hebben beoefend, zijn niet aanwezig. Wel mag dit a priori waarschijnlijk worden geacht wegens zijn maatschappelijken welstand, terwijl het bedrijf van zijn vader hem zeker gelegenheid bood, met personen, die de jacht hetzij als broodwinnning, hetzij voor liefhebberij beoefenden, van gedachten te wisselen.

Met de jachttermen, welke na onderzoek waren vastgesteld, is contrôle uitgeoefend op den overgeleverden tekst. Hierdoor is verkregen: correcties op de lezing van alle codices, b.v. Ant 363; handhaving van de lezing der codices en afwijzing van voorgestelde conjecturen, of omgekeerd, en verklaring van de jachtvergelijking.

Moge dit onderzoek naar de terminologie van het jachtwezen bij Sophocles bewezen hebben, bij te dragen tot reconstructie van den oertekst en tot dieper inzicht in zijn poëtische waarde.

JACHTTERMEN

A = Van het proza in de poëzie opgenomen;

B = Van de poëzie in het proza opgenomen;

C = Herkomst onbekend.

Zonder aanwijzing zijn de woorden, waarover naar aanleiding van jachttermen bespreking wenschelijk bleek. Het getal duidt de pagina aan.

ἄγρα	68	A	διώκειν	45	A
ἄγραυλος	63		εἰσπίπτειν	27	A
ἄδηλος	42	A	ἐκπλήττειν	47	A
αἰρεῖν	9	A	ἐκφέρειν	49	A
αἰσθάνεσθαι	46	A	ἐλαφαβόλος	39	
ἄκολουθία	10	C	ἐλαφος	19	A
ἄλiskeσθαι	11	A	ἐμβόλιον	36	
ἄμφιβάλλειν	13	B	ἐμπίπτειν	27	A
ἄμφιβληστρον	13	A	ἐξευρίσκειν	55	B
ἄμφίπυρος	41		ἐξιχνεύειν	72	B
ἄνιστάναί	16	A	ἐξιχνυοσκοπεῖν	73	B
Apollo	21		ἐπάγessθαι	33	
ἄποφαργνύναι	24	A	ἐπεσθαι	24	A
ἄρκύστατα	37	C	ἐπιέναι	30	A
Artemis	38		ἐπίσιγμα	35	B
A. Ἀγροτέρα	40		ἐρευνα	50	B
ἄτραπός	49		ἐρευνᾶν	50	A
αὐτός	56		ἔρκος	15, 44, 52	A
δηλοῦν	41	A	εὕρινος	79	C
διαφεύγειν	37		εὕρις	79	C
Dike	43		εὕρίσκειν	53	A
δίκτυον	15, 45	A	ζητεῖν	58	A
δίωγμα	46	B	θήρ	60	A
διωγμός	47	B	θήρα	68	A

θηρᾶν	65	A	ὀρειβάτης	61
θηρατήριος	71	B	ὄρειος	61
θήρευμα	69	B	ὄρεσσιβάτης	61
θηροβολεῖν	83	C	ὀσμή	85 A
ἰχνεύειν	71	A	οὔρεσιβώτης	62
ἰχνευτής	73	C	παρατρέχειν	53
ἰχνιον	74		πλάγιος	83 A
ἰχνος	74, 75	A	ῥινηλατεῖν	84 B
ἰχνοσκοπεῖν	73	B	σημαίνεσθαι	42 B
κατὰ στόμα	84		σκοπός	73 A
κατ' ἰχνος	75	A	σκότος	45
κεκρύφαλος	38		στιβεία	83
κῆρες	23		στιβεύειν	82
κινεῖν	16	A	στίβος	82 C
κρατεῖν	63	A	στικτός	62 A
κόλπος	38		στιχίζεσθαι	24 A
κυναγός	39, 76	B	σύμβολον	72 A
κυνηγέσσειν	76	C	συνθηρᾶν	70 A
κυνηγετεῖν	77	B	ταυροπόλος	41
κυνηγία	78	B	τοξεύειν	85
κυνορτικός	80	C	ὑπερπηδᾶν	87 C
κύων	78	A	φαίνειν	88 A
λάσιος	62		φοιτᾶν	34 A
ματεύειν	81	B	φράττειν	29 A
μηχανή	64	A	φυγή	37 B
νόσος	33		φύλαξ	89 A
ξυμφράττειν	33	A	φυλάττειν	89 A
ὀγμεύειν	81	A		

OPGAVE DER BESPROKEN PLAATSEN

Het eerste getal duidt het vers, het tweede de pagina aan.

Sophocles Ajax		108—111	12, 54, 59, 75
2	77	221	72
5—8	49, 74, 77, 78	258	22
20	72	266	59
31	48	354	21
32	75	380	90
36	89	450	59
37	78	453	89
59	34	469	21
60	52	475	42
64	69	476	34
177	40	542	12
366	60	566	50
406	69	576	13
564	70	725	89
874	83	853	89
880	68	1100	62
996	46	1197	87
997	46, 73	Antigone	
1054	56, 59	92	51
Electra		235	29
476	44	240—242	24, 27, 42
528	43	257	42, 60
563	76	258	31, 88
567	16	268	51
625	57	325	88
836	52	343	13
1054	71	347—349	61, 63
1387	23	360—364	30
1476	37	433	48
1477	28	1026	27
Oedipus Rex		1034	29
27	34	1082	61

1084	29	Ichneutai	
Trachiniae		7	73
212	39	12	49
271	20	13	58, 81
556	60	15	10, 77
568	60	36	62
680	60	44	76
707	69	51	54
935	12	75	76
980	35	88	84
981	20	92	50
1030	34	96	43
1052	14	100	43
1059	68	109	82
1097	60	119	77
1162	60	124	43
Philoctetes		135	46
116	71	141	60
163	81	147	60
165	83	160	72
184	61	167	80
288	55	195	31
452	51	196	83
609	9, 70	201	59, 72
755	35	225	76
808	35	260	33
839	71	281	60
937	62	285	69
955—958	49, 62	320	60
1007	69	Fragmenta (ed. Pearson)	
1094	9	2	53
1146	68	83	51
1148	62	89	20
Oedipus Coloneus		431	52
424	29	433	71
752	32	630	53
1026	9	840	45
1091	39	932	12, 45
1092	20, 39	961	87

STELLINGEN

I

Er komt in Sophocles' tragedies een categorie van woorden voor, welke in concreten zin jachttermen zijn en dikwijls in onderling verband worden gebruikt.

II

F. T. G. Adesp. 547 (Nauck):

πρὸς γὰρ τὸ λαμπρὸν ὁ φθόνος βιάζεται.

λιάζεται Wecklein, τιτύσκεται Blaydes, τοξάζεται v. Herwerden (Mnem. XX, 442).

Lees: φυλάσσεται.

III

Xenophon, Symposion 4,63: Αἰσχυλὸν δὲ τὸν Φλιάσιον πρὸς ἐμὲ ἐπαινῶν καὶ ἐμὲ πρὸς ἐκεῖνον, οὐχ οὕτω διέθηκας ὥστε διὰ τοὺς σοὺς λόγους ἐρῶντες ἐκυνοδρομοῦμεν ἀλλήλους ζητοῦντες;

F. Hornstein, Χάρισμα, Festgabe zur 50-jähr. Stiftungsfeier des Vereins f. klass. Phil. in Wien (1924): [ζητοῦντες].

Lees: εὐρόντες ἐκυνοδρομοῦμεν ἀλλήλους [ζητοῦντες].

IV

Het bericht van Philo (leg. ad Gaium § 30), dat het bevel van keizer Gaius tot het oprichten van zijn beeld in den tempel te Jerusalem een represaille zou zijn op de gebeurtenissen te Jamnia, is onwaarschijnlijk.

V

Thucydides II, 60,5 schildert Pericles met vier eigenschappen, welke diametraal blijken te staan tegenover die der Lacedaemoniërs.

VI

Arnobius, *Adversus nationes*, I, 13: Christianorum, inquit, causa, mala omnia dii erunt et interitus comparatur ab superis frugibus.

ferunt r; ingerunt Reifferscheid; eruunt Klussmann.

Lees: serunt.

VII

Propertius, IV (III), 22, 3:

Frigida tam multos placuit tibi Cyzicus annos,

Tulle, Propontiaca qua fluit Isthmos aqua,

Dindymus et sacrae fabricata inventa Cybebes.

Lees: Dindymus et secto fabricata in dente Cybebe.

VIII

Propertius, III, 29, 22 (II, 33, 22):

At tu, quae nostro nimium placata dolore es,

Noctibus his vacui ter faciamus iter.

Non audis et verba sinis mea ludere . . .

Lees: Noctibus his vacui cum faciamus iter,

Non audis, etc.

IX

Ovidius, *Met.* III, 506:

naiades et sectos fratri posuere capillos.

Lees: fratri imposuere.

planxere sorores

Het jachtnet fungeert in Egypte als omheining van de plaats waarin het wild wordt samengedreven; in Griekenland als valstrik, waarin het wild zich vastwerkt.

Voor het onderwijs wenschelijk is een grieksche grammatica, waarin bij de etymologie linguistische verklaring in eenvoudigen vorm is toegevoegd.

